

TARTALOM Mécses a te igéd

ARADI GYÖRGY: *A vadlúd és a páncélos lovag nyomában* 201

Tanulmányok

HOTORÁN GÁBOR: *Egy figyelemre méltó teológiai etikai felfogás* 202

SÁNDOR JENŐ: *A mások mássága* 207

Figyelő

Előadások

GAZDAG ZSUZSANNA: *Kapcsolatépítés – avagy a másik emberévé válni* 210

Beszámolók

HAFENSCHER KÁROLY (IFJ.): *Tudom, kiben hiszek. I. országos presbiterképző tanfolyam* 216

SZEBIK IMRE: *A gyülekezetimunkatárs-képzés tapasztalatai* 219

Könyvajánló

HAFENSCHER KÁROLY (ID.): *A mese életté válik* 222

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

JANKOVICS BÉLA: *Emlékezés Kardos József (1933–2011) evangélikus lelkész szolgálatára* 224

Fórum

SZILAS ATTILA: *Úrvacsora – gyónás?* 225

Az igehirdető műhelye

CSERHÁTINÉ SZABÓ IZABELLA: *Pünkösöd ünnepe (4Móz 11,24–29)* 226

MESTERHÁZY BALÁZS: *Pünkösöd 2. napja (Zsolt 51,12–15)* 229

RIBÁR JÁNOS: *Szenháromság ünnepe (Ef 3,8–12)* 232

KOVÁCS ÁRON: *Szenháromság ünnepe után 1. vasárnap (Ézs 42,18–21.23)* 235

CSERHÁTI SÁNDOR (IFJ.): *Szenháromság ünnepe után 2. vasárnap (Ézs 5,20–24)* 238

A vadlúd és a páncélos lovag nyomában

ARADI GYÖRGY

A pünkösdi Lélek vételének ünnepe és a tanév végét jelző első felszabadító sóhajtás egy lendületre követik egymást idén. Szinte adódik a kérdés: tudunk-e, merünk-e a Lélek szabadságában töltekezni, a szabadság lelkületére ráérezni az elkövetkező hetekben? Amikor kimozdulunk, egyszerre többet láthatunk a megtett útból is. Visszatekintve egy iskolai vagy munkaévre, mérlegre kerül, hogy dologidőben mit tettünk rutinnal vagy önmagunkat is meghaladó elevenséggel. Hol értük tetten a legváratlanabb helyzetekben, hogy színes válasz lett bennünk és körülöttünk az, amit az evangélium Jézus Krisztusról kijelentett. Hivatásunk gyakorlásának különleges, nyári üzemmódjaként sem utolsó, ha a Szentlélek lényegéről és munkájáról megélt közösségi és egyéni tapasztalatainkat elkezdjük ilyenkor számba venni. A nyomkeresők kitartásával és a Pál által is oly nagyra becsült közös lelőhelyre figyelve kérdezzük: „*Nem ugyanazon Lélek szerint jártunk? Nem ugyanazon a nyomokon?*” (2Kor 12,18b)

Két szokatlan kép is segítheti az elfelejtett, szem elől tévesztett nyomok felfedezését. Elsőként a *vadlúdé*, amely a kelta keresztények ősi Szentlélek-szimbóluma. A találó kép a 6. századból származik, amikor Kolumbán ír szerzetes Skócia nyugati partjainál, Iona szigetén kikötött tizenkét társával, hogy megkezdje szolgálatát. Hogy miért nem az ismert galambszimbólumot helyezte szószéke fölé, abban feltehetően az is közrejátszott, hogy a Kolumbán név jelentése a galamb, galambtenyésztő szóból ered. Az alapvető különbségtelt máig tanítják a szerzetesi hagyományban ilyen frappánsan: Isten van, és Isten nem én vagyok. A vadlúd éppen azt a többletjelentést hordozza, hogy nem lehet a tenyerünkben elrejtetni, nem tudjuk magunkhoz szelídíteni, keretek közé szorítani, kontrollálni. Vadludat nem lehet galambdúcba rekeszteni. A vadlúd éles hangjával sokkal inkább riaszt, mint vonz. Nem turbékol, hanem figyelmeztet. Az antik Rómában a falakon üldögélő vadludak riasztották az éjszaka közepén szunynyadó őrszemeket a közelgő támadók láttán. A vadlúd lelkületű keresztények minden időben munkálják az egyházban a változást, azzal, hogy hangjukkal, szenvedélyes és bátor ki-

állásukkal meghirdetik az evangélium radikális igényeit a gyakran álmotag intézmények között. A vadludak mégsem a fékezhetetlen egyéniség szimbólumai. A váltott vezetés, a munkamegosztás és a gyengék hordozásának jegyeit mutatják. Amikor V alakba rendeződnek, a hatalmas terhelésnek kitett vezérludat hangos gágogással bátorítják, ám váltják is, ha fárad, hogy mindenkit hordozzon a cél felé vezető úton a közös felhajtó erő. A leszakadó gyengéket két erősebb madár támogatja mindig, hogy együtt várják meg a felépülést. Vagy együtt legyenek a betegség és a halál útján társukkal. A vadlúd típusú kereszténység munkálja a gyülekezeten belül és a keresztény felekezetek között is a befogadó és együttműködésre nyitott közösséget. Iona ma is az ökumené lelkületét hordozó közösség bázisa. A „vezér vadlúd” nyomában közösség épül. És ahová berepül, ott ma sem visel más arcot, mint a megfeszített Krisztusét, folytatva az önmegüresítés történetét – egészen a szívünkig, a módszereinkig, a közösségi életünkig.

A második felvillanó kép a *páncélos lovagé*. Azé, aki egy középkori brit kódex lapjairól tűnik fel. Testét vért borítja, sisakrostélyá leeresztve, kezében dárdát tart. Felirata szerint ő a *Comforter*. A Szentlélek benne is felismerhető. Csak éppen személy szerinti, mellénk rendelt törődése mutatkozik meg. Nem engedi, hogy elkényelmesedjünk. Nem engedi, hogy örök vesztesek legyünk. Mégsem a földi komfortot ígéri, hanem lelkiekben tud kitartóvá, nagyon erősé tenni. Éreli bennünk a szeretet, az öröm, a békeesség, a türelem, a szívesség, a jóság, a hűség, a szelídség és az önmegtartóztatás gyümölcseit (Gal 5,22k). Azért jön, hogy a lelkiismeretünkön keresztül is hasson ránk. Ha kell, oldalba is bökjön. Nem enged sem elszállni, sem eltompulni. Lándzsát tör mellettünk. Kiáll az ügyünkért. Úgy harcol értünk, hogy ne ragadjunk a magabiztosság göggyébe, küzdelmeinkben alázatosságra készítet.

Pünkösöd után a szabadság lelkületére ráérezni a vadlúd szárnyalása és a páncélos lovag mellénk rendelt szolgálatai nélkül nem tudnánk. Pihenésünk idején is folytatódjék nyomkeresésünk!

Egy figyelemre méltó teológiai etikai felfogás

Az etika mint teológiai diszciplína – Török István református rendszeres teológus szemszögéből

HOTORÁN GÁBOR

Ki volt Török István?

Török István 1904-ben született Tiszaeszláron. Református lelképásztor apa gyermekeként Karcagon végezte el elemi és középiskolás tanulmányait. 1923-ban Debrecenbe került, ahol a Tisza István Tudományegyetem Teológiai Fakultásán tanult. Már a harmadik tanévben ösztöndíjat nyert, még hozzá Berlinbe, a Collegium Hungaricum keretein belül. Itt ismerhette meg Lietzmann, Seeberget, hallgatta Bultmann, majd Münsterben egy egész félévet Barthnál is diákoskodhatott. Ez utóbbi találkozás és a kettejük között itt kialakult baráti viszony az egész teológiai életművére rányomta bélyegét. Barth szinte élete végéig tartotta Török Istvánnal a kapcsolatot élénk levelezésükön keresztül.

Miután Török István visszatért Magyarországra, karcagi segédlelkészkedése után a Pápai Református Kollégiumban folytatta tudományos munkáját: Barthról előadás-sorozatot tartott, amely igen nagy sikert aratott. Itt először a dogmatikai tanszék helyetteseként, majd doktorátusának megszerzése után annak vezetőjeként tevékenykedett. 1941-ben mint egyetemi magántanár érkezett Debrecenbe, ahol a tanári kar meghívására a Tisza István Tudományegyetem Teológiai Fakultásának etikai tanszékét vezette. Miután Vasady Béla az Amerikai Egyesült Államokba távozott, a dogmatika tárgyat is ő tanította.

Az 1956-os esztendő fordulópontot jelentett az életében, mert egy felkérésre elkészített előadása miatt a forradalom leverése után igen sok hátrányt szenvedett. Mozgásterét egyre inkább szűkítették. A teológushallgatókkal, ifjakkal korlátozottan tarthatott kapcsolatot. 1968-ban, jóval a nyugdíjkorhatár elérése előtt kényszernyugdíjazták. A teológiai közéletből megpróbálták száműzni, megalkuvásmentes, betörhetetlen hitvalló magatartása miatt nem tarthatott nyilvános előadásokat. Debreceni otthonában, illetve a hetvenes-nyolcvanas években rendszeresen tartott úgynevezett „fekete konferenciák” alkalmával azért „rehabilitáltathatta” professzorságát. A rendszerváltás után, a nyolcvanas éveinek közepén újra tarthatott nyilvános elő-

adásokat, számtalan korábban megírt teológiai kéziratát publikálhatta, és hozzászólhatott az aktuális teológiai kérdésekhez. 1996-ban tért haza Teremtőjéhez.

Török István életművének feltárása, rendszerezése megkerülhetetlen és elengedhetetlen abban a folyamatban, amelynek során kísérlet teszünk megérteni korunk protestáns teológiai irányzatainak, gondolkodásmódbeli jellegzetességeinek gyökereit. Hatástörténetileg tekintve is alapvető fontosságú a professzor rendszeres teológiai munkássága. Török István a protestáns talajon végzett tudományos munkásságával jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy abban az időben, amikor a magyar teológiaművelés kiválóságainak nem csekély számú tábora talán az egyik legsúlyozottabb és legalapvetőbb teológiai problémájával küzdött (a kijelentés értelmezése és szerepe a teológiában, az alulról építkező vallástudomány elégtelenségének aggasztó érzete stb.), akkor ő a külföldről hazahozott, kellő kritikával feldolgozott és „magyarrá tett” dialektikai eredményeket a mi körülményeinkhez szabta. Mindezt pedig olyannyira releváns módon bontotta ki, hogy az a korabeli közéleti teológiai irodalmunkban igen hamar ismertté, gyakran idézetté tette a témában kifejtett vizsgálódásait. Páratlan rendszerző képessége, átfogó látása nemcsak az utókor számára tűnik ki, hanem a saját idejében is elismerték.

A teológiai etika – Török István felfogása szerint

Török és az etika

Török István saját bevallása szerint a rendszeres teológiai tudományokat illetően alapvetően az etika felé orientálódott, ő maga így nyilatkozik erről: „Etikusnak indultam, ebbe az irányba terelt a kor, amelyben éltem. Az élet öröklött rendje összekuszálódott, s a tanácstalanságban lépten-nyomon sürgetővé vált az etikai tájékozódás.” (Török 1985, 1. o.) 1929-ben, hazatérve külföldi tanulmányai-ból, Csikesz Sándor ösztökélésére megpályázott egy pápai

helyettes vallásanári állást. 1930-ban, lelkipásztorrá szentelését követően már egy Karl Barth teológiáját ismertető érdekes szemináriumot is tartott. Debreceni doktorátusa után, 1932-ben pedig megbízatást kapott a Pápai Református Kollégiumban, hogy az etika tárgyát oktassa.

Éppen 1941-ben, amikor Pápán az igazgatói kinevezést is elnyerte, meghívást kapott Debrecenbe, a Tisza István Egyetem Teológiai Fakultására. Itt az etika tanszéket vezette, de az erkölcsantalkalma volt a bölcsészeti és a jogi karon is előadni.¹ A pápai tizenkét esztendő elég volt arra, hogy debreceni megérkezésekor már több mint hatvan teológiai témájú² publikációt mutasson fel. Ez idő tájt – saját bevallása szerint – az etikát sokkal életszerűbbnek és gyakorlatiasabbnak tartotta, mint a dogmatikát. Később viszont fokozatos változás állt be e két rendszeres teológiai tudományág általa való megítélésében. 1947-hez köthető a fordulópont, amikor (Vasady Béla emigrálása miatt) a dogmatika tanítása is feladatként szállt rá.

Ettől az évtől kisebb kihagyással ugyan,³ de egészen az 1958–59-es tanévig mindkét diszciplínát ő adta elő.⁴ Amikor a dogmatikára és a hozzá kapcsolódó segédtudományok (teológiai enciklopédia, hitvallásismeret) oktatására szűkülte pedagógiai tevékenysége, és nemzetközi viszonylatban is csapant e tudomány iránt az érdeklődés, ő lélekben akkor került hozzá közelebb (TÖRÖK 1985, 1. o.). Így annak, hogy a nyomtatásban megjelent *Dogmatikájának és Etikájának* bizonyos fejezetei fedik egymást, itt található az indoka: miután a teológiai fakultást a Debreceni Református Kollégium épületébe utasították, nem maradt kilátása arra, hogy az *Etikát* valaha kiadja. Így etikai tanításaiból megpróbált néhány gondolatkört a *Dogmatikába* átmenteni (uo.).

Hol helyezhető el az etika a teológia résztudományainak palettáján?

Török István az etika teológiában elfoglalt helyét 1959-ben a *Theológiai enciklopédia* című művében így határozza meg: „Az ethika (...) nem más, mint a dogmatika keresztyén életre vonatkozó tanításainak bővebb kifejtése. Egy megnagyított dogmatikai paragrafus.” (TÖRÖK 1959, 34. o.) Később, máshogyan szavakba öntve szintén ezt az alárendeltségi tónust emeli ki, amikor az etikát a dogmatika segédtudományának nevezi (TÖRÖK 1988, 51. o.).

Mégsem állítható, hogy ez a segédtudományi kapcsolat feleslegessé tenné e tudományt. Török szerint ugyan-

is óvatosan kell bánni a sarkos szereposztásokkal. Ennek megvilágításául érdekes az a szemléltető példája, amely a következő analógiát alkalmazza (uo. 52. o.): amennyiben azt állítjuk, hogy a dogmatika tárgya Isten, az etikáé pedig az ember, hamar kibukik a teológiai képtelenség. „Foglalkozhatunk-e az Isten kilétével anélkül, hogy az életünkre vonatkozó igénye menten nyilvánvalóvá ne váljék, vagyis, hogy dogmatikánk a dolog természete szerint ismét és ismét etikává ne váljék?” (Uo.) De hogy tovább fokozza e két rendszeres teológiai tárgy szétválaszthatatlanságának voltát, ugyanitt Kálvin *Institutiójának* első fejezetéből is eszünkbe juttatja istenismeret és önismeret szoros összetartozását, mondván: „Mi köze annak a hitnek a kijelentés Istenéhez, amely világnézetével együtt nem tettekben mutatkozik meg?” Végül pedig jelenlegi témánk összefüggésében, a dogmatika és az etika egymáshoz való viszonyát érintően érdemes felfigyelni arra az Erdős Károly-i hitvallásra, amelyet Török István professzortársa nyugalomban vonulásakor elismerő, búcsúztató előadásában szólatott meg: „Istenszeretet, ez az én dogmatikám; szeretem az Istent, ez az én etikám.” (TÖRÖK 1954, 12. o.) A szétválaszthatatlanság egyértelmű. Ellenkező esetben ott az örök kísértés: „Isten Igéje helyett az ember kerül az érdeklődés középpontjába.” (TÖRÖK 1988, 53. o.)

Bölcséleti etika vagy teológiai etika?

Iménti kérdésünk továbbtal bennünket: mégpedig ahhoz a kérdéshez, hogy az egyházi tudomány művelése terén milyen arányban és módon kerülhet kapcsolatba egymással az úgynevezett bölcséleti és a teológiai etika. Török István szerint mindig veszélyt hordozott magában, ha a keresztyén erkölccsel foglalkozók „etikai feleletekért kirándulgattak a nagyvilágba, s behozták a világ feleleteit az egyházba” (uo. 5. o.). Ez úgy valósult meg, hogy az egyes teológiai szak kifejezéseket e világi tartalommal töltötték meg (uo.). Ezt alátámasztandó ugyanez a „félő hang” jelenik meg nála évekkel később is. 1992-ben (négy évvel az *Etika* című művének megjelenése után) a *Mai kérdések* című elmélkedésében a valláspótlékok térhódításának okaként szintén ezt a jelenséget nevezi meg: „Megtévesztésül használnak bibliai kifejezéseket, igen, megtévesztésül, mert ha jobban szemügyre vesszük: ezeket a szavakat egyáltalán nem bibliai értelemben használják.” (TÖRÖK 1992, 4. o.)⁵

Igaz ugyan, hogy a bölcséleti etika és a teológiai etika is a jót keresi, de a „jó” fogalma, meghatározásának forrása merőben különbözik (TÖRÖK 1988, 26. o.). Az előbbi az emberi észre alapoz, így igen relatívva teszi a definiálást, az utóbbi pedig az írott kijelentés forrásával számol. Az előb-

¹ Akkor még Vasady Béla is ott tanított, ő a II. világháború után távozott az Egyesült Államokba (1947).

² Török István: Családfáink ágai. An. 3476. 12. o.

³ 1944-ben a megszálló németek hadiszállásként használták a tudományegyetem palotáját, így az oktatás szünetelt.

⁴ Utána Jánossy Imre vette át az etika tanszéket. Kezdetben óraadói minőségben, majd mint professzor látta el annak vezetését.

⁵ Néhány kifejezés, amelyeket a professzor e helyütt megjelöl: a Szentháromság személyei, bűn, üdvösség.

bi a „jó” meghatározásában magában hordozza a túlzott szubjektivitás veszélyét, az utóbbi pedig e téren alárendeli magát a revelált kiindulópontnak.

Itt érhető tetten az alapvető különbség: a bölcseleti etika energiájának java részét abba fekteti, hogy a „jó” ideáját keresse, míg a teológiai etika ismerve a „jó” eszményét megtestesítő és betöltő Istent, inkább azon munkálkodik, hogy megkeresse az választ: mit és milyen összefüggésben mond róla a Biblia; illetve mi módon érvényesíthető ez a „jó” az élet minden területén.

A „szolgáló egyházban” valóban nincs keresztyén etika?

E címben feltett kérdés igen aktuális volt a szocializmus ideje alatt élő keresztyén egyházakban. Ekkortájt a „szolgáló egyház” kifejezés használata és az ezzel járó jelenségek, mint például a missziói munka diakóniára való szűkítése, a reformatori teológia tanításainak szelektálása, és még sorolhatnánk, protestáns berkekben is sokak számára kényelmes álmegoldást jelentettek. Esetünkben Török István „etikájának” kifejtésében nem mellőzhetjük kiemelni azt a határozott kritikai megnyilvánulást, amelyet akkor fogalmazott meg, amikor 1985-ben a MORE egyik professzori képviselője hivatalos rádióbeszédjében ezt mondta: „Keresztyén etika nincs, csak etika van, amely időről időre változik. A keresztyén ember feladata, hogy ennek a folyton változó etikának a kereteibe illeszkedve cselekedje a jót.”⁶

Török professzor erre azt válaszolta: „Ha nincs keresztyén etika, nincs miről tárgyalni. De hát éppen a »nincsent« kell megkérdőjeleznünk.”⁷

Négy pontban ismerteti a keresztyén etika létét kétségbe vonó állásponttal szembeni érveit:⁸ Először is véleménye alapján egy ilyen kijelentéssel eleink e tudományágat egyengető munkáját nevezzük értéktelennek; a sok évszázados múlt, a tetemes mennyiségű szakirodalom mind-mind ez ellen tesz bizonyosságot. Másodsor: „Isten a tőle elfordult embervilágból népet gyűjt magának, azt megigazítja, és mint szövetségesét, engedelmes életre szenteli. Nem éppen ez a bűn rontásából való szabadulás: az életújulás-é a Tízparancsolat, a Hegyi beszéd, az apostoli intelmek, úgynevezett Házirendek, és az egész kijelentéstörténet célja? Ha ezt figyelmen kívül hagyjuk, netán mellőzzük, marad-é több a keresztyénségből, mint valami elerőtlenült ideológia?” Harmadsor: „A keresztyén erkölcsiséggel együtt nem

mellőzzük-é Isten királyi igényét a teremtett mindenségre nézve?” *Negyedsor:* „Nem marxista részről hangzott el utalás arra, hogy teológusok ne marxi alapon érveljenek. Hiszen csak addig van értelme a dialógusnak, amíg ki-ki a saját hite, illetve saját elvei alapján érvel.”

Mindezen érvek után, négy évvel később, azaz 1989-ben ismét felveszi témái közé e rádiónyilatkozatot, és a keresztyén etika léte melletti indokait kiegészíti a következőkkel: „Maga a nyilatkozó, mikor imádkozik, arra is kéri a mennyei Atyát, hogy jöjjön el az ő országlása, legyen meg az ő akarata, mint a mennyben, úgy itt a földön is. Gondol-é közben arra, hogy ezzel a kérelemmel a legforradalmibb szavakat veszi az ajkára?”⁹ Illetve amikor az Apostoli hitvallás szövegét együtt mondja gyülekezetével, „meggondolja, miről is vall vele”?

Török István szerint ezek a tények ellentmondásban vannak a nyilatkozó elgondolásával, miszerint nincs keresztyén etika. Nagyon is van, mert ezek a kiemelt példák nem beilleszkedést sürgetnek „a társadalom sajátos moráljába, hanem egy attól különböző, egészen másfajta életformát, amelynek van saját etikája”.¹⁰

Hogyan fejti ki munkáját az etika?

Török Istvánt legfőképpen Emil Brunner etikai felfogása ihlette meg. Török professzor az *Etika* című egyetemi tanulmányi jegyzetének előszavában így utal erre: „1932-ben kaptam megbízást a Pápai Református Kollégiumban az etika tanítására, akkor a szakirodalom nagy eseménye volt Brunner Emil etikája. Ennek nyomai egyéb hatások mellett meg is maradtak előadásaimon.” (TÖRÖK 1988, 1. o.) Brunner *Das Gebot und die Ordnungen* című etikai értekezésében *A keresztyén etika meghatározása* címet viselő fejezet tartalmazza a legtömörebben, hogy ő mit gondol a keresztyén etika lényegéről. Két kérdéssel kezdi: „Mit kell cselekednünk? Vajon megállapíthatja-e az etika, hogy mit tegyünk? Ha megtehetné, akkor inkább válna a keresztyén etika princípium- és törvényetikává. Tehát az etika mint tudomány általános, így időtlen tételket állítana fel. Meg kellene határoznia, hogy mit tegyen az ember, így a jó fogalmát törvényeskedő módon állapítaná meg. Éppen ezért az ilyen igény az etikában vagy az etika felett szóba sem jöhet. Nem tekintheti feladatának a döntés meghozását, hanem inkább a döntésre való előkészítést.” (BRUNNER 1978, 78. o. *H. G. ford.*)

Mindezzel pontosan összhangban áll Török István *Etikájában* adott megfogalmazása: „A keresztyén erkölcsstan valamennyi morállal szemben áll, és azt vallja, hogy az élet döntő kérdéseire a döntő feleletet nem az ember, tehát nem az etikus, nem a teológus adja. A feleletet Isten tartotta

⁶ Török István: *A lelkipásztori etika alapvonásai*. Kézirat. 1. o., illetve uő: *Gondfelhők az etika körül*. An. 7182. 1. o. (A nyilatkozatot tevő személye beazonosítható a Török professzor által gépelt kéziratban az idézet mellé általa tett két nagybetűből álló monogram alapján.)

⁷ Török István: *Gondfelhők az etika körül*. An. 7182. 1–2. o.

⁸ Uo. 2. o.

⁹ Török István: *A lelkipásztori etika alapvonásai*. Kézirat. 1. o.

¹⁰ Uo. 2. o.

fenn magának. Következésképp az etika nem beszélhet Isten nevében, nem szabhat törvényt Isten helyett, hanem csak utalhat a beszélő, magát kijelentő Istenre. Nem a végső szót mondja ki, hanem csak az utolsó előtti; nem dönt senki helyett, hanem csak előkészíti a döntést. Az etika feladata eszerint nem más, mint módszeres ráeszmélés arra, hogy mit jelent az élet ezernyi viszonylata és kérdése közepett Isten parancsszavát meghallanunk.” (TÖRÖK 1988, 47. o.)

A „parancsszó meghallása” pedig csakis Isten kezdeményezése által történhet meg, megszólításában, igéjében. Így tehát létezik direkt felelet is, annak megismerése azonban nem helyeztetett az ember hatalmába, mert az az Isten szuverenitásának szabadsága, hogy ő maga mikor válik *Deus revelatus*sá.¹¹ A professzornak e vélekedése leginkább *A barthi theologia elméleti és gyakorló lelkeszi szempontból* című előadása mentén érthető meg, amelyben egyebek között beható magyarázatát olvashatjuk a „kijelentés útjának” barthi felfogásáról is. Itt egyértelműen felvázolja, mi is a reveláció elsődleges iránya: „Isten és az ember között van ugyan egy út, csak hogy ez az út nem az embertől vezet az Istenhez, hanem pont megfordítva: Istentől vezet az emberhez. Ezen a különös úton egyedül az Isten jöhet el hozzánk. S ha tényleg eljön, és megmutatja magát, akkor megismerjük őt, megismerjük akaratát. De mi a magunk erejéből nem közelíthetjük meg soha.” (TÖRÖK 1931, 6. o.)

Gyakorlati szempontból tehát az Isten igéjének hirdetője számára az etikának nem lehet más a feladata, mint önmagát a beszélő Istennek átadva megszólaltatni az ő akaratát, parancsát. Ez pedig úgy valósulhat meg a leghatékonyabban, ha a „keresztyén élet Istenbe való kapcsolódása” megtörténik. Ily módon, ha már nem a magunk erejéből „prédikálgatunk”, akkor képesek leszünk a bibliai üzenet átvételére (TÖRÖK 1937, 15. o.).

Az erisztikáról

A teológiai etikának a fentiekben bemutatott meghatározásából a professzor gondolatai alapján egyértelműen következik: „...az ethikának éppen azt nem szabad tennie, amit a legtöbben várnak tőle: nem szabad politikai, gazdasági és kulturális programot adnia. [...] Sohasem lehet az ethika annyira »gyakorlati«, hogy a Biblia helyébe lépjen.” (Uo. 13. o.)

E felvázolt megközelítést és értelmezést a gyakorlati megvalósulásának vetülete szerint a korban erisztikus¹² teológiának nevezték. Keresztyén talajon az erisztika „meg-

gyökereztetőjének” Brunner tekinthetjük, aki e gondolatrendszerét legrészletesebben a *Der Mensch im Widerspruch*¹³ című művében fejtette ki. Szerinte az ember alapvetően kérdező lény: „saját léte felől tesz fel kérdéseket” (BRUNNER 1965, 23. o.). Ezeket a kérdéseket viszont egy speciális szemszögből, pontosabban meghatározottságból kiindulva veti fel: ez pedig az „Én” isteni „Te” vonatkozását jelenti. Meg kell mondanunk, hogy Brunner ehelyütt felhasználta Ferdinand Ebner és Martin Buber „Én–Te” filozófiáját. Hogy Brunner és így Török Istvánt – etikai erisztikájukat tekintve – helyesebben megértsük, itt csak röviden szólunk e két gondolkodó témákra vonatkozó téziseiről. Ebner a következőképpen vélekedik a filozófiai Én és Te kapcsolatáról: „A Te ugyanis, ami létének személyességét illeti, ugyanabban az értelemben létezik, mint az Én, s ami amannak létezéséről igaz, az övéről is érvényes. Az Én nézőpontjából a Te szubjektív létezése is abban a szeretetben rejlik, amellyel szeretik, objektív létezése pedig abban a szóban, amellyel megszólítjuk, s az Én által lesz szóvá és jelenik meg a nyelvben – anélkül azonban, s ezt szüntelenül szem előtt kell tartanunk, hogy az »Én projekciója« volna.” (EBNER 1995, 184. o.)

E témában Buber pedig a következő filozófiai kapcsolatrendszert állítja fel az ember belső felépítésében: „Az Én–Te alapszó Énje más, mint az Én–Az alapszó Énje. (...) Az Én–Te alapszó Énje személyként jelenik meg, és szubjektivitásként ébred tudatára önmagának. (...) A személy úgy jelenik meg, hogy más személyekkel viszonyba lép. (...) A viszony célja: a Te-nek, vagyis önnön lényegének a megérintése, mert minden Te érintése által az örök élet lehelelte érint meg minket.” (BUBER 1999, 75. kk.)

Brunner embere a fenti analógiára tehát folyamatosan egy olyan transzcendens Te (Du) iránt érdeklődik, amely nyugtalanítja Énjét (Ich-Selbst), illetve kitartóan keresi ezt az Örökkévalóságot (BRUNNER 1965, 30. o.). Ha meglelte, akkor eltűnik a határvonal az „emberi Én” és az „isten Te” között, így az ember felelőssé válik abban, hogy ennek tudatában keresse Istenben értelmet nyert életét (BRUNNER 1965, 109. o.).¹⁴

Mindebből az következik, hogy az Én az „etikai jót” kereső tevékenysége folyamán nem kényszeríthető előírászerű morális magatartásra. Az etika inkább a Biblia üzenetének megmutatása által terelget, de a döntést a felelős etikai szubjektumnak (Én) kell meghoznia.

Török professzor a manna ószövetségi történetével (2Móz 16,16–20) jelképezi hasonló „terelgetésről”, szenvédeyes keresésről szóló vélekedését. Szerinte az „Ige aktuális szava olyan, mint a manna: nyomban élni kell vele, rendeltetése szerint, s nem lehet későbbre eltenni, eltartani és világnézetté konzerválni, mert »másnapra megromlik« (azaz emberi szóvá válik). Újra meg újra az Ige friss mannája után kell nyúlnunk...” (TÖRÖK 1988, 49–51. o.)

¹¹ Érdemes e szempontból összevetni: TÖRÖK 1935, 8. o.

¹² Habár az itt megnevezett módszer nem azonos az ókori „dialektikus erisztikával”, mégis közös bennük az, hogy – amennyiben ezt a hirdetett nézetek igazságától független meggyőzőségi módszernek tartották – Brunner sem akart erőszakkal meggyőzni a „jó” cselekvésére való etikai ösztönzésében.

¹³ „Az ellentmondások között élő ember.”

¹⁴ A határ eltűnése nem azt jelenti, hogy az Én és a Te egyesül!

Van-e kapcsolódási pont?

Török Istvánt foglalkoztatta a brunneri etika azon gondolatköre is, hogy létezik-e az emberben egy olyan kapcsolódási pont (*Anknüpfungspunkt*), amely által az ember a totális romlottságában ugyan, de rendelkezik azzal a képességgel, hogy Isten által megszólítható, sőt mi több, ezt a megszólítást meg is tudja hallani (BRUNNER 1965, 509. kk.). E „természeti teológiát” Barth nem osztotta, Brunnerrel való teológiai közösségének szétválása ezzel magyarázható. Brunner viszont kizárólag ebből az irányból elindulva tartja értelmezhetőnek a kijelentés ember felé vezető útját. Szerinte ha nem vagyunk megszólíthatóak, akkor nem vagyunk felelős etikai lények.

Török professzor látásának megfelelően nagy félrevezetés, ha úgy véljük (a Római levél 2–3. fejezetei alapján), hogy ha „a pogányok nem is kaptak tételekbe foglalt isteni törvényt, azért valami természeti kijelentésük van, csak náluk nem kőtáblákra, hanem a szívük hústábláira íratott a törvény” (TÖRÖK 1988, 86. o.).

Török szerint nem lehet a „szív törvényét” az ószövetségi törvény fölé helyezni (uo.). Inkább felelősséget kellene érezni azért, hogy meglássák az Isten törvényét ismerők: mindannyian bűnösök, zsidók és pogányok, így aztán az Úr bűnbocsánatára szorultak.

Van tehát a professzor szerint is kapcsolódási pont, mivel Istennek korlátlan hatalma van megszólítani és hitet munkálni. De az erre vonatkozó bibliai példákat az egész pogányságra általánosítani, kiterjeszteni „éppoly vakmerőség volna, mint az isteni kijelentés minden lehetőségét kétségbe vonni az adott esetekben” (uo.).

Összegzés

Úgy vélem, Török István etikai látásmódja alapvetően a brunneri erisztika felé mozdul el. E felfogást azonban nem tudja minden mozzanatában osztani. A professzor (Brunner után) vallja, hogy az etika az ember megszentelődéséről szóló tan (uo. 47. o.), de ezt sokkal

„reformátoribb” módon érvényesíti, mint külföldi pályatársa. Ő ugyanis – noha konkrét tárgyi megnyilatkozásaiban tagadja is, viszont – etikai vonatkozású publikációiban, közéleti szerepléseiben nagy határozottsággal jelenti ki azt, hogy „mit kell tennünk”. Ez nem egy önmagával való meghasonlás, hanem az alkatából feltörő prófétai szellemből fakad.

Véleményem szerint ez a helyes irányú erisztika, mert az igazság felől való meggyőződése teszi képessé az etika-igaz helyes emberi döntést segítő felhívásokat megtenni. Ezért én úgy látom, hogy Török István önmagában egyesítette a pozitív értelemben vett preszkriptív és az erisztikus etikai felfogás irányzatait.

Hivatkozott művek

BRUNNER, Emil 1965. *Der Mensch im Widerspruch*. Zwingli-Verlag, Zürich–Stuttgart.

BRUNNER, Emil 1978. *Das Gebot und die Ordnungen*. Theologischer Verlag, Zürich.

BUBER, Martin 1999. *Én és Te*. Európa Kiadó, Budapest.

EBNER, Ferdinand 1995. *A szó és a szellemi valóságok*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

TÖRÖK István 1931. *A barthi theologia elméleti és gyakorló lelkészi szempontból*. (Reprint.) Főiskolai nyomda, Pápa.

TÖRÖK István 1935. *Egyház és politika*. Főiskolai könyvnyomda, Pápa. /A Pápai Református Teológiai Akadémia Kiadványai 13./

TÖRÖK István 1937. A lelkész mint ethikus. *Igazság és Élet*, 3. évf. január.

TÖRÖK István 1954. Erdős Károly és a debreceni hagyomány. *Református Egyház*, 6. évf. szept. 15.

TÖRÖK István 1959. *Theologiai enciklopédia*. DRTA Jegyzetkészítő Irodája, Debrecen.

TÖRÖK István 1985. *Dogmatika*. Free University Press, Amsterdam.

TÖRÖK István 1988. *Etika*. Free University Press, Amsterdam.

TÖRÖK István 1992. Mai kérdések. *Reformátusok Lapja*, 36. évf. nov. 1.

TÖRÖK István: *A lekipásztori etika alapvonásai*. Kézirat.

TÖRÖK István: *Családfáink ágai*. An. 3476.

TÖRÖK István: *Gondfelhők az etika körül*. An. 7182.

A mások mássága

Ulrich Beck a globalizációról

SÁNDOR JENŐ

Bevezető

2003 őszén a Münchener Egyetem 10-es termében szerda reggelként fél órával az előadás kezdete előtt kikerül a megtelt tábla. Nincs több üres szék, követem egy ötvenes müncheni férfi példáját, a földön foglalok helyet. Az érdeklődés Ulrich Becknek,¹ a népszerű német szociológusnak szól, aki megjelenés előtt álló könyvének téziseit adja elő. A kurzus és később a könyv címe: *Kozmopolita Európa* (BECK–GRANDE 2007).

Több mint hét év telt el azóta, Beck neve lassan a magyar érdeklődők körében is kezd ismerősen csengeni. Három könyve már itthon is kapható, globalizációs elméletéről pedig egyre gyakrabban lehet olvasni (GAGYI 2006). Beck karizmatikus személye és gondolatai egyaránt nagy hatást gyakoroltak rám. Mindenekelőtt abban segítettek, hogy választ tudjak adni egy kérdésre, amelyet kisiskolás korom óta szegeznek nekem tanárok, barátok, hivatalnokok: „Akkor te most németnek vagy magyarnak érzed magad?” Nagyon sokáig próbáltam megfelelni annak az elvárásnak, hogy ezt a kérdést el kell dönteni (német vagy magyar), miközben éreztem, hogy valójában nem lehet megválaszolni. Nem tudtam azonban, hogy miért rossz ez a kérdés. Az alábbiakban kísérletet teszek arra, hogy végigvezessem az olvasót Beck gondolatmenetének lényegi pontjain. Azzal a céllal teszem ezt, hogy bemutassam azt a paradigmát, amelynek alapján kimondható: a német vagy magyar kérdésre nincs jó válasz.

A megváltozott világ kérdése: mások mássága²

Beck abból az empirikus alapfeltevésből indul ki, hogy életünk visszavonhatatlanul összefonódott olyan embertársainkkal, akik több ezer kilométerre élnek tőlünk.

- Aki ma informatikai vállalkozásba kezd Magyarországon, indiai és kínai cégekkel fog versenyezni a hazai ügyfelekért.
- Aki magabiztos némettudással bemegy egy bécsi gyorsétterembe, nem tudja megértetni magát a kiszolgálókkal.

- Aki egy bajor kisváros benzinkútjáról távozva felhívja a cég ügyfélszolgálatát, egy budapesti egyetemistával fog beszélni.

Naponta, szinte percenként találkozunk azokkal, akik *mások*, mint mi. Más nyelvet beszélnek, máshogy főznek, más istenekhez imádkoznak, más értékeket tartanak fontosnak. A „Mit keresnek itt?” kérdés nem teszi őket láthatatlanná. Itt vannak, és itt vagyunk egymás számára. Hiába húzunk határokat, hiába választanak el óceánok egymástól, az a kockázat, amelyet egymás számára jelentünk, végérvényesen összeköt minket. Ezért nevezi Beck a mai globalizált világ társadalmait *kockázattársadalmaknak* (*Risikogesellschaft*, BECK 1986, 25. kk.). A kockázattársadalmak pedig a posztmodern diszkurzus keretében reagálnak arra a kihívásra és kérdésre, amelyet a szüntelenül jelen lévő *mások mássága* (*das Anderssein der Anderen*) jelent számukra. Az új kérdésre jellemzően régi válaszokkal felelnek.

Régi válaszok³

A mások mássága által felvetett kérdésre adható egyik válasz, hogy minden ember *egyenlő*. Nincs *különbség* ember és ember között, függetlenül attól, hogy melyik nemhez, nemzethez vagy valláshoz tartozik. Az *egyenlőség egyetemes*. Ez a klasszikus liberális szabadságjogok forrása. Beck mégis arra figyelmeztet, hogy ugyancsak ez az elképzelés vezetett előbb a keresztény, majd a kapitalista nyugat erőszakos terjeszkedéséhez. Az *egyenlőség* egyetemes elve ugyanis nem tűrte el azt, hogy a mások ne csak egyenlőek, hanem különbözőek is lehessenek. Ezért nem lehetett más vallásuk, más nemük, és nem választhattak más államformát vagy gazdasági rendszert. Az egyetemes egyenlőség *vagy-vagy* kérdés elé állítja az embereket és közösségeket: *vagy egyenlő vagy velünk, vagy más*.

Ezzel az univerzalizmussal szemben szólal meg a *szkeptikus érv*: minden ember egyedi és megismételhetetlen, *tökéletesen különböző*. A kultúrák, nemzetek, vallások és nemek nem hasonlíthatóak össze, és nem dönthető el egyikről sem, hogy jobb vagy értékesebb lenne a másiknál. Általános érvényű normák nincsenek. Beck szerint a szkeptikus szempont érdeme, hogy megengedi a másik számára, hogy valóban más legyen. Azonban azzal, hogy tagadja minden-

¹ További információk Ulrich Beckről: http://de.wikipedia.org/wiki/Ulrich_Beck.

² A fejezetet vö. BECK–GRANDE 2007.

³ A fejezetet vö. BECK–GRANDE 2007.

nemű összehasonlítás lehetőségét, valójában a különbözőség egyetemességét hirdeti, és ezzel maga is univerzalista marad, ezzel újabb *vagy-vagy* kérdés elé állítva minket: *vagy különböző vagy, vagy velünk egyenlő*. Vagy mohamedán, vagy keresztény, vagy európai, vagy ázsiai, vagy férfi, vagy nő.

A vagy-vagy logikai doboza⁴

Beck szerint ez a *vagy-vagy* logika a 19. századi *nacionalizmusban* gyökerezik. A nacionalizmus magában foglalja az imént bemutatott univerzalista és szkeptikus érveket is, amikor befelé azt hirdeti, hogy mindenki egyenlő, kifelé pedig azt, hogy mindenki más.

A nemzetállami ideológia arra tett kísérlete, hogy homogén lakosságú, területileg is lokalizálható nemzetállamokat hozzon létre, utat nyitott annak a gondolkodásnak, amelyik folyamatosan döntés elé állítja a közösségeket identitásukkal kapcsolatban. Az identitás és a fizikai terület összekapcsolódása szükségszerűen vezet el a *vagy-vagy* gondolkodás kialakulásához és kiterjedéséhez.

Így történhetett, hogy a nemzetállamok keretében létrejövő *társadalomtudományok fogalomkészleteikben és módszertanukban önkéntelenül magukévá tették a nacionalizmus vagy-vagy logikáját*. Beck szerint ezért nem értjük meg a mai világot: a társadalomtudományok módszertani nacionalizmusának az értelmezési dobozába vagyunk zárva. Mindannyian érezzük, hogy valami megváltozott a világban, de képtelenek vagyunk adekvát módon megragadni a változást a rendelkezésünkre álló fogalmakkal, és ezért a velünk szemben álló másokat *vagy-vagy* dobozokba zárjuk. A *multikulturális* vagy *föderalista* elképzelések is tévesek, mert a nacionalizmushoz hasonlóan homogén kultúrák, illetve nemzetek létezését feltételezik, amelyek szövetségre lépnek vagy egymás mellett élnek.

Az új paradigma: az empirikus kozmopolitizmus⁵

Beck szerint akkor tudunk adekvát és új választ adni a mások mássága által feltett új kérdésre, ha képesek vagyunk a *vagy-vagy* exkluzív logika helyébe az *inkluzív megkülönböztetés modelljét*, azaz az *is-is* logikát állítani. Beck szerint ez történt az antik sztoicizmus filozófiájában, amikor megalkották a *kozmpolitizmus* kifejezést, ami arra utalt, hogy lehetünk egyszerre a kozmosz, azaz a világ és a polisz, azaz a város lakói is. *Is-is*. Lehetünk egyszerre egyenlők és különbözőek. Egyenlők is, és különbözőek is. Így lehetett az antik világban a kereszténység egyik atyja, Pál apostol

⁴ A fejezetet vö. BECK-GRANDE 2007.

⁵ A fejezetet vö. BECK-GRANDE 2007.

egyszerre zsidó és római, és így lehet ma is számtalan közösségnek szűk vagy tágabb környezetünkben olyan tagja, aki egyszerre egyenlő és más. Egyszerre német és török, magyar és cigány, amerikai és kínai, angol és ír. Beck olvasatában tehát a kozmopolitizmus nem azt jelenti, hogy a világ polgárai vagyunk, hanem hogy lehet egyszerre több identitásunk.

Ez az inkluzív megkülönböztetés modelljének az alapja, amelyik egyszerre bír leíró, kritikai és normatív funkcióval. Ezért kerül a fogalom elé az empirikus (máshol a realista) jelző. Beck ugyanis úgy kívánja értelmezni a valóságot, hogy közben elvégzi a kortárs globalizációs elméletek kritikáját is, azaz *kiszabadítja a gondolkodásunkat a vagy-vagy logika dobozából*. Az európai integráció lehetőségét vizsgálva a társadalom négy fontos dimenziója: az idő, a tér, a jog és a kultúra mentén Beck az alábbi programot hirdeti meg az empirikus kozmopolitizmus modelljét használva.

Idő: a határtalan emlékezés felé

Beck szerint Európa történetét nem lehet a hagyományos nemzeti történelemírás fogalmaival és keretei között megérteni. Ahhoz, hogy megismerjük a világháborúk, a kitelepítések vagy a holokauszt történeteit, a *nemzeti látóköri történelemírás helyébe a határtalan emlékezést és a nyilvános megbékélést kell állítanunk*. Egyik európai nemzet sem képes történelmét nemzeti alapon feldolgozni.

Jog: a civil társadalom felé

Beck szerint a civil társadalom a politikai önszervezést szimbolizálja. A civil társadalom fogalma ezért nem egy statikus valóságot, hanem azt a folyamatot jelöli (*Prozeßbegriff*), amelynek során a *konkrét struktúrákban megjelenik az intézményesült európai önkritika*. A civil társadalom feladata, hogy az autonóm nemzetek feletti cselekvési térben *közvetítsen* állam és gazdaság, politika és társadalom, nyilvánosság és magánszféra, nemzet és nemzetköziség között.

Tér: expanzió és integráció

Mi történt volna, ha a '90-es évek elején az EU még idejekorán felajánlja a balkáni államoknak az európai integráció gyors lehetőségét? Vajon sikerült volna-e megakadályozni a háborút? Mi történne, ha Törökország EU-tagga válna? Vajon sikerülne-e az iszlám fundamentalista terrorizmus *külső problémájára* így egy *belső* választ találni? – teszi fel a kérdést Beck, aki szerint az *európai expanzió, a mobil ha-*

tárok elve az egyetlen sikeres útja az integrációnak. Attól, hogy Törökország csatlakozását késlelteti az Unió, a török kérdés már itt van. A fizikai határok ebben az esetben sem jelentenek megoldást.

Kultúra: a civilizáció felé

2004-ben az Európai Unió történetének legnagyobb kihívásával került szembe: az új tagállamok belépésével különböző modernizációs hagyományok találkoztak, ami egy teljesen új civilizációs konstellációt hozott létre. A politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális téren zajló átalakulás csak akkor lehet sikeres, hogyha *megtörténik ezeknek a hagyományoknak a metaintegrációja*.

Befejezés

Beck karizmatikus gondolkodó, akinek az előadásain meglett müncheni polgárok a földön is ülnek. Beck német létére nem törekszik támadhatatlan logikai érvelésre, hanem mondani akar valamit. Rendszerében ezért számtalan elmentmondást és következtelenséget érhetünk tetten. Tisztában van azzal, hogy a körülöttünk lévő valóságnak mi is részei vagyunk, ezért nem mondhatunk arról véglegeset, de törekszik arra, hogy megragadja az igazságot. Ezért törekedtem magam is arra, hogy elméletének azokat az elemeit mutassam be, amelyek véleményem szerint valóban

új szempontokat adnak a körülöttünk lévő világ megértéséhez, legyen az annak politikai, gazdasági, társadalmi vagy teológiai dimenziója. Az empirikus kozmopolitizmus az igazságkeresés régi-új egyszerű módszere, amely segítséget nyújthat egy sor integrációs törekvésünkhöz. Amikor legközelebb döntenünk kell, hogy német vagy magyar, üzlet vagy etika, falu vagy város, konzervatív vagy liberális, ma vagy holnap, akkor jusson eszünkbe, hogy a válasz lehet *is-is*. Ennek a paradigmának óriási jelentősége lehet egy olyan társadalomban, ahol olyan szellemi polgárháború uralkodik, amely évek óta nem engedi meg a valósággal való szembenézést. Ma Magyarországon egyház és állam, egyház és egyház, politikai pártok, társadalmi csoportok viszonyában egyaránt üdítő lenne érezni annak a lehetőségét, hogy valakinek lehet *is-is* identitása.

Hivatkozott művek

- BECK, Ulrich 1986. *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- BECK, Ulrich 2005. *Mi a globalizáció?* Belvedere Meridionale, Szeged.
- BECK, Ulrich – GRANDE, Edgar 2007. *Das kosmopolitische Europa. Gesellschaft und Politik in der Zweiten Moderne*. Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- GAGYI Ágnes 2006. Ulrich Beck: Mi a globalizáció? <http://www.ahet.ro/irodalom/konyv/ulrich-beck-mi-a-globalizacio-127-84.html>. (2011. május 12.)
- KRISTON László 2010. Interjú Somlai Péterrel. *Piac & Profit*. 2. szám. http://www.piacprofit.hu/magazin_2010_2/a_bizonnyaltansag_nemzedeke.html. (2011. május 12.)

Kapcsolatépítés – avagy a másik emberévé válni

*A segítő szolgálat és a lelkigondozás kapcsolópontjai*¹

GAZDAG ZSUZSANNA

„A beteg így válaszolt neki: Uram, nincs emberem...” (Jn 5,7)

1. mottó

„A keresztény segítők igazában akkor válnak a másik »emberévé«, ha elméleti felkészültségük mellett mély belső kapcsolatot alakítanak ki Istenükkel, aki a személyes kapcsolat során átfőmál, biztonságot ad, erőssé és képessé tesz arra, hogy a rászorulóknak igazi segítséget nyújtsanak.” (FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 23. o.)

2. mottó

„Ha rá akarsz nevelődni a kapcsolatfelvételre, tanulj meg látni. Hogy láthass, haladj lassan, vedd azt a fáradságot, hogy megállj, minden iránt érdeklődj okosan, ami lehetővé teszi, hogy jobban megismerd az embereket: életüket a munkahelyen, a családban, a városnegyedben, szabadságuk idején; ízlésüket, vágyaikat, nehézségeiket, küzdelmeiket... Szinte áhítózni kell az emberek megismerése után, hogy tudjunk megérteni és szeretni.” (QUOIST 2004)

Témafelvetés

Ha segítő szolgálatunkat a lelkigondozással kívánjuk összekapcsolni, akkor azt alapvetően a másik (meg)látogatása és a vele való beszélgetés során tehetjük meg. Így dolgozatom középpontjában a *segítő/lelkigondozói beszélgetés* áll.

Alapkérdések

Ki lehet lelkigondozó?

A szakirodalomból származó vélemények szerint *nemcsak a lelkész*, hanem – az egyetemes papság elvét szem előtt

tartva – bárki, akinek erre karizmája van. A lelkész abban az esetben van nehéz helyzetben, ha őszintén magába nézve úgy érzi, hogy az ő esetében is igaz egy holland református pályatárs vallomása: „Sokat tudtam a hajdani zsidó népről meg az egyiptomiakról, Ágostonról és Hegelről, de a nagyvárosi emberről, akivel szembekerültem, semmit sem tudtam. Hogy mit él át egy beteg, arról soha semmit nem hallottam, arról sem, hogy az embernek milyen nehéz önmagát megértenie.” (FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 8. o.) A helyzet persze „még így sem” reménytelen, hiszen a jó pap holtig tanul...

Mitől válik egy beszélgetés lelkigondozóivá? Tartalom, forma vagy magatartás teszi azzá...?

Minden gyógyító beszélgetés – így a lelkigondozói is – egyéb beszélgetésformák különböző elemeit tartalmazza. Az egyes fajtáknál más és más hangsúlyt kap a tartalom, a forma és az alapvető beállítottság. Egy tanulmány szerint *terápiás, tanácsadó, kíséző és tanító jellegű beszélgetéseket* különböztethetünk meg (BLARER 2004, 100. o.).

- *Terápiás beszélgetés*: meghatározott módszertani előírásokat követ. Célzottan a segítséget kérő általános megerősítésére irányul. Javítani szándékozik kommunikációját, aktiválni szeretné a kliens lelki tartalékait.
- *Tanácsadó beszélgetés*: célja, hogy a segítséget kérő jobban megértse pillanatnyi helyzetét, felismerje az összefüggéseket, felmérje a lehetőségeket, döntéseket hozzon, és bizonyos lépések megtételére szánja el magát.
- *Kíséző beszélgetés*: elsősorban támaszt adó szerepe van egy meghatározott életfolyamatban (például gyász idején).
- *Tanító beszélgetés*: lényege az ismeretek és felismerések átadása.

Magától értődő, hogy a jó lelkigondozói beszélgetésnek gyógyító, tisztázó, támogató és felismeréseket elmélyítő funkciója is van (BLARER 2004, 100–101. o.).

¹ LMK-előadás, Orosháza, 2011. február 24.

De hogy mi is az valójában? „Ezt a társas érintkezést sem barátságának, sem ellenségeskedésnek, sem szimpátiának, sem közömbösségnek nem tekinthetjük. A társas érintkezés e formájában a lelkipásztor szeretetteljesebb legyen, mint egy barát, néha keményebb, mint egy ellenség, jobban tudjon vigasztalni, mint egy anya, szigorúbb legyen egy apánál, megértőbb egy pedagógusnál, közömbösebb, mint egy véletlenül arra járó...” (FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 104. o.)

És hogy mi legyen a témája? Ne aggódjunk efelől. Bármi is merüljön fel, segítőként arra figyeljünk, „...mit jelent a mindenkori téma a szóban forgó személy életében, hogyan és milyen mértékig szívügye az, mennyire érinti a lelkét. Teljesen »világi« témák mozgalmas lelkigondozói beszélgetéshez vezetnek, míg »hitbeli kérdések« és teológiai témák képesek menet közben félrevinni a lelkigondozói beszélgetés lényegét – és milyen gyakran csapják így be magukat lelkipásztorok! A lelkigondozói beszélgetés jellegzetessége tehát az, hogy az evangéliummal ütköztetjük és a hit világánál szemléljük az élet bármely kérdését, a legközönségesebb dolgokat is. Másképp: bármi kerül szóba és bármilyen józanul merülünk el benne, végül – noha rejtetten – az ember gyógyulása a tét.” (FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 106. o.)

A beszélgetés megkezdése előtt *mindenképp szükséges* az úgynevezett „bemosakodás”: lelki rákészülődés, ráhangolódás a másikra, a magam gondjainak, előítéleteinek, előzetes elképzeléseinek félretétele, majd a találkozás után az úgynevezett „kimosakodás”: a másik lelki terheitől való szabadulás – lelkészek esetében magától értődően Krisztus keresztyénél. Ám a keresztről szóló beszéd (jó értelemben vett „térítés”) *nem mindenáron* kell hogy a beszélgetés részét képezze. Akkor sem, ha a lelkész tisztában van vele, hogy neki olyan hivatala (*Amt*) van, amely a közösségi, gyülekezeti lét által kap értelmet. Egyetértek Heije Faberrel, aki szerint a lelkész mint Isten és a gyülekezet szolgálja úgy tekint a segítséget kérőre, mint olyasvalakire, aki Krisztus fényében áll, akkor is, ha maga a kliens ezt nem így gondolja, nem így érzi (FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 86. o.). „A lelkipásztor hirdetheti és hirdesse is az igét akkor, ha általa jó útra téríthet egy zsákutcába jutott életet, és ha valakinek, aki nem látja a fényt, meg tudja mutatni, hogy fényben áll.” (FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 87. o.) Döntését felelősséggel, a Szentlélek segítségével kell meghoznia, számolva Jézus szavainak igazságával: „*A szél arra fúj, amerre akar; hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön, és hova megy...*” (Jn 3,8)

A Rogers szerinti lelkigondozás

Carl Ransom Rogers (1902–1987)

Rogers amerikai pszichológus volt. Apja mérnök, építési vállalkozó, anyja háztartásbeli. Egyetemi tanulmányait mezőgazdasági szakon kezdte meg, ahol hamarosan meg-

mutatkozott kutatói érdeklődése. Mégis a gyermekkorát meghatározó másik értékvilág, a hit vonzásába került, s 1920-tól teológiai tanulmányokba kezdett. Elsősorban teológiatörténettel foglalkozott. Életére jelentős hatással volt az a fél év, amelyet 1922-ben Kínában töltött, a metodista egyház szervezésében. 1924-ben megházasodott, New Yorkba költözött, ahol lelkésznek készült. Tanulmányai alatt kisegítő lelkészként dolgozott, és vallásoktatással is foglalkozott. 1926-tól kezdődően érdeklődése a pszichológia irányába fordult, gyermeknevelési tanácsadóban kezdett tevékenykedni. 1929–1939 között e területen dolgozott, majd egy gyermekek számára fenntartott tanulmányi központ igazgatója lett. 1940-tól Ohio állam egyetemének (Columbus) pszichológiai tanszékét vezette. Itt kezdte kidolgozni a segítő kapcsolat és a tanácsadás lélektanára vonatkozó elméletét, és maga is aktív tanácsadó tevékenységet folytatott. 1945 és 1957 közé esik chicagói működése. Itt az egyetem tanácsadó szolgálatát szervezte meg, s elméletét továbbfejlesztette. Tudományos tevékenységére ekkor már felfigyelt a szakma, az Amerikai Pszichológiai Társaság díjjal tüntette ki. 1957–1963 között a wisconsini egyetem (Madison) pszichológiai és pszichiátriai tanszékét irányította. 1964-től Kaliforniában egy kutatóintézet tagja lett, majd 1969-től ebből kiválva saját intézetet alapított (Center of the Study of the Person, La Jolla, California). Időközben egyre több tanítványa lett, akik elméletét részben tovább finomították, részben kísérleti módszerekkel alapozták meg. 1964-től csoportokkal kezdett foglalkozni, az először általa megfogalmazott elvek alapján: ezek az úgynevezett „találkozási” (encounter) csoportok.

A segítő kapcsolatok elmélete

Rogers elméletének döntő mozzanata az a felismerés, hogy a segítő kapcsolatokban nem a választott módszer a legfontosabb, hanem maga a *segítő személy, a terapeuta*. (Rogers maga soha nem használja a beteg vagy páciens kifejezést, hanem a *kliens* szót, ezzel is hangsúlyozva, hogy akik betegként kerülnek hozzá, az ő megközelítésében vele egyenrangú társakká válnak egy közös feladatban.)

A segítő kapcsolatban tehát mindenekelőtt a terapeuta magatartását kell szemügyre vennünk. A két fél – a terapeuta és a kliens – közötti kommunikációban a *kliens kifejezésre juttatja érzéseit*, problémáit, tapasztalatait önmagával és a világgal kapcsolatosan. A terapeuta arra törekszik, hogy ezeket az érzelmekkel áthatott közléseket minél pontosabban felfogja: nem csupán azok tartalmi, gondolati oldalát, hanem elsősorban érzelmi vetületét; ezért a szavakra éppúgy figyel, mint arra, ami „rejtetten” a szavak mögött van.

A ’40-es évektől kezdődően egyre világosabbá vált Rogers számára, hogy a terapeuta fő feladata ezeknek az ér-

zéseknek a kliens számára való közvetítése. Egyfajta tükröt kell(ene) tartania elé, amelyben hitelesen láthatja önmagát.

A *visszatükrözés* során az egyén önmagáról szerzett ismeretei kibővülnek, önismerete fokozódik. A terapeuta ugyanis a visszatükrözéskor elsősorban olyan mozzanatokra utal, amelyek a kliens számára nem vagy alig tudatosak, a beszélgetés során azonban felszínre kerülnek. A kliens közvetlen reflexió segítségével önmagára vonatkozó új ismeretekhez jut. A lelki zavarok nagy része ugyanis abból fakad, hogy az egyén (élettörténete, szocializációja során) önmagáról hamis képet alakít ki. Így önértékelése és környezetének róla alkotott képe minduntalan ellentmondásba kerül egymással. Az önmagunkról alkotott kép gazdagítása, hitelességének javítása e lelki zavarok megszüntetését eredményezheti.

A terápia során az egyén szabadon megnyilvánulhat, a terapeuta nem irányítja, nem befolyásolja. Kezdetben ezért is nevezte Rogers a módszerét *non-direktív* (*nem direkt*) tanácsadásnak.

Arra törekedett tehát, hogy a folyamatos visszatükrözés segítségével kliensét önmaga jobb elfogadására, önmaga értékelésére vezesse rá, megtanítsa élményeit (köztük az önmagára vonatkozó élményeket is) olyanoknak elfogadni, amilyenek. A személy e tapasztalatok alapján fejlődik és növekszik, vagyis teljesen nyitottan és szabadon látja tapasztalatait, és képes azokat énjébe beépíteni, integrálni.

Rogers szemléletének középpontjában tehát nem maga a lelki zavar (vagy a betegség, kórkép) áll, hanem a *küszködő, szenvedő személy*. Nem is a módszer, amelyet a terapeuta alkalmaz, hanem a személyéből fakadó sajátos magatartás (habitus). Ezért is nevezik irányzatát és terápiáját *kliensközpontú terápiának* (lásd TRINGER 1992).

Az eredményességhez azonban nem elegendő csupán az említett módszer hatékony alkalmazása. A „valódi siker” záloga a *szeretet és a helyes technika*.

Milyen a jó (helyes habitusú) lelkigondozó Rogers szerint?

Kellő önismerettel rendelkezik, tisztában van képességeivel: erősségeivel, gyengeségeivel, ennek jegyében, ha kell, akár másik személyhez (más szakemberhez) irányítja beszélgetőpartnerét. Ki tudja jelölni a határokat a beszélgetés helyszínét, időtartamát illetően, és magától értődően védi a saját pszichéjét is (érzelmi távolságtartás). Szükség esetén szupervíziót vesz igénybe.

És ami még éppilyen fontos: *képes alkalmazni az alapvető segítői kompetenciákat*, tehát:

- *Nyitott* mások problémáinak meghallgatására és a megoldáskeresésre.
- *Empatikus*, azaz őszinte érdeklődéssel és figyelemmel fordul a kliens felé, megérti és át is érzi az érzéseit, mellette áll.

- *Feltétel nélkül elfogadja a klienst*, és ezt az elfogadást érzékelteti is vele.
- *Kongruens* (vagyis hiteles): azaz összhang van szavai és magatartása között. (Problémát okozhat, ha a lelkész úgy érzi, hogy hivatala miatt ő „más”, mint a többi ember – és el is várják tőle, hogy „más” legyen –, ugyanakkor, hogy „mégis” elfogadják, ezzel egy időben olyan is akar lenni, mint a „többiek” – lásd FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 108. o.)
- Folyamatosan *fejlődik*: állandóan törekszik önmaga egyre jobb megismerésére; képzi magát – (pszichológiai) képzés; kész változni és változtatni, ha szükséges (FABER – VAN DER SCHOOT 2003, 83–104. o.).

A *helyes habitus lényege* ez: a lelkigondozó képes és kész arra, hogy a másik mellé álljon. Tehát olyan légkört teremt, amelyben megszülethet a segítséget kérő megnyílásához és a gyógyuláshoz nélkülözhetetlen bizalom. Odafigyel rá, megérti őt, vele érez, és segíti őt abban, hogy ki tudja fejezni azt, amit az adott pillanatban még nem tud szavakba önteni. A lelkigondozó továbbá a kliens saját tempójában halad, ily módon „vele tart” (ha nem is mindenhová). Szem előtt tartja a helyzetet, a kliens igényeit és személyiségét. Ha a lelkigondozó lelkész vagy hívő keresztény, a két-személyes kapcsolat akár háromszemélyessé is alakulhat (lásd Mt 18,20),² és esetlegesen el is mélyülhet az Istennel való viszony, de az elsődleges cél – a rogersi megközelítésben – *nem ez*, hanem a *jó személyes kapcsolat*, ami elősegítheti, hogy a kliens lelkileg egészségessé, de legalábbis egészségesebbé váljon.

Ehhez mindenképpen fontos és „...szükséges, hogy a lelkipásztor maga higgyen a lelkigondozói beszélgetésben, a benne foglalt lehetőségekben és a megvalósulásban is. (...) Olyan beszélgetés ez, mely a hit és az ima szférájába tartozik még akkor is, ha a beszélgetőtárs tudatában ezek talán még elérhetetlen és lehetetlen dolgok. A lelkipásztornak másképp kell látnia a helyzetet. Imádkozzon beszélgetőtársáért, higgyen benne, lássa, hogy a másik ember élete mögött Isten áll, aki nem hagyja, hogy keze munkája, mindaz, amit ebben az emberben megkezdett, elveszzen. A lelkipásztor hisz a lelkigondozói beszélgetésben, hogy az ember ez által is megváltozhat. Ha elvesztette ezt a hitét, talán mert mindebből soha nem érzett meg semmit, akkor mindenekelőtt önmagát vizsgálja és kérdezze meg komolyan: vajon nem hit-, remény- és szeretetbeli fogyatékoságán múlt-e az, hogy erőtlenség jellemezte lelkigondozói beszélgetéseit. A lelkigondozói beszélgetés jellemzője nem utolsósorban az is, hogy reményteli.” (FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 109–110. o.)

² Jézus mondja: „Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben: ott vagyok közöttük.”

Hogyan válhatunk jó lelkipozóvá?

Törekedjünk arra, hogy pszichológiai ismereteket szerezzünk. Például legyünk tisztában a személyiség típusok – skizoid, depresszív, kényszeres és hiszteroid – alapvető jellemzőivel, a magunkéval és a klienseinkével egyaránt.

Ennek érdekében Fritz RIEMANNhoz fordulhatunk segítségért (1998; 1987). Az általa megnevezett személyiség-típusok a következők:

Skizoid kliens

Jellemzők

- Tartózkodás, távolságtartás a kapcsolatokban.
- Kritika, felülről látás, objektivitás.
- Különc, önfejű viszonyulás.
- Szélsőségesen: aszociális, skizofrén.
- Kora gyermekkor – megbízhatatlan gondozói magatartás, érzelmi „kiéheztetés”, de lehet túlzott elárasztás is.

A skizoid kliens kísérése

- Nehéz lehet, mert ellenáll (nincs is ott).
- El kell fogadni az autonómiáját, de meghívni a kapcsolatba.
- Érzelmekifejezése gátolt, ebben kell elsősorban segíteni.
- Az Én-perspektíva és a Másik-perspektíva váltásának segítése is szükséges.
- Alapfeladat: biztonságos, elfogadó kapcsolat kiépítése.

A skizoid tendenciák integrálása

Lehetséges pozitív szerepek:

- a problémamegoldó;
- az „ördög ügyvédje”;
- visszajelzést adó;
- a külső támogató;
- a távolba látó próféta.

Depresszív kliens

Jellemzők

- Befelé fordulás, szerénység.
- Segítő attitűd, odaadás.
- Agresszió: kifelé alig, befelé önvád.
- Szélsőségesen: értéktelenség érzése, apátia, depresszió.
- Kora gyermekkor – gyermekségben tartás, szigor és lekicsinylés, agresszió és autonóm impulzusok elnyomása.

A depresszív kliens kísérése

Nehéz lehet, mert túlságosan is könnyűnek tűnik – jön (tapad?), érez (eláraszt?), szüksége van ránk (túlterhel?)

- De: mitől nem marad meg a függésben?
- Felnövesztani, saját lábra állítani, elengedni!
- Alapfeladat: az egyenrangú felnőtt kapcsolat.

A depresszív tendenciák integrálása

Feladatok a család/csoport/közösség részéről:

- csökkenteni a függést;
- bátorítani a függetlenséget;
- de közben fenntartani az elfogadást;
- ellenállni a kihasználás lehetőségének;
- lehetőséget adni a harag kifejezésére.

Kényszeres kliens

Jellemzők

- Kötelességtudat, megbízhatóság, precizitás.
- Becsvágy, teljesítményigény.
- Merevség, a kontroll igénye.
- Szélsőségesen: hatalmi önkény, kényszeres tünetek.
- A kora gyermekkor traumái.

A kényszeres kliens kísérése

- Nehéz lehet, mert a jóból is megárt a sok („pápább lehet a pápánál”).
- Oldott, derűs légkör.
- Elengedés gyakoroltatása.
- Részletek helyett: belső képekkel, szimbólumokkal, kreatív önkifejezési technikákkal dolgozni.
- Alapfeladat: „engedélyt adni” a játékra.

A kényszeres tendenciák integrálása

Lehetséges pozitív szerepek:

- a szabályok és normák felelőse;
- a keretek őre;
- a realista tervező;
- a „pénzügyminiszter”.

Hiszteroid kliens

Jellemzők

- Élénkség, impulzivitás, kreativitás
- Figyelemfelkeltés, központi szerep vágya
- Identitások próbálgatása, színes, kanyargós életpálya
- Szélsőségesen: identitásproblémák, fóbiák, szomatikus tünetek
- A kora gyermekkor traumái

A hiszteroid kliens kísérése

- Nehéz lehet, mert elvárásol, és mindig kicsit más.
- Konkrétumok, konkrétumok, konkrétumok!
- Lassítani a tempót (Látom, hogy szívesen menne tovább, de...).
- Ragaszkodni a megállapodásokhoz (nem belemen-ni a provokációkba).
- Alapfeladat: megbízhatónak lenni a számára.

A hiszteroid tendenciák integrálása

Lehetséges pozitív szerepek:

- ötletforrás;
- feszültségoldó;
- a pozitív hangulat fenntartója.³

Mi történik, ha a lelkigondozók mindezzel tisztában vannak, és esetleg „mégsem” alkalmasak a lelkigondozásra...?

- ...hiszen nem kevésbé zavartabbak vagy veszélyeztetettebbek, mint más emberek...
- ...hiszen közülük néhányan úgynevezett „segítőszindrómában” szenvednek: hogy más beszéljen a problémáiról, azt megértik és értékelik, de önmaguk ezt nem teszik meg.
- ...hiszen – igaz, általában anélkül, hogy tudnának róla – saját megoldási lehetőségeiket kínálják fel a kliensnek.
- ...hiszen esetleg nem is képesek megérteni és elfogadni önmagukat és másokat (pedig egy ember csak azt képes elfogadni másokban, amit magában már elfogadott).
- ...hiszen akadnak, akik az önmaguk elől való menekülést úgy valósítják meg, hogy a másokkal való törődés mellett döntenek.⁴

A lehetséges megoldás: mivel a lelkész is ember, ezért természetesen neki is lehetnek különböző természetű problémái, de a lelkigondozói kapcsolatban alapvetően *nem* megengedhető, hogy érezhetőek legyenek a terapeuta saját féltelmei és bizonytalanságai (lásd FABER – VAN DER SCHOOT 2002, 94. o.).

Ezért első lépésként neki a maga lelki sebeivel kell szembeülnie. Ezek tudatában kell, hogy cselekvőképes és megszólítható maradjon. Rolf Zerfaß római katolikus gyakorlati teológus szerint csak akkor „tudok másoknak segíteni mélységük elfogadásában, ha van bátorságom, hogy ön-

³ Martos Tamás pszichológus a SOTE mentálhigiénés és szervezetfejlesztő szakirányú képzésén ez év február 19-én elhangzott előadásának részlete.

⁴ BAUMGARTNER 2006, 300–305. o. felhasználásával.

magamban is a mélybe szálljak”. Akkor tudunk a másik mellé állni, ha gyengeségünket elismerjük – önmagunk részeként. Nem baj, ha nem vagyunk tökéletesek. Nem is kell annak lennünk. Különben is, a „hiba nélkül való lelkigondozó” alkalmatlanná válna arra, hogy a feladatát elvégezze: vélhetően sérthetetlennek tartaná magát, büszke lenne lelki egészségére és hozzáértésére. Holott a lelkigondozó csak akkor lesz kompetens, ha az egyházi környezet nem hátráltatja, hanem haladásra bátorítja. Mert „... pasztorális identitása nem egyszerűen egy önmagából kitermelt produktum. Az a feladata, hogy »valódi« – azaz egy Újszövetség talaján álló gyülekezet számára megfelelő – lelkigondozói képeket meg tudjon ragadni és magába tudjon építeni.” (BAUMGARTNER 2006, 305. o.) A követelmény tehát az, hogy a lelkigondozót a gyülekezet elfogadja, és ne emelje ki, mint „szent kívülállót” (lásd FABER – VAN DER SCHOOT 2002).

A helyes beszélgetésvezetés Rogers szerint

A beszélgetés *kijelölt keretek (hely, idő) közt* zajlik. Fontos, hogy a kliens és a segítő is *hasonló elvárásokkal* rendelkezzen a beszélgetés célját, illetve a beszélgetés vezetőjének szerepét illetően. Lényeges, hogy *a terapeuta jelölje ki* – önmaga védelme és a kliens megbecsülése jegyében – *a maga határait*, és ezekhez következetesen tartsa is magát.

A beszélgetés során a terapeuta hallgatja, meghallgatja, megérti kliensét, átérzi nehézségeit és problémáit. Arra figyel, mi rejlik a szavai mögött. Kerülnie kell a sürgést, a befolyásolást, a kérdésekkel való ostromlást, a diagnosztizálást, a moralizálást, a dogmatizálást, egyszerűen a direktivitást. Mert ebben az esetben nyomást gyakorol, olyan irányba befolyásolja a klienst, amit *ő* tart jónak. Figyelmen kívül hagyja a másik szabadságát és felelősségét. (Valljuk be, a lelkészeknek ez néha nehezükre esik... Természetesen akinek nem inge, ne vegye magára.)

Záróakkord

„A kapcsolatfelvételhez nem elég a másikat észrevenni, be kell őket fogadni. A lakásínségnél sokkal nagyobb ínség is létezik. Hiányoznak azok az emberek, akik lelkiileg befogadóképesek testvéreik számára.

Légy mindig nyitott ház, tárt kapukkal.

Ne legyenek ott »harapós kutyák«, amelyek mindenkit távol tartanak: jellemed, gögöd, önzésed, féltékenységed, iróniád, nyerseséged, a gyengédség hiánya. Nehogy a másik visszahúzódjon, és azt mondja: »Nem mertem, félttem, hogy a pokolba küld, kigúnyol, nem ért meg...«

Ne legyen várokozgatás, amely habozást kelt; légy azonnal kész (ha csak egy kézzorításra, egy mosolyra is, amely-

nyiben nincs időd helyet kínálni. Egy percnyi teljes figyelem elég a másik »befogadására«).

Ne legyenek felesleges bútoraid: üres, szabadon elfoglalható lakást adj. Ne kényszerítsd másokra ízlésedet, eszméidet, szemléletedet.

Ne kérj drága »lelépést«: ha adsz valamit, adj ellenszolgáltatás nélkül, és ne várj viszonzást. (...) Ha befogadod a másikat, tedd ezt azért, hogy megpihenjen.” (QUOIST 2004)

Hivatkozott művek

- BAUMGARTNER, Isidor 2006. *Pasztorálpszichológia*. Semmelweis Egyetem TF – Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány – Híd Alapítvány, Budapest. /Interdiszciplináris szakkönyvtár 4./
- BLARER, Stefan 2004. A lelkigondozói beszélgetés – gyógyító és megszentelő beszélgetés. *Embertárs*, 2. évf. 2. sz.
- FABER, Heije – VAN DER SCHOOT, Ebel 2002. *A lelkigondozói beszélgetés lélektana*. 2. kiad. Semmelweis Egyetem TF – Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest. /Családsegítés, mentálhigiéné módszertani füzetek 3./
- FABER, Heije – VAN DER SCHOOT, Ebel 2003. *A segítő beszélgetés*. Semmelweis Egyetem TF – Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest. /Mentálhigiéné, lelkigondozás és pszichoterápia 1./ 83–104. o.
- QUOIST, Michel 2004. *Így élni jó*. Szent István Társulat, Budapest.
- RIEMANN, Fritz 1987. *A félelem alaptípusai. Mélylélektani tanulmány. Oktatási célra készült, rövidített összefoglalás*. Magyar Pszichiátriai Társaság – Magyar Pszichológiai Társaság. /Pszichoterápiás és mentálhigiéné szemléletformáló füzetek 2./
- RIEMANN, Fritz 1998. *A szorongás alapformái*. Háttér, Budapest. /Lélekkontroll./
- TRINGER László 1992. *A gyógyító beszélgetés*. Budapest.

Ajánlott irodalom

- CHEVALLIER Laetitia FMM 2009. Lelki kísérés és lelkigondozás. Határmezsgye a lelkigyakorlat-adásban. *Embertárs*, 7. évf. 4. sz. 338–355. o.

- FERRIS, Margaret CSJ: *Együttérzés. Lelkigondozói és lelkivezetői alapismeretek keresztény segítők számára*. Semmelweis Egyetem TF – Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest. /Lelkigondozói Kiskönyvtár 3./ (A példák segítségével lehetőség a rogersi beszélgetési stílus gyakorlására.)
- GYÖKÖSSY Endre – BOGNÁR Cecil 1992. *Mi és mások*. Szent Gellért Egyházi Kiadó, Budapest.
- GYÖKÖSSY Endre 1984. *Magunkról magunknak*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- GYÖKÖSSY Endre 1991. *Életápolás*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- HÉZSER Gábor 1990. *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- HÉZSER Gábor 1996. *Miért? Rendszereszmélet és lelkigondozói gyakorlat*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- KOVÁCS Bernadett – NAGY Beáta 2007. A segítőszakma, a válásos hit és a kiegész összefüggései. *Embertárs*, 5. évf. 4. sz. 354–364. o.
- KOVÁCS József 2007. A segítő kapcsolat etikai vonatkozásai. *Embertárs*, 5. évf. 1. sz. 52–64. o.
- LOHSE, Timm H. 2009. *Villámbeszélgetések a lelkigondozásban és a tanácsadásban*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- NÉMETH Dávid 2009. A lelkigondozás időszerű kérdései, kihívásai és kortárs törekvései. *Embertárs*, 7. évf. 2. sz. 103–110. o.
- SCHMELOWSZKY Ágoston 2009. Pszichoterápia és vallás. Mit tanulhatunk egymástól? *Embertárs*, 7. évf. 2. sz. 179–184. o.
- THURNEISEN, Eduard 1950. *A lelkigondozás tana*. A Református Konvent Sajtóosztálya, Budapest. (A könyvnek van egy igen érdekes fejezete: *A lelkigondozás mint ördögűzés*.)
- TRINGER László 2009. A lélekgyógyászat és a lelkigondozás egzisztenciális megközelítése. *Embertárs*, 7. évf. 2. sz. 173–178. o.
- VAN DER GEEST, Hans 2011. *Négyszemközt. Példák a sikeres lelkigondozásra*. Semmelweis Egyetem TF – Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány, Budapest. /Mentálhigiéné, lelkigondozás és pszichoterápia 2./
- ZIEMER, Jürgen 2004. Világiasság és spiritualitás. Lelkigondozás szekuláris körülmények között. *Embertárs*, 2. évf. 4. sz. 325–335. o.

Tudom, kiben hiszek

I. országos presbiterképző tanfolyam – Révfülöp, 2010–2011

HAFENSCHER KÁROLY (IFJ.)

Nagy szavakkal élve, ünnepélyesen kifejezve a legszívesebben azt mondaná az ember, hogy történelmi esemény. Most mégis másként fogalmazom. Ráleltünk arra, ami egyébként természetes, magától értetődő lenne, és újra-kezdjük azt, aminek mindig így kellett volna lennie. A tanítványok tanultak.

Lezajlott az első magyar evangélikus országos presbiterképzés. Csodálatos élmény volt előadóknak, hallgatóknak egyaránt. Azzal a reménységgel búcsúztunk, hogy ez a „tanulócsoport” is találkozik még, de ami ennél fontosabb: hamarosan indíthatjuk a következő tanfolyamot, ahol már a nagy kísérlet után a tapasztaltabb szervezés, a mostani tanulságokat leszűrő és komolyan vevő „profizmus” felé mozdulhatunk. Most azonban még az újdonság varázsa, az első szerelem élménye fűt és lelkesít mindannyiunkat. A megajándékozottság boldog érzése, hiszen a kemény munkában, a tanulás és a vizsga folyamataiban, a lelki töltkezés gazdag pillanataiban maga az egyház Ura lépett mellénk, tanított, éltetett, erősített meg és újította meg a mandátumunkat.

E személyes vallomás után azonban nézzük a tényeket.

Előzmények

Az egyházi élet hazánkban az elmúlt negyedszázadban döntően megváltozott. A totalitárius rendszer 1989-ben új államformába és társadalmi rendbe ment át, megcélozva a nyugati demokráciákhoz hasonlóan működő köztársasági államformát. Az átmenet és a működés megvalósítását a parlamenti demokrácia keretei között képzelték el. Hasonló indítékok mozgatták mindazokat, akik – félve az újabb, egy kézben koncentrálódó hatalomtól – az egyházban is a demokrácia műfaját szerették volna meghonosítani. Azóta is – a működésképtelenség tapasztalata ellenére – hangzik a demokrácia varázsszava, hivatkozással a protestáns hagyományokra. Valóban, a magyar protestáns és benne az evangélikus tradíció része volt a világi elem fontos szerepe (bár sohasem a klerikus elem ellen), s ehhez járult a közösség tagjainak felelős részvétele a döntések meghozatalában. (Érdemes lenne nem csupán egyháztörténeti vagy egyház-szociológiai vonatkozásban, hanem teológiai szempontból feldolgozni a közösségi döntések eredetét

és mechanizmusát – tanulva az Apostolok cselekedeteiről szóló könyv és az apostoli levelek választási és döntési gyakorlatából, és elkerülve azt a világból beszívárgott, bár ki nem mondott tévutat, miszerint a nép szava Isten szava, tehát minél szélesebb körben a nép döntsön. Különösen veszélyes az, amikor a szakmaiságot az áldemokratikus látszatokkal akarják kiváltani.)

Az alapvető kérdést azonban egyházunk nem tette fel az átalakulások első fázisában. Van-e elég képzett, józan gondolkodású, széles látókörű, kompetens döntést meghozni képes, az egyházat helyi szinten és összefüggéseiben ismerő gyülekezeti tagunk? A zsinat egyre-másra hozta az olyan törvényeket, amelyek ilyen személyeket feltételeztek az egyházi döntéshozatal minden szintjén a gyülekezettől az országos egyházig. Közben kiderült, hogy a legodaadóbb, az egyház szolgálatában elkötelezett, áldozatot hozni is hajlandó testvéreink egy része a felelős döntésekhez szükséges minimális ismerettel sem rendelkezik, s így a legnagyobb jóindulat mellett is születnek, születnek sikeresnek nem mondható döntések.

2009-ben szervezte meg egyházunk azt az első nagy találkozót (evangélikus presbiterok országos találkozója = EPOT), amely mérföldkő lehet a magyar lutheránus közéletben. A pestszentimrei sportcsarnokba kapott meghívást a Magyarországi Evangélikus Egyház gyülekezeteinek minden presbiterre. Másfélezen fogadták el az invitációt, és lehettek részesei a tartalmas, új fejezetet nyitó programnak. A találkozó – amellet, hogy a közösséget megmutató és megvalósító seregszemle volt – egyfajta helyzetfelmérést és jövőtervezést kínált. Győri Gábor pesti esperes és gyülekezeti munkatársai végezték a szervezés nagy munkáját, a tartalmi előkészítő csapatot pedig dr. Fabiny Tibor egyetemi tanár, budai egyházmegyei felügyelő irányította. Témaadó előadásában már felvetette azt az ötletet, amely a találkozóan egyértelműen megfogalmazott igénnyé vált: induljon el egyházunkban a presbiterképzés munkája.

Az EPOT szellemi-lelki előkészítői a kiértékelés folyamán megerősítették ezt a szándékot. Ezen elhatározás nyomán mindhárom egyházkerületben előzetes felmérést végeztek a potenciális résztvevőkről. A visszajelzések nyilvánvalóvá tették, hogy az ügy nem marad az ötlet szintjén, hiszen sok érdeklődő jelezte: szívesen részt venne a képzésben.

Az első tanfolyam előkészítése

2010 nyarán az egyház elnöksége és az országos presbitérium úgy döntött, hogy az országos képzést Révfülöpon, az Ordass Lajos Evangélikus Oktatási Központban indítja el, és megbízta dr. Hafenscher Károlyt a képzés vezetésével, dr. Fabiny Tibort pedig a képzés felügyeletével. Az első kurzust – 2010 őszén – így hirdettük meg. Az eredeti terveknek megfelelő tematikát és óraszámot úgy formálták a tanfolyam vezetői, hogy két hétvége elegendő legyen az órák (40 tervezett óra), a vizsgák és a lelki programok megtartására.

Az előkészítésben figyelembe vették azokat a mintákat, amelyeket a testvéregyházak hasonló gyakorlata kínált, ugyanakkor megpróbálták evangélikus egyházunk sajátosságait is szem előtt tartani. Egyértelmű döntés született arról, hogy a presbiterképzés találkozóinak formája nem konferencia, hanem tanfolyam. Fontos az is, hogy konferenciákon, testvéri együttléteken részt vegyenek azok, akik a gyülekezet vezető testületébe tartoznak. Az ilyen alkalom lehetőséget kínálnak előadásokra és beszélgetésekre. A képzést azonban a hagyományos értelemben tervezték az ügy felelősei: tantárgyakkal, kézbe adott tananyaggal, elméleti alapozással, gyakorlati oktatással és számonkéréssel.

A tananyagok, a végrehajtandó feladatok, a lelki program, továbbá az előadók lehetőségei úgy indokolták, hogy késő ősszel és tavasszal kerüljön sor a megrendezésre, s a kettő között biztosítsunk feldolgozási, tanulási, illetve dolgozatkészítési lehetőséget. Így tettük közzé – a tanfolyam két részeként – az októberi és áprilisi dátumot.

A kurzus tantárgyai és előadói

Az *Evangélikus Életben*, a korábban jelzést adó érdeklődőkhöz küldött levélben és az elektronikus úton elérhető összes gyülekezeti címen meghirdetett kurzusra mintegy százharmincan jelentkeztek. Az intézmény kapacitása száz résztvevő jelenlétét tette lehetővé, így néhány testvér számára közeli apartmanokat béreltünk. Akik későn jelentkeztek, s helyhiány miatt már nem jöhettek, automatikus értesítést kapnak a következő kurzusra.

Az ország minden részéből képviseltették magukat gyülekezeti vezetők: Budapesttől Csurgóig, Sárvártól Békéscsabaig, Miskolctól Ostffyasszonyfáig, Nyíregyházától Taliándörögdig. Összesen harminchárom egyházközösségből jöttek.

A tantárgyak viszonylag tradicionális beosztással és felépítéssel, de friss, mai anyaggal, korszerű elővezetéssel segítettek eligazodni a tanfolyam hallgatóinak a Biblia, a teológia és az egyházi élet világában.

A kurzus az alábbi tantárgyakban kínált új ismereteket (amelyeket az oktatók októberben másfél óras, áprilisban negyvenperces blokkokban adtak elő): ószövetségi bibliaismeret és teológia; újszövetségi bibliaismeret és

teológia; egyháztörténet; hitvallási iratok; egyházismeret (+ ökumenika); istentisztelet-ismeret; gyülekezetismeret; gyülekezetépítés és misszió.

Az Ószövetség ismereteit és teológiáját Vető István cinkotai lelkész oktatta. Alapos felkészültsége, az összefüggések bemutatására való kiváló készsége nagy tetszést aratott a résztvevők körében. Dr. Fabiny Tibor az Újszövetség rejtelmeibe vezette be a hallgatókat úgy, hogy a részletes tartalmi ismertetés után segített eligazodni az írásmagyarázat útvesztőiben is. Mint professzionális egyetemi oktató, a legnehezebb tudásanyagot is úgy adta elő, hogy nem lankadt a résztvevők figyelme. Nemcsak saját tantárgyára figyelt oda, hanem az egész tanulmányi munkát összefogta.

Tubán József a sokak által száraz tananyagának gondolt egyháztörténetet és a hitvallási iratok ismertetését igen élvezetesen, jó humorral és lendülettel mutatta be, vállalva azt, hogy néhány órában összefoglal kétezer esztendő és egy könyvtárra való iratot. Az egyházismeretet és az istentisztelet-ismeretet jelen sorok írója tanította. Mindkét tantárgy bőven adott lehetőséget az ökumené világában való tájékozódáshoz is.

A gyülekezetismeret keretein belül szervezeti és közösségépítési kérdések éppen úgy előkerültek, mind a különböző gyülekezeti igények, lehetőségek, mozgásterek. Sztrókey Attila, a Nemescsó-Meszlen-Acsádi Társgyülekezet felügyelője az októberi konzultáción saját egyházmegyéje és gyülekezete bemutatásán keresztül egy olyan gyülekezetmodellt tárt a jelenlévők elé, amely nem másolható, de sok szempontból követhető, és az adott helyi viszonyokra szerte az országban alkalmazható. Sefcsik Zoltán szekszárdi lelkész és dr. Garádi Péter budaörsi felügyelő más-más oldalról közelítve, konkrét példákön és eseményeken keresztül tanították meg a presbitereknek, hogy hogyan épül a gyülekezet, melyek a feltételei, kötelezettségei és lehetőségei a gyülekezetépítésnek. A két teljesen más jellegű közösségben szolgáló, mentalitásában és stílusában is eltérő előadó ragyogóan egészítette ki egymást. Dr. Garádi Péter a tavaszi konzultáción rendkívül eleven előadással és lendületbe hozó szavakkal beszélt a misszió titkáról, s arról, mit jelent, milyen áldást hordoz a másokért élő gyülekezet. Gregersen-Labossa György szombathelyi lelkész gyülekezetismereti előadásaiban igen szemléletesen ábrázolta az összefüggéseket, és egyházi összefüggésben is elmagyarázta a presbiter testvéreknek, mit jelent globálisan gondolkodni és lokálisan cselekedni. Az egyház szervezetről, intézményeiről úgy szólt, hogy a hallgatók mindig érezhették az egyház igazi titkát, lényegét. Az egész oktatás legfőbb, mindent átfogó jellemzője, hogy Krisztus-központú volt.

Októberben inkább az ismeretanyag, áprilisban pedig a gyakorlati alkalmazás állt a középpontban. Az őszi alkalmon több volt az előadás, tavasszal pedig több lehetőség nyílt kérdésre, megbeszélésre, együtt gondolkodásra.

Számonkérés

A presbiterképzés kemény tanulmányi folyamat volt. Minden előadás magas szinten vezetett be az adott terület ismeretébe. Minden előadó részletes vázlatban vagy kidolgozott szövegben adta kézbe a teljes tananyagot. A rendszeres levélkapcsolatban (külön levelezőlista születt a képzésben részt vevőknek) kiegészítő anyagokat küldtünk. A két találkozás közt eltelt hónapokra feladatokat kaptak a hallgatók. Bár egyértelműen jeleztük a meghirdetéskor, hogy számonkérés is lesz, a „tanári karban” eltérő vélemények voltak ennek módjáról és súlyáról.

Az első tanfolyamon a következő számonkérő metódust használtuk: ajánlott volt (de nem kötelező), hogy a hallgató valamely tantárgyból dolgozatot készítsen. A hallgatóknak több mint fele vállalta fel ezt a nem kis munkát. Minden előadó adott kidolgozható munkacímeket. Számos olyan dolgozat készült, amely kiemelkedő munkáról és képességekről tanúskodott. A legtöbben újszövetségi témát választottak, a kedvenc téma János evangéliuma és a szinoptikus evangéliumok összehasonlítása volt. De készült dolgozat egyháztörténelemből, gyülekezetismeretből és liturgiából is.

A kötelező számadás a második konzultáció szombat reggelén zajlott. A két találkozás között félidőben az összes előadó közreadta a lehetséges tesztkérdéseket. Az „írásbeli vizsgán” tantárgyanként három kérdésre kellett válaszolni. A nyolc témakör maximális összpontszáma 80 pont volt. Volt, aki elérte, s jó néhányan meghaladták a hetven pontot is. Minden tesztlap értékelhető volt!

Nagyon sajnáljuk, hogy volt néhány gyülekezet és néhány presbiter testvér, akiket visszatartott a számonkérés, és a második konzultációra ezért nem jöttek el. Pedig a vizsga nem arról szólt, hogy megnézzük, ki milyen tanuló. Sokkal inkább arról, amiről Péter apostol ír levelében: „*Legyünk készek mindenkor számot adni a bennünk élő reménységről!*” A vizsga ilyen értelemben a presbiterképzésen tanúságtétel volt. Ahogy a hallgatók szinte egybehangozóan jelezték: nem a vizsga volt fontos, hanem a felkészülés, az a belső folyamat, amelyben ki-ki önmaga számára feldolgozhatta a kapott anyagokat.

Lelki élet – közösségépítés

A tanfolyam meghatározó részét képezték a lelki programok. Mindkét hétvégét úrvacsorai istentisztelet keretezte. Ez a tudatos döntés meghozta a maga áldását. Péntek este az első szó az ige volt, és ehhez kapcsolódott az úrvacsorai közösség. Vasárnap délben a zárás ugyanúgy az ige és a szentség közösségében zajlott. Ez így ismétlődött a tavaszi kurzuson is.

Többféle liturgiai formát kipróbálva rájöttünk: a nyitottságtól, az egymásra figyeléstől, az istentisztelet vezetésétől s a Lélek közösségépítő munkájától függ, hogy otthon érezzük-e magunkat az istentiszteleten. A sokféle kegyességi háttérből érkezett testvérek, az eltérő tradíciót gya-

korlók, a más-más lelki vérmérséklettel bírók egyik tudtak lenni. Mert nem a kritika hangja szólalt meg, nem a kérdések erősödtek fel, hanem az Istenre figyelő lélek találta meg a közös nevezőt. Példaértékű volt egyházunk jövőbeni istentiszteleti életére nézve.

Ugyanez volt a reggeli és esti imádságok élménye. Sokféle formában ugyanaz a tartalom szólalt meg, a Krisztus evangéliuma.

Fontos volt a „folyosói pasztoráció”. Szünetekben, reggeli vagy esti szabadidőben zajlottak a lelkipásztori beszélgetések négy szemközt vagy kicscsoportosan. Néha lelkészek vezetésével, néha pedig egymás hite által erősödve. Aki elvégezte a presbiterképző kurzust, nemcsak ismeretben gyarapodhatott, hanem bőven volt alkalma lelki feltöltődésre is.

Már néhány órával az októberi kezdés után érezhettük: gyülekezetté formálódtunk. Ebben bizonyára szerepe volt a kezdő istentisztelet meghitt légkörének és lélekáradásának. De annak is, hogy egyházukat féltő és szerető emberek voltak együtt, akik azért vállalták felnőtt fejjel a tanulás fáradalmait, hogy jobban végezhesék szolgálatukat. Úgy éreztük, olyan ez, mint a pünkösdi leírásban említett csoda: egy akarattal együtt voltak...

Ez az élmény csúcsonyosodott ki abban az eseményben, amelyben megrendítően fejeződött ki a közösség. Az utolsó este – spontán kezdeményezésre – százötvenezer forint adományt gyűjtöttek össze az egyik jelenlevő presbitertársunk megsegítésére.

Aki átélte ezt a közösséget, más lélekkel indulhatott haza a saját közösségét építeni, gazdagítani. Pillanatok alatt családtagként néztünk egymásra az első órák után. S ha ezek a kapcsolatok a tanfolyam után másként élnek tovább, a tudat, hogy összetartozunk, s az élmény, hogy eddig ismeretlen gyülekezetnevekhez arcok párosulnak, több, mint szép emlék.

Tanfolyamzárás – továbbvezető út

A tanfolyam zárására megérkezett Gáncs Péter elnök-püspök. Meghívása nem udvariassági gesztus volt – jelenléte érezte, hogy egész egyházunk jövőjét meghatározhatja a most induló munka. Ahogy nem volt formalitás az sem, hogy jelenlétében fórumbeszélgetést tartottunk. Az elnök-püspök őszinte kérdésekre oldott, igen személyes válaszokat adott. A hozzászólásokban éppen úgy, mint a sok-sok folyosói beszélgetésben előkerültek az egyes gyülekezetek örömei, gondjai, zajlott a nagy és gazdagító tapasztalatcsere.

A vasárnapi záró istentiszteleten pedig a püspök igazi lelki útravalóval pakolta tele az útra (haza és a gyülekezeti szolgálat útjára) készülő presbiterek tarisznyáját. Az aznapra előírt textus a templomtisztítás története volt. A püspök hozzávetve az ezt megelőző szakaszt is, a kánai megyező történetét. Mária itt olvasható mondatát egészítet-

te ki Jézusra mutatva így: bármit mond, tegyétek, bármit tesz, mondjátok (hirdessétek). Ez a presbiteri szolgálat titka.

Az istentisztelet után pedig egyenként szólítva a testvéreket, átadta a képzésről szóló oklevelet mindazoknak, akik dolgozatírással pecsételték meg tanulásukat. Az okmány nem záródokumentum – hangsúlyozta a püspök –, hanem egy kezdet irata. Annyit ér, amennyi folytatása lesz otthon a gyülekezeti szolgálatban.

A szakmai értékelés még hátravan – ehhez némi rálátás szükséges –, de alapvető tapasztalatokat már megfogalmazhatunk. Június 8-án találkozok ismét az előadók csapata, hogy önkritikus mérleget vonjon az elvégzett munkáról. A tanfolyam során a vezetőknek és az előadóknak a hátán egyaránt ott szerepelt a nagy T betű. A két konzultáció azonban bőven adott tapasztalatot arra, hogy – *Deo volente* – ősszel körültekintőbben, ügyesebben szervezve, még alaposabban előkészítve kezdjünk bele a második kurzusba. Júniusban, tehát bő négy hónappal korábban meg fogjuk hirdetni az újabb tanfolyamokat. Becslésünk szerint közel háromezer presbiter van a Magyarországi Evangélikus Egyháznak. Nem félünk tehát, hogy ne lenne kit képezni. Reméljük, hogy hívó hangunk sokukhoz elér.

A következő „körre” bizonyára alakulni fog még a tananyag, gazdagodni a módszerek sora, és az előadói gárda is bővül, változik. Szeretnénk ugyanezzel az örömmel, még nagyobb nyitottsággal és még jobban végezni ezt a páratlan lehetőségnek számító feladatot.

Az első, jövőorientált benyomások, tervek

- Mindenekelőtt a hálaadás. Mert bár sok mindent jobban is lehetett volna tenni, tanítani, szervezni, intézni, de minden résztvevő tapasztalata egységes volt abban, hogy áldás volt ezen a munkán.

- Át kell strukturálnunk a tananyagot, hogy az elméleti alapozás és a gyakorlati útmutatás helyes arányban legyen. (Ezen már az első kurzus ideje alatt finomítottunk.)
- Továbbra is központi ügy kell hogy maradjon a közösség. A presbiterképzés résztvevőinek át kell élniük az egész evangélikus egyház közösségébe való tartozást, hogy a saját kis közösségüket megfelelően tudják szolgálni.
- Új kommunikációs csatornákat kell találnunk, hogy minden érintetthez eljuthasson a képzés lehetőségének híre. Sok lelkészi hivatal asztalán megrekedt az információ, s jó néhány gyülekezet presbiteri nem is tudtak erről a kínálatról.
- Amennyiben pár év múlva lesz újra országos találkozó, fontos, hogy egy programpont erejéig találkozhassanak a képzést már elvégzett presbiterek.
- Gondolnunk kell az utógondozásra, hogy ha ilyenformán ez a közösség nem is találkozik, tagjai érezzék, hogy a kurzust elvégzettek összetartoznak.
- Hangsúlyt kell fektetnünk arra, hogy minél több gyülekezetből érkezzenek presbiterek a következő tanfolyamokra, hogy innen hazamenve multiplikátorai lehessenek ennek a munkának.
- Az előadások írott anyagai alapján – némi kiegészítéssel – ki szeretnénk adni a presbiterképzés alapismereteit tartalmazó kézikönyvet. Ez segíthetné a munka kiszélesítését éppen úgy, mint az otthoni elmélyítést.

A nyitó istentisztelettől a záróoklevél kiadásáig hatalmas ívként egy ige fogta össze az első országos presbiterképzés eseményeit. Legyen ez az olvasó számára is lényegmeghatározás, summa és a „végzetekért” való imádság kiindulópontja: „*Tudom, kiben hiszek, és meg vagyok győződve, hogy neki hatalma van arra, hogy a rám bízott kincset megőrizze arra a napra.*”

A gyülekezetimunkatárs-képzés tapasztalatai

SZEBIK IMRE

Már aktív püspöki szolgálatom idején is nyilvánvaló volt, hogy gyülekezeteinkben azokat a testvéreinket, akik szolgálatra indíttatást éreznek, fel kell készíteni lelkileg-szellemileg egyaránt. Azt a tényt, hogy az egyszemélyes lelkészi szolgálatnak (*one-man show, ein Mann System*) az ideje lejárt, külföldi tapasztalataink is megerősítették. Az indoklás kettős: a) akire feladatot bízunk, az máris elkötelezettebb tagja lesz a közösségnek; b) híveink szellemileg és egzisz-

tenciálisan sokkal szekularizáltabb körülmények között élnek, mint a korábbi időkben. Ezért intenzívebb gondozásra szorulnak. Mindehhez hozzátehetjük, hogy az a régi népegyházi rendszer, amelyben híveinkkel szemben kettős elvárás fogalmazódott meg, idejétmúlttá vált. Egyfelől várjuk őket egyházi rendezvényeinkre, másfelől kérjük felelős anyagi támogatásukat. Egy olyan világban, ahol a szociális háló sokkal ritkábban szőtt, a rászorulóknak száma

pedig növekszik – részint az öregedő társadalom okán is –, az egyház nem maradhat ki a segítő hálózati rendszerből.

A gyülekezetimunkatárs-képzés hármasságának irányultsága:

1. Hívogató, látogató szolgálatra felkészítés. Ebben az esetben részint aktivizálhat a munkatárs, részint visszajelezhet a lelkésznek, ha további segítségre szorul – bármely szempontból – valamely testvérünk.
2. Segítő szolgálat idősek, enyhén betegek között (hente takarítás, gyógyszerkiváltás, kisebb-nagyobb ügyek intézése).
3. Lelkigondozói beszélgetés felvállalása, illetve a lelkész tájékoztatása további szolgálat szükségességéről.

Mielőtt azonban a további részletekre kitérnék, hadd emlékeztessék röviden kezdeményezésünk bibliai alapjaira.

Bibliai alapok

Mindannyian tapasztaljuk nagyobb – elsősorban városi – gyülekezeteinkben, hogy hittestvéreink alig ismerik egymást. Ahogy a színházban egymás hátát látva ülnek az odalátogatók, ugyanígy a templomban is gyakran közösség helyett a közönség élményét élék meg. Akad talán néhány ismerős a templomban, de a többség a publikum hűvös eleganciájával érkezik és távozik az istentisztelet végén. Mit sem sejtene egymás életének örömeiről és gondjairól. Egyik sem tudja, mi rejtőzik személyiségének sziluettje mögött. Pedig lehet, hogy tudnának egymáson segíteni.

Az első keresztények szoros életközösségben éltek egymással, imádkoztak és áldozatot hoztak a másikért. Hallgatták az Írás igéjét, és megtörték naponta a kenyeret (ApCsel 2,42kk). Mellé álltak a rászorulóknak, támogatták a gyengét, felkarolták az özvegyeket és árvákat. A rabszolgákat kiváltották, kivásárolták emberhez méltatlan, kiszolgáltatott sorsukból. Ezért maradt fenn róluk a pogány történetek általi megjegyzés: lássátok, mennyire szeretik egymást.

A reformáció hangsúlyozta először az általános papság bibliai felismerését (1Pét 2,9). Ebben nem kisebb jelentőségű felfedezés rejtőzik, mint annak kötelezettsége, hogy minden keresztény felelős az evangélium szolgálatáért családjában és gyülekezetében. Ezért őrállóként kell odafigyelnünk a másik életére és hitére, gondjára s bajára. Ezt a felismerést lehet úgy megvalósítani, ha egy-egy testvér körül mintegy tíz család alkotna egy kis gyülekezetet. Ők ismerhetik egymást, segíthetnek egymásnak. De a gyülekezet egy nagyobb „lelki-szellemi” segítő centrumot is létrehozhat, így ajánlva megbízható szakembert, orvost, ügyvédet, tanárt vagy iskolát, építész vagy üres állást a gyülekezeti testvérnek. Ez lehetne egy helyi egyházi szociális segítő háló (Gal 6,2).

Így válhat a gyülekezeti közönség (publikum) tagjait hordozó, élő közösséggé. Váci Mihály írja a házasságról – de az egyházra is érvényesen – egyik versében: „Hullongó tollak voltunk egyedül, / szárnyak lettünk egymással” (*Két szárny*).

Valljuk meg, sokkal nehezebb társadalmi, gazdasági és morális viszonyok között élünk. Paradigmaváltásra van szükség. Mindenkinek egy kicsit kell tenni a közösségért, s ez összeadódik. Élhetőbb lesz a mindennapunk, több lesz a barátunk s testvérünk, és a magányos előbb talál társra, beszélgetőpartnerre. Végre a gyülekezet nemcsak kér, de a közösség által visszajuttat a szükségben levőnek. „*Erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, hogy egymást szeretitek.*” (Jn 13,35) A keresztény élet nem egyéni vállalkozás, nem is magánügy, hanem sajátos közösségi életforma, életstílus. Ezt kell vonzó módon megmutatnunk, odaélnünk kortársaink elé (Fil 1,27).

A tanfolyam tantárgyai, az oktatás célja

Három hónapon át hetente egy hétvégén, háromszor három nap voltunk együtt immár négy évfolyammal Piliscsabán. A kurzus végén, ünnepi istentiszteleten kibocsátó igei áldással indítottuk testvéreinket a szolgálatra.

A tantárgyak a következők: *Ószövetségi ismeretek*: kortörténet, az ószövetségi kánon keletkezése, a próféciák beteljesedése. *Újszövetségből* hasonló a felépítés: az evangéliumok tartalma, jellegzetességeik, Pál apostol teológiája, kortörténet és kánon történet.

Az *egyház történeti* előadások nagy vonalakban tekintették át az egyetemes egyháztörténet eseményeit, szellemi vonulatukban vizsgálták azok hatását napjainkig szólóan. Nagy érdeklődéssel hallgatják a résztvevők – sokunk meglepetésére.

Fontos a *lelkigondozói* és lélektan ismeretek átadása, amelyhez lelkészekon kívül pszichológusokat is felkérünk. Sor kerül egy-egy elképzelt, konkrét témához vagy szituációhoz kötött látogatás beszélgetésének bemutatására (szimuláció). Ezt mindig értékelik és megbeszélik a résztvevők. Igen kedveltek ezek a gyakorlatok. (Például: Hogyan hívogattunk konfirmációra? Hogyan érvelünk ateistával való beszélgetésben?)

Bemutatásra kerül *egyházunk élete* (oktatás, szociális munka, média- és külügyi szolgálat), a világ evangélikussága, az ökumenében részt vevő egyházak jellegzetességei és a világ kereszténységének aktuális kérdései is. Több esetben kérték, hogy a világvallásokról vagy éppen a hazai szektákról szóljunk. Mindig tartottunk fórummegbeszélést, kértem visszajelzést és javaslatot a következő alkalom témáira.

Természetesen reggel és este áhítattal kezdtük és zártuk a napot. A kilenc napon át tartó közös cselekvés jó alkalom arra is, hogy barátságok és testvéri kapcsolatok alakuljanak ki a résztvevők között.

Az oktatás célja kettős: felkészíteni a hallgatókat a vállalt szolgálatra, és indíttatást adni a további ismeretek szerzésére, különösen két területen: a bibliaismeret és az emberismeret (antropológia, lélektan) világában.

A tanfolyam előadói teológiai tanárok voltak (Varga

Gyöngyi, Bácskai Károly, Korányi András, Reuss András), de alkalmanként püspökök és a gyülekezeti lelkészek közül többen is tartottak előadásokat.

A képzés kihelyezett városokban

Örömmel számolhatok be arról, hogy a múlt év decemberétől kezdődően Békéscsabán és Nyíregyházán indítottunk el gyülekezetimunkatárs-képzést. A helyi lelkészek és már végzett munkatársak toborozták az új résztvevőket. Harminc, illetve harmincöt fő volt a résztvevők száma. A tematika a piliscsabai képzés tapasztalatai alapján állt össze. Az előadók is így váltogatták egymást. A helyi lelkészek áhítatokat tartottak, és a külső kereteket biztosították. Mivel ez esetben szálalásról nem kellett gondoskodni, illetve a vasárnap már nem volt alkalmas a képzés tartására, ezért négy hétvégi alkalmon tartottuk az előadásokat, s így azonos értékűvé vált a vidéki helyszínen végzett szolgálatra felkészítés a piliscsabai kezdeményezéssel. Természetesen valamennyi képzési alkalmon személyesen részt vettem, és vezettem a konzultációt.

Ha Isten engedi és élünk, az ország nyugati részében is tervezem hasonló képzés beindítását.

Továbbképzés

Már az első tanfolyam befejezése után felmerült az az igény, hogy évente két hétvégi alkalommal találkozhassanak a gyülekezeti munkatárs hallgatók egymással továbbképzésen. Itt mindenki beszámolhat végzett, esetleg nem végzett szolgálatairól, nehézségeiről, és tanácsot kérhet szükség esetén. Ez esetben a végzett testvérek kérése szerint alakul a program, gyakorló beszélgetés bemutatására azonban mindig van igény. A négy évfolyam résztvevőiből igen népes sereg jön össze évente kétszer. Ezt a munkát feltétlenül érdemes tovább végezni. Ők eddigi képzésünknek a „reklámjai”, s ők küldenek új testvéreket a soron következő tanfolyamra is.

Tapasztalataim

A képzésen részt vevők legtöbb esetben saját indíttatásból érkeztek. A gyülekezet lelkésze mindig adott ajánlólevelet. Ritkább azoknak a száma, akiket a lelkész szólított meg s biztatott a jövetelre. (Ez a megállapítás a vidéki tanfolyamokon tanulók esetében nem érvényes.)

Az is nyilvánvaló, hogy több gyülekezetünknek van kiváló munkatársi csapata (például Budapest-Kelenföld), bár közülük csak néhányan jöttek el képzésünk alkalmaira. Székesfehérvár kitüntetően nagy számú résztvevővel vette igénybe a képzésnek ezt a formáját. A gyülekezetben is jól helytállnak ezek a testvéreink.

Néhány esetben olyan visszajelzés is érkezett, mint ha a lelkész riválist látna a tanfolyamot elvégző személyében. Erről szó sem lehet. Minden esetben hangsúlyoztam, hogy a gyülekezeti munkatárs szolgálatát kizárólag a helyi lelkész, lelkészek irányítása alatt végezheti, bármiféle honorárium nélkül.

Úgy vélem, hogy a helyi presbitérium elsősorban a szolgálat külső feltételeinek biztosításáért hordoz felelősséget, míg nem a gyülekezeti munkatársak – akik akár presbiterek is lehetnek – a gyülekezetben végzett lelki-szellemi szolgálat végzésében segíthetnek a lelkésznek.

Talán lelkészeinket még jobban érdemes biztatni a munkatársak szolgálatba állítására, amely eleinte több törődést, felkészítést jelent, de pár hónap múlva már megtérül, és hozadéka sokkal nagyobb lesz, mint amit a lelkész egyedül képes biztosítani.

Nincs olyan kizárólagos gyülekezeti modell, amely minden esetben alkalmazható volna. Minden gyülekezetben lelkésznek és munkatársainak együtt kell végiggondolniuk, melyik elképzelésből mit lehet megvalósítani. Erről a lelkészeknek együttesen is érdemes véleményt cserélniük.

A résztvevők összetétele

Az ország minden részéből érkeztek hallgatók Csurgótól Nagykovácsig, Soprontól Pécsig. Falvainkból éppúgy, mint városainkból. Az a lelkész, aki meg akarja osztani a munkát, aki kész híveink által is elvégezhető feladatokat delegálni, felismeri a nagy lehetőséget, és megszólítja híveit a gyülekezetben. Korosztály szerint voltak bőven huszonevesek, harmincasok, friss nyugdíjasok. Nőtstestvéreink, akik még 55 évesen családjuknak és a gyülekezetnek szentelhetik erejüket és idejüket. Férfi lényegesen kevesebb volt, mint nő. Képzettségük szerint negyven százalék egyetem vagy főiskolát végzett, a legtöbben érettségivel rendelkeztek, de nagyon rátermett testvéreket találtunk a nyolc általános végzettséggel rendelkezők között is. Legtöbben már valamilyen feladatot végeznek gyülekezetükben, de bátorítást, ötletet, ismeretet és elkötelezettséget emlegetnek, ha a képzés hatékonyságáról beszélgetünk velük.

Minden hallgató két-három lelki beszélgetés vázlatát írásban is bemutatta, amelyet értékeltünk és megbeszéltünk vele.

A képzés végén bizonyítványt adtunk a gyülekezeti munkatárs-képzésen való részvételről. Minden hallgatóval személyesen elbeszélgettünk a képzés utolsó alkalman. Lelkészehez küldtük és a gyülekezet iránti felelőségre biztattuk.

Meggyőződésem, hogy a paradigmaváltás idején gyülekezeti munkatársak nélkül új gyülekezeti modellt nem tudunk felkínálni híveinknek. Márpedig ezen múlhat – földi szemmel nézve – az egyház holnapja. Újat kezdeményező munkánkra az egyház Urának áldását kérem.

A mese életté válik

HAFENSCHER KÁROLY (ID.)

BOLDIZSÁR Ildikó: *Meseterápia. Mesék a gyógyításban és a mindennapokban*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2010.

A könyv írója, aki már írt mesékről,¹ most a *Meseterápia* című könyvében bevezet a mesék hagyományába. Rávilágít a közösségi meseélmény szertartásos, történelmi gyökereire, a népmese szerepére az egykori társas szabályrendszerek átadásában, és részletesen bemutatja azt a bölcsesség alapú terápiás eljárást, amelyet ő dolgozott ki ilyen címen: *metamorphoses meseterápiás módszer*. Ez a gyógyítási rendszer hosszas kutatómunka eredményeként született.

A mese gyógyító erejének bemutatására a szerző saját praxisából hoz példákat, és hasznos tanácsokat is ad, hogyan tehetjük mindennapossá a meséket életünkben. Nemcsak szakembereknek ír, nem csupán különböző korosztályú gyermekek szüleinek, pedagógusoknak, hanem laikus érdeklődőknek. Lelkészek számára különösen ajánlom nyári olvasmányként ezt a könyvet.

A 21. század második évtizedében már oda jutottunk, hogy nemcsak gyógyszerekkel, kórházi kezeléssel akarunk gyógyítani, hanem zeneterápiával, mozgásterápiával, sporttal, tánccal, élőlények: növények és állatok segítségével, sőt mesével is. A mesében minden lehetséges. A mesehallgatóban kinyílnak helyi, idői, személyes zárt kapuk; emberi vágyak nem születnek hiábavaló célokért. Lehetőségeink kitérnak, mint az álomban, talán nem logikus, hanem meseszerű szabadságnak lehetünk élvezői. Találkozhatunk lelkünk valódi gyökereivel – „szellemi” öntudatunkkal, mondják a pszichológusok –, szavakba nem öntött, de motiváló képzeletünkkel, népünk névtelen bölcséinek bölcsességével, jó tanítással; esetleg más népek tapasztalatával gazdagodhatunk, vagy más világrészek lakóinak életérzését is megismerhetjük. Csodálkozhatunk, hogy más népek, más kontinensek lakói miként álmodják magukat repülő szőnyegekre, hogyan képzelik el a biztos győzelmet a halál, a félelem felett, hogyan győzik le a bestiakat a vadászatban. A tengertől való félelem, a hajótöröttek rettegése ugyan éppúgy idegen lehet tőlünk, mint a fé-

lelem a fagyhaláltól a sarkkörökön túl, de mindez nagyon emberi, általános jelenség.

A könyv azoknak íródott, akik értik a meséket magyarázat nélkül is, de azoknak is, akik érteni szeretnék, és nem mosolyogják meg a mesék egyszerűségét, együgyűségét. Azoknak, akik a mai gépiessé vált életből ki akarnak lépni, és megvetik a nyugati rajzfilmek ostobaságát, amelyek makacsul ragaszkodnak ahhoz, hogy a mai meséket az agyontechnicizált emberhez kell kitalálni, amelyekben gépek, mozdonyok, autók, repülők beszélgetnek egymással, de még a szívük is gép, és olyan módon élnek, ami már szinte embertelen.

A 21. században kevés a mesemondás alkalma. Ez a könyv és módszer felfedezi azt, amit egykor személyesen, tábortüzek mellett, a Duna partján vagy a Tisza mellett regős cserkészek segítettek megérteni. A cserkész táborban nemcsak népdalokat énekeltek, hanem a népdalok éneklése között egy-egy szünetben csendben hallgattunk, és elmélázva gondoltunk a tanulságokra. A mesehallgató felnőtt különböző módon reagál a mesék tanulságára: „Velem is így történt” – mondják öregek mesehallgatáskor vagy mesehallgatás után, talán a ház előtti kispadon. A kisgyerek így összegzi élményét: „Én is ilyen bátor, szép, ügyes, kitartó akarok lenni, mint a mese hőse.” A beteg ember felsóhajt: „Én is úgy akarok, törekszem és szeretnék élni, mint ahogy a mesében épp most hallottam.” A mese így életté válik, segít, talán gyógyít is zaklatott életű korunkban, egyúttal összeköt hagyományainkkal, megszenteli örökségünk jelzéseit egy ősi közös tudat megélésével.

Vigasztalódhatunk, hogy az életben is győzhet az igazság. Felbátorodhatunk egy bátorságot vesztett, bizalmatlan világban, hogy újra legyen erőnk gondolkodásra, szókimondásra, jövőlátásra. Az ősi mesék enyhíthetnek testi-lelki fájdalomunkon, szenvedéseinken, és így a gyógyítás eszközei lehetnek.

A *Meseterápia* című könyvet gyakorlati tapasztalatai alapján, közérthetően írta meg a szerző. Beállít egy láthatatlan, de valós közösségbe, ahol már nem vagyunk egyedül, együtt vagyunk a hallgatókkal, sőt előző nemzedékekkel, őseinkkel, hittestvéreinkkel, atyákkal, drága édesanyákkal, jót akaró emberekkel. Ma jobban megértem már a középkori legendáriumok keletkezését, amikor írástudatlan emberek a szentek legendáin tanultak erkölcsöt, élet-

¹ *Mesék nőkről férfiaknak és Mesék férfiokról nőknek* (2007), *Mesék anyákról és Mesék apákról* (2008), *Mesék életről, halálról és újjászületésről* (2009).

irányt. Hasznos tanácsokat kaptam én magam is ebből a könyvből. Meggazdagított ez az írás, ahogy a következő generáció mondja: „feltöltődtem”. Vagyis nem vagyok üres, kiüresített, kiégett...

Hívó, bibliaolvasó emberként még azt is érthetem, hogy Bibliánk a Genezistől kezdve a Jelenések könyvéig felhasználja a „mese műfaját” is. Teológusként nem szégyellem a Biblia mesés elemeit sem, Jézus példázataiban sem, ahol szintén találunk nem valós történeteket, hanem kitalált meséket (gondolok a tékozló fiúk példázatára vagy az elgurult drachma történetére, az elveszett báránkyára, akiért otthagyja a pásztor a 99 jó irányba haladó bárányt). Jézusra jellemző, hogy nem illusztrációkat mond, hanem rejtvényeket. A héber emberek – keleti szokás szerint – örültek annak, hogy nekik kell kitalálni a csattanót. Az irgalmas samaritánusról szóló példázat szintén a mese világába tartozik, de személyes kérdéssel fejeződik be: „ki volt az igazi felebarát?” Ezt a hallgatónak kellett megválaszolnia, de sajnos csak elméletileg sikerült, a gyógyító, felelős samaritánus példáját már nem követte a vitapartner.

Az irodalom is tud arról, hogy nem kell ponttal befejezni egy regényt. Déry Tibor írja, hogy novellái vagy regényei tulajdonképpen kérdőjellel záródnak, és az olvasóban születik meg a válasz. A történet, a story kérdez. Az olvasónak döntenie kell. Nem véletlen, hogy a magyar népmesék egy része így fejeződik be: „itt a vége, fuss el véle”, gondolkozz rajta, add tovább, és fejtsetek meg közösségekben – ahogy az emmausi tanítványok is tépelődtek útközben, Jeruzsálemtől távolodva.

Nem feledhetjük, hogy a világirodalom klasszikusai is részben meséken vagy legendákon alapulnak. Ilyen Goethe *Faustja*, Madáchtól *Az ember tragédiája* vagy Swifttől a *Gulliver utazásai*. A finn őseposz, a *Kalevala* is tipikus mese. Az ősi skandináv sagák Norvégiától Izlandig mind a mese nyelvén szólnak. A lappok meséi L. L. Laestadiusnak kapcsolópontot jelentettek missziói munkájához. Megértette a lappok gondolkodásmódját, kifejezéseit, és ezekhez kapcsolódva már valóban lappul prédikált.

A mélylélektan szakértői (Freud, Jung, Adler) komolyan vették a meséket, csakúgy, mint az álmokat. A német nyelvben az elmondani ige: *erzählen*. A filozófiát Goethe *Dichtung*nek nevezte, ami többet jelent, mint adatok közlését, történelmi évszámokat vagy krónikák helymegjelölését. Goethe, ez a valóban szellemi óriás arra tanított, hogy a természettudományok is tanulságunkra szolgálnak. Vonjuk le magunk is a tanulságot tapasztalatainkból.

Nem kell szégyellnünk hát ezt az új módszert, és lekipásztorni beszélgetésekben is használhatjuk a mesemondást. Ahogy Arany János a *Toldiban* vagy Ágnes asszony történetében mesét mond, de nem erkölcsi tanulság nélkül. Mikszáth is mesél anekdotáiban a tót vagy palóc atyafiaknak, és szavaiból jól értenek az emberek. Móricz Zsigmond alföldi ember léte talán naturalistább, nyersebb törté-

neteket beszél, hadd értsenek olvasói belőle. Jókai Mór száz kötete csupa mese. Jules Verne sosem látott, sosem hallott történeteket mesél; nem kívánja, hogy az olvasó racionálisan magyarázza, hanem hogy lépje át az időt és a távolságokat vele együtt. A Cooper-könyvek indiánjainak meséi nem valós történeteken, hanem elbeszéléseken, meséken alapultak. Amikor a vikingek esténként összegyűltek a *tingben* (népgyűlésen), hallgatták a győzelmi beszámolókat és a meséket. A mese szájról szájra járt, és közben néha kegyetlen harci események is szóba kerültek, mutatván, hogy a vikingek biztosan győzni fognak ismét. A skandináv Selma Lagerlöf Morbakka vidékéről, Rómáról vagy Jeruzsálemről mesél, és száll a meséje, mint a vadliba... A páratlan svéd szerző, Ingmar Bergman a papi házak rejtett titkairól szól, s a papgyerekek csak meséli, meséli, ami jó és rossz történt vele a parókián.

A mi Illyés Gyulánk a pusztáról, a pusztá néperől mesél tihanyi otthonában is. Németh László a „kert-Magyarországról” vagy a „Duna konföderációról” mesél kortársainak. A lángész feladva iskolaorvosi gyakorlatát, tudatosan intellektuális olvasóinak terápiával szolgál. Elmeséli vízióját. Karácsony Sándor vagy Veres Péter a magyar gondolkodásmódról beszél, mesél azért, hogy tanítsa egyszerű és értelmiségi olvasóit. Szabó Dezső, a gyakran túlzó fegyverek találós meséket mond, hogy még az egyház népe is értse: papokról, gyülekezetekről, babonákról stb. Kosztolányi arról a páratlan élményéről szól, amit mint magyar anyanyelvű tudatosít: hogy magyarul ír, olvas és gondolkodik. Ő, aki sok nyelven olvasott, aki egy hosszú vonatút alkalmával megtanulta a kalauz nyelvét is, hálás azért, hogy magyarnak született, és mesés örömet érez, hogy nem kell keresgélnie, mert megtalálta a legszebb, legkifejezőbb anyanyelvet.

Boldizsár Ildikó könyve a Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesületének alkotói díjában is részesült. Nem véletlenül mond köszönetet a szerző a Meseterápia Alapítványnak is támogatásáért. Könyve bevezetéseként írja: két német kutatónak, Agnes és Albrecht Wirtznek köszönhető a földkerekség első meseterápia központjának létrejötte.

A könyv tartalmát úgy értjük meg, ha az első részt, a meseterápia elméletét alaposan feldolgozzuk. A magyar népmesék világszemlélete különösen fontos nekünk. Kifejezi, hogy a mese a felnőtt életbe avat be. A szimbólumok, profán és titkos tanítások valóban visszatalálást jelentenek a szellemi gyökerekhez. A második rész a meseterápia gyakorlatával foglalkozik, újra meg újra ismétlődő mesefordulatokkal, például „elindult szerencsét próbálni”, „hol jársz itt, ahol a madár se jár”, „kívánj bármit, teljesítem”...

Három esettanulmányt is közöl a híres dán mesemondótól, Andersentől a kis hableányról, az ősasszonnyal való találkozásról (Babajaga) és a Hófehérkéből lett világszép Vasziliszáról.

Az esettanulmányok után a negyedik rész *A mesélés mint prevenció, azaz mesék a tanítás szolgálatában* címmel elsősorban az európai és keleti mesék szemléletbeli különbségeiről szól, valamint a születéstől a felnőtté válásig ad jó tanácsokat, ismereteket szülőknek, kis- és nagycsaládoknak, pedagógusoknak.

A záró fejezet, az utószó ismételten elolvasandó! Egy Goethe-idézettel kezdődik, amire a cím is utal. Goethe ezt írta: „A legtöbb, amit gyermekeinknek adhatunk: gyökerek és szárnyak.” Innen a vezérgondolat: mesék és madarak, gyökerek és szárnyak. Ez az író *ars poeticája*. Kíváncsi vagyok, fiatal kollégáink miként vélekednek erről a nagyszerű könyvről.

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK

Emlékezés Kardos József (1933–2011) evangélikus lelkész szolgálatára

JANKOVITS BÉLA

„Megpróbáltál minket, Istenünk, megtisztítottál, mint az ezüstöt” (Zsolt 66,10) – olvasható testvérünk gyászjelentésén. Ez az ige március 16-án a temetésen is elhangzott, ahol a szolgálatot Farkas Ervin bezi lelkész, dr. Percze Sándor győr-ménfőcsanakai lelkész és e sorok írója végezte. A téti evangélikus temetőben Kardos Józsefet népes gyülekezet kísérte el utolsó földi útjára.

Kardos József 1933. február 11-én született Nagykanizsán szülei egyetlen élő gyermekeként. Az elemi iskolákat lakóhelyén, Zalában végezte, középiskolai tanulmányait pedig a fasori gimnáziumban. Érettségi után a teológiára jelentkezett, de elutasították mint politikailag megbízhatatlant. Egy évig Inotán, az alumíniumkohóban dolgozott, ezután újra próbálkozott. Ekkor – mint a munkásosztály tagját – már felvették. 1958-ban szentelte lelkésszé Ordass Lajos püspök. Segédlelkész volt Szegeden és Porrogszentkirályon, majd Budapest-Józsefvárosban másodlelkész.

1959-ben kötött házasságot Psaiden Teréziával, három gyermekük született.

1961-ben Balatonszárszóra került, ahol a dél-balatoni szórványt gondozta, és a szárszói üdülő gondnoka volt. Itteni szolgálata idején Balatonfenyvesen és Szemesen istentiszteleti helyiséget, imaházat épített. Szabadidejében mozaikból Luther-rózsákat készített az épületek falára és kovácsoltvas gyertyatartókat az oltárra. 1974-ig szolgált itt, ekkor a téti gyülekezet hívta meg lelkészének.

Tét mellett huszonöt évig gondozta Győrszemere, tizennyolc évig Felpéc és Gyömöre gyülekezeteit. Több cikluson keresztül a Győr-Soproni Egyházmegye jegyzője, majd számvevőszéki elnöke volt. 2000-ben ment nyugdíjba, utána is szolgált ott, ahová hívták. 2004 karácsonyán meghalt szeretett felesége, utána már nem vállalt több szolgálatot. Havi rendszerességgel megjelent Enesén, Mórchi-

dán, Kajárpécen az istentiszteleten ígét hallgatni. Balesete és betegségei után 2011. március 10-én hívta haza Urunk.

Vele olyan ember ment el, aki közel állt hozzám. Nyugdíjba vonulása után sokszor helyettesített – ahogy nevetve mondta: „Esperesi káplán lettem!” Szívesen jött mindig, miként hónapról hónapra feleségével együtt istentisztelet után a parókiára egy-egy hosszabb beszélgetésre. Aztán hitvese halálával semmivé lett, amit még együtt terveztek. Sem gyermekei, sem unokái nem pótolhatták feleségét, aki negyvenöt éven keresztül állt mellette jóban, rosszban.

Mind többet beszélt saját elmeneteléről. Készült – ezt mutatják az énekek is, amelyeket temetésén az ő kérésére énekeltünk.

Néhány hónapja még rá tudtam venni, hogy eljöjjön, és megnézze új otthonunkat. Magam előtt látom, ahogy fáradtan botozva megy kifelé: mint aki kész a hosszú útra. Aztán a kórházi ágy, ahol elesetten fekszik, nehezen beszél. Ígérem neki: újra eljövök hozzád. Napokkal később a kérése: majd otthon. Minden vágya az volt, hogy hazamehessen. Otthon javult, mind erősebb lett a reménység: felépül. És egy reggel a lánya telefonált: elaludt. Békesség sugárzott az arcáról, megtért ahhoz, aki ismerte őt, akinél nyugalmat talált.

Ki volt testvérünk? Evangélikus lelkész, aki szavaival és tetteivel szolgált. Nem az elmélet, a gyakorlat volt az ő területe. Valakivel egyszer arról beszélgettünk: az utolsó régi vágású, falusi papok egyike. Prédikált, építkezett, a kertet kapálta. Ugyanakkor szolgálatát, bárhol volt is, átfogta a hűség. Hú volt Krisztushoz – erről szóló hitvallás az egyik, temetésére kért éneke: „Életem, Jézus, egyedül te töltsd be!” Hú volt egyházához a tanításban is. Emlékszem, a '90-es évek elején az egyik fiatal kollégát tette alaposan helyre, amikor egyházunk tanításától idegent vallott. Konzerva-

tív volt – a szó igazi értelmében –, védte, óvta azt, ami drága kincsünk. Egy volt fontos számára: Krisztusunk ügye. Ezért szolgált, ezért tett meg mindent. Szabadságra nem nagyon ment. Ha családja mégis rá tudta beszélni, de közbejött valami szolgálat, temetés, maradt, mert az a fontos!

Keveset beszélt magáról, nehezen tárulkozott ki. Figyeltünk-e rá? Rá, akit Urunk átvitt a testi szenvedések pró-

báján is? De csodálatos ennek a próbának az áldása: utána ott a megtisztított ezüst. Milyen nagy kegyelem, ha valakit Urunk megtisztít ama napra! Az ilyen ember mondhatja el – hiszem, hogy testvérünk is – a 66. zsoltár egy másik versét: „Áldott legyen Isten, mert nem utasította el imádságomat, szeretetét nem vonta meg tőlem.”

F Ó R U M

Úrvacsora – gyónás?

SZILAS ATTILA

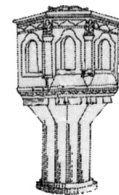
A vasárnap reggeli istentisztelet kezdettől fogva Jézus-ünnep. Hálaadás Krisztus váltságáhaláláért, öröm a feltámadott Úr győzelme felett, Krisztus dicsőítése az úrvacsorai közösségben. Vasárnap az evangélium hirdetésének ünnepe. Hogyan kerül ennek a Jézus-ünnepnek az elejére az új *Liturgikus könyv*ben – zárójelben ugyan – a Tízparancsolat?

Valószínűleg annak a lutheri gondolatnak az alapján, miszerint a törvény Krisztushoz vezérlő mesterünk. Lehet, hogy ez így volt a középkor végén, de ki az ma, akit a Tízparancsolat felolvasása Krisztushoz vezet? A hitetleneket biztosan nem. Ők éppen a Tízparancsolat miatt nem tudnak Istenben hinni. Azt mondják ugyanis, hogy még Isten maga sem veszi komolyan a törvényt, a bűnösök nem bűnhődnek. Az ítélet egy bizonytalan időre el van halasztva. Másrészt a hívők sem tartják meg a parancsolatokat, mert találtak egy kiutat, a bűnbocsánatot. A hívőket sem a félelem vezeti Krisztushoz, hanem az, hogy meghallották az evangéliumot, és hiszik, hogy Jézus Krisztus Úr.

De még rosszabb a helyzet a Tízparancsolat után következő gyónási kérdésekkel, amelyek a saját kegyességi gya-

korlatból megigazuló ember gondolatmenetét tükrözik. Ez is, mint az évente négyszeri úrvacsora zwingliánus gyakorlata, amely a gyülekezetek többségében máig megvan, bizonyára református örökség. A református úrvacsorai liturgiában szerepel Pál apostol intése: „*Próbálja meg magát azért az ember..., mert aki méltatlanul eszik és iszik, ítéletet eszik és iszik magának.*” Ha tehát feleltünk a gyónási kérdésekre, akkor méltóak leszünk arra, hogy magunkhoz vegyük Krisztus testét és véréét? Ez teljes félreértése a páli szavaknak. Tudtommal sehol a világon evangélikus istentiszteleten ilyen jellegű kérdés-feleletet nem tesznek fel a gyülekezetnek, hogy evvel feltételt szabjanak az úrvacsora vételének.

A probléma abból adódik, hogy legtöbben még mindig bűnbánati alkalomnak tartják az úrvacsorát, és nem a feltámadott Urat magasztaló örömmünnepnek. Az úrvacsorai istentisztelet nem gyónás. A bűnvallás az istentisztelet elején nem gyónás. A gyónás a római egyházban feltétele az áldozásnak, de ott sem a mise része. A gyónás a mi egyházunkban sajnos elveszett, és ne próbáljuk oda tenni, ahova nem való.

Pünkösdi ünnepe

4Móz 11,24–29

Igehirdetési előkészítő

Nagyon szeretem a húsvéti oltáron vagy a megterített ünnepi asztalon az elültetett búzmagok első zsengejét. Mindig csodáltam a gyöngye hajtás óriási erejét, ahogyan képes áttörni a rögön. És mindig várom azt az örömet, amely az első friss hajtás megpillantásakor hatalmába kerít: feltartóztathatatlan az élet. A duzzadó rügy kezdete a teljes virágzásnak, az élet diadalának.

A feltámadott Jézus Isten új életet teremtő szeretetének első zsengeje. Az evangéliumok szerint Jézus maga ígerte a folytatást: a tanítványok megértik majd az Írásokat, Jézus halála és feltámadása hitük alapjává lesz, amikor felismerik benne Isten cselekvését. Vakságból, félelemből való gyógyulásuk pünkösdi ajándék, és teljes mértékben a Szentlélek munkája. Ezért, hogy Isten népe születésnapként éli át a pünkösdöt: új ember, új közösség, új kapcsolat, új távlat az ajándéka. A Szentírás nem közöl tanítást a Szentlélekről, hanem történeteket mond el, amelyek a gyülekezet Lélekkel kapcsolatos megtapasztalásairól szólnak.

Az ünnep egyik lekciónja (ApCsel 2,1–13) Isten meglepetését hangsúlyozza, a szinte szavakba önthetetlen csodát, míg a másik (Jn 14,23–31) az Atya tervének megvalósulását, ígéréteinek beteljesedését a Pártfogó eljövételében. Ami az ember számára meglepetés, az Isten részéről következetes, tervszerű „építkezés”, ígéréteinek megfelelően. Ez a kettősség hordozza az ünnep lényegét. A Lélek jelenlétének, munkájának nem mi vagyunk az irányítói, hiszen nem rendelkezünk felette. Azonban tudatában lehetünk annak, hogy ígélet hordozói vagyunk. A szél ar-

ra fúj, amerre akar (Jn 3,8), és mi vágyakozhatunk arra, hogy Urunk újjáteremtő ereje átjárjon, megváltoztasson, átformáljon. Bizton tudhatjuk, hogy Isten nem akarja megvonni tőlünk az új élet, a növekedés, a gyümölcsstermés áldásait.

Az alapigéről

Igeszakaszunkkal már az *Agendában* is találkozhattunk ugyanebben a formában. Azonban a *Liturgikus könyv* pünkösdi ünnepére egy másik kivágást is hoz (4Móz 11,11–17.24–25). Ebben az új variációban többet tudhatunk meg a Lélek szétosztásának előzményeiről, Mózes teherbírásának korlátairól. Mostani textusunkban a hangsúly nem a „szükségállapoton”, hanem Isten megoldásán, bőkezűségén, szabadságán van.

Néhány megjegyzés a szöveghez

A *ruah* gazdag tartalmú kifejezés. Jelentése utal a természeti jelenségre, a szélre. A mozgásban lévő levegő olyan erő, amely fölött JHVH rendelkezik.

Másik jelentése szerint a *ruah* lélegzet, lehelet, az élet lelke, életerő, amelyet Isten ad az embernek. Az emberi test azután lesz élővé, hogy JHVH *ruahot* lehel belé. Aki nek elszáll a lelke, visszatér a földbe. Tehát a *ruah* magát az életet jelenti.

JHVH *ruahja* életet teremtő erő. Ott van a bírák különleges tetteinek háttérben: Sámson hatalmas erővel ruházta fel, Otniél pedig harcba állítja népéért. Ha megragadja az embert, akkor extatikus állapotot idéz elő (1Sám 10), prófétai beszédet munkál (4Móz 24 vagy 2Sám 23), felhatalmaz különleges isteni üzenet átadására (Ez 11,5 és Ézs

42,1). Isten ígérete arról szól, hogy majd minden emberre kiárad a Lélek (Jóel 3,1).

A 25. vers tanúsága szerint a Mózesben munkálkodó lélek az erőknek olyan összessége, amelyet szét lehet osztani. Ráadásul úgy, hogy a „részben” is a prófétálás ajándékának teljességét kapják még azok is, akik a szétosztás helyétől távol maradtak. Hasonló ez a csoda az újszövetségi kenyérszaporításhoz. A szétosztás révén Isten ajándéka nem lesz kevesebb, nem fogy el.

Ugyanakkor a próféta kiszolgáltatottja lesz a lélek munkájának, nem pedig birtokosa. „*Ha megnyugszik rajta a lélek*”, akkor prófétál, de máskor nem. Majmonidész hasonlata szerint olyan ez, mint amikor az éjszakában látásunk ki van szolgáltatva a villámfénynek.

A 28. vers „*tiltsd meg nekik*” kifejezése szó szerint így fordítható: tartsd vissza vagy zárd el őket. Józsué tehát korlátozni kívánta a prófétai tevékenységet és annak függetlenségét. Talán féltette Mózes tekintélyét, vagy ellenőrzés alatt akarta volna tartani azokat a prófétákat, akik nem közvetlenül tőle kapták a lelket.

A 29. versben Józsué féltékenységének, szűkkeblűségének ellenpontjaként mondja Mózes: „*Bárcsak az Úr egész népe próféta volna...*” Jelzi ez a mondat Mózes nagyságát, népe iránti szeretetét. Hiszen azt kívánja, hogy mindenki olyan vagy még gazdagabb legyen a lélek által, mint ő maga.

Meditáció

Most úgy látom, hogy bár textusunk nem utal rá, mégsem kellene elhallgatnunk, legalább a készülésünk csendjében nem, hogy Isten cselekvését népének krízise és Mózes személyes vezetőinek a kudarca előzi meg. Izrael inkább biztonságra vágyik, és a pusztai vándorlás kiszámíthatatlan helyzeteiben nem tud élni az Istenre hagyatkozás, a bizalom szabadságával. Mózesnek pedig túl nagy teher a vezetés egyszemélyes felelőssége. Szüntelenül éber, óvó gondoskodással kellene hordoznia népét, „*ahogyan a dajka hordozza csecsemőjét*”. Rettenetesen ki lehet fáradni Isten elvárásának súlya alatt. Ismerős az olyan erőtlenség, amelyben nem segít már emberi rátermettség vagy találékonyság? Amikor nem fogom tudni összeszedni magam, mert kimerültek a rejtett tartalékaim. Ebben a mélységben nem az a vigasztaló, hogy „lám, még Mózes is vallhat kudarcot”. Az igazi vigasztalónk maga Jézus, aki halálos fáradtságában, emberi mérce szerint kudarcot vallva a kereszten az Atya kezébe tette az életét. A Lélek az igazi Vigasztalónk és Pártfogónk, aki a gyengék ereje. Ő siet a segítségünkre és von ki a mélyből, ő lesz úrrá a gyengeségünk és a tehetetlenségünk fölött.

Gondolatok az igehirdetéshez

Gazdagok vagyunk

A pünkösdi örömhír ez: megszületik a gyülekezet, és Isten teremti meg a semmiből, minden ellenállás, zűrzavar, félelem ellenére. A keresztény gyülekezet ezen az ünnepen mennyei Atyánk szabadító, halálon is diadalmas szeretetéről tanúskodik, Krisztust dicséri. Őt állítja a középpontba, aki győzött, Lelke által minket is meggyőz szeretetéről, és bekapcsol a biztonságtevők közösségébe. Lehet tehát pünkösdkor Mózesrel ünnepelni, de lehetetlen Jézus nélkül ünnepelnünk. A megdicsőülés hegyén Mózes és Illés ott vannak a Fiú mellett. Hiszen általuk is készítette Isten az útját hozzánk, szolgálatuk Jézus után kiált és órá mutat. A Niceai hitvallásban mondjuk: „Hiszek a Szentlélekben...”, aki a próféták által szólt.” Milyen gazdagok vagyunk! A Lélek munkája sohasem csak akkor kezdődik, amikor mi észrevesszük, vagy amikor bennünket elér. Isten készülődése mindig megelőz minket. Bőséggel van mit megköszönnünk, ha egyszer megnyílik a szemünk.

Isten beavatkozása létfenntartás

Sokat beszélünk mostanában gyülekezeteink, egyházunk erőnlétének felméréséről. A statisztikák leleplezik a hiányainkat, az erőtlenségünket. A legszívszorítóbb a többségnek az a meggyőződése, hogy nincs olyan erő, amely mozdulásra készítené vagy elindíthatná őt a gyülekezet közössége felé. Csak szorongok... Vajon melyik gyülekezetben lehetne hetven készséges embert találni, akiket a Szentlélek teherbíró munkatársakká avat?

Eszembe jutott Jézus beszélgetése Nikodémussal. Milyen nehéz dolga van velünk, elnehezültekkel, megfeneklett életűekkel az Istennek! Nem könnyű minket elvezetni a szükség, a hiány tapasztalataitól a szükséges, a nélkülözhetetlen felismerésig. „*Újjonnan (felülről) kell születnetek!*” – mondja Jézus. Mi pedig csak vénségünket és a lehetetlent emlegetjük. Pedig Jézus él. A szél fúj. A Szentlélek valóságosan megtapasztalható, hitet teremtő erő.

Attól tartok, mi sem azt várjuk az Istentől, amit ő adni akar. Az ő ajándéka másfajta jólét, mint amit a Mózes vezetete nép is vágott. A hús helyett a Lélek szétosztása, ez a más dimenziójú segítség mégis Isten létfenntartó csodája. Hiszen ő maga és szabadítása lesz a kenyerünk, az életerőnk.

Isten gyülekezetet épít

„*Bárcsak az Úr egész népe próféta volna, és nekik adná lelkét az Úr!*” – sóhajtja Mózes. Vágyunk-e egyáltalán Urunk túlradó bőkezűségére? Lehetséges, hogy éppen ezzel az őszinte sóhajjal akarja Isten elkezdeni Lelke munkáját közöttünk. Akiben Isten az ő Lelke által szállást vesz, az maga is áldássá lesz. Tud miből adni, szétosztani.

CSERHÁTINÉ SZABÓ IZABELLA

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus egy része 2005-ben és 2007-ben pünkösd vasárnapján is alapige volt, és a Lelkipásztor 2005/5. számának 188. és 2007/5. számának 194–195. oldalán már olvasható tallózó, az e helyeken már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„...prófétálni kezdtek, de csak ebben az egy esetben (szó szerint »és nem tettek még hozzá«.)” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Józsue nyilván azt gondolta, hogy ez a csoda fenyegetést jelent Mózes vezetői pozíciójára, és eltiltásokra törekedett. De Mózes megmutatta szellemi nagyságát (...) válaszával.” (William MacDonald: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A Szentlélekkel nem mi rendelkezünk. Ő veszi birtokába azt, akit akar. (...) »Bárcsak az Úr egész népe próféta volna, és nekik is adná Lelkét az Úr!« (29) A következő lépés ebbe az irányba a Jóel 3,1: »...kitöltöm majd Lelkem minden testre.« Ez volt Péter pünkösd-i bizonyosságtételének az alapigéje (...). Kérjük a Szentlélek ajándékait, és elégedjünk meg azzal, ahogyan kinek-kinek Isten adja, jótetszése szerint. Ne keressük a feltűnő ajándékokat. A Mózesnél megmaradt érthető beszéd a kívánatosabb részajándék, mely egészen betölt, terhel, s egyben tehermentesít.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Mózes tudta, hogy ha az egész tábor profétálni kezdene, és Isten lelke lenne rajtuk, akkor az ő munkája sokkal könnyebbé válna, mert mindenki lélekben járna. Felcsillant előtte, hogy milyen jó lenne, ha mindenkin Isten lelke lenne (...). Mózes előre látta, hogy milyen dicsőséges lehet egy ilyen nap. Milyen dicső a gyülekezet, amikor minden ember Lélekben jár! Milyen kevés problémánk lenne, ha mi mindig Lélekben járnánk. (...) Az emberek szabályokat szeretnek felállítani, de Isten szereti az emberek szabályait keresztülhágni. Ő megmutatja, hogy nem kell az emberek szabályainak engedelmeskedjen.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„Ha az Ige minden szolgája jól megszívlelné ezeket a dolgokat, akkor mindegy lenne, hogy egy szolga van vagy hetven, s hogy egyetlen ember ötven éven át prédikál ugyanazon a helyen, vagy ugyanaz az ember egy esztendőben ötven különböző helyen szolgál az Igével. (...) Isten éppoly jól tud egy ember által munkálkodni, mint hetven által; és ha ő nem munkálkodik, akkor hetven éppoly kevésre megy, mint egy.” (C. H. Mackintosh: *Elmélkedések Mózes 1–5. könyvéről*. Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„A valóság nemcsak az, amit a szem lát, és nemcsak az, amit a fül hall és a kéz meg tud fogni, hanem az is, ami rejtve marad a szem és a tapogató ujjak előtt, és csak annak fedi fel magát néha, egy-egy pillanatra, aki a lelki szemével keresi, aki belülről tud figyelni és hallani, és képes a gondolataival tapintani.”

Amos Oz (1939–) izraeli író, újságíró

„Az élet nem absztrakt egzisztencia, hanem a lélek boldogsága és fejlődése.”

Johannes Pedersen (1883–1977)
ószövetséges teológus, nyelvész

„A féltékenység mélyén mindig kisebbségi érzés húzódik meg: másokkal összehasonlítva csak alulmaradhatok.”

Popper Péter (1933–2010) pszichológus,
pszichoterapeuta, egyetemi tanár

TÖRTÉNET

„...ez egy olyan pép, amivel az üvegesek az ablakot bera-gasztják a fába. Az üveges bekeni oda, és az ember a kör-mével kikaparja az ablakból.

– És ezt te kapartad ki?

– Nem kérem. Ez az *egyleti gitt*.

A tanár úr tágra nyitotta a szemét:

– Mi az?

Weisz most már nekibátorodott egy kicsit:

– Ezt a tagok gyűjtötték – mondta –, és a választmány rám bízta, hogy én őrizzem meg. Mert azelőtt a Kolnay őrizte, mert ő volt a pénztárnok, de nála elszáradt, mert ő sohasem rágta.

– Hát ezt rágni kell?

– Igen, mert különben megkeményedik, és nem lehet nyomkodni. Én mindennap rágtam.”

Molnár Ferenc (1878–1952) író: *Pál utcai fiúk* (részlet)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Fontos üzenetek

Fontos, hogy Isten szelíden, de hatalommal jelenik meg ebben a szakaszban. Fontos, hogy a lélek osztható, és sokan kaphatják. Fontos, hogy versenyszellem az egyházba nem való, mert az nem az Isten dicsőségét szolgálja. Fontos, hogy a lélek által már nem a sajátjukat mondják a vének, hanem amit az Úrtól kaptak. A lélek egy antenna, amely az Úrtól jött kijelentést fel tudja fogni. Az utolsó mondat minden korban igazi kívánsága, imája lehet az egyháznak.

Nem értem

Ha nem helyhez kötött a kijelentés, akkor miért kellett a sátorhoz mennie a hetvennek (a hatvannyolcnak)? Akik a sátorhoz kimentek, és megkapták a lelket, kinek prófétáltak? Egymásnak? Itt a Szentlélekről van szó, vagy nem? A Szentlélek nem pünkösdkor töltetett ki az apostolokra? Vagy már Jézus előtt is? Miért mondja Józsué, hogy be kell tiltani a prófétálást annak a kettőnek, ha őket is kiválasztották? Miért gondolja Mózes Józsuéről, hogy féltékeny?

Nem értek egyet

Azért, mert vén valaki, miért prófétálna jobban, mint egy fiatal? Nagyon idegen nekem ez az egész. A felhőben való leszállás meseszerű, mert ha Isten akar valamit közölni valakivel, azt minden külsőség nélkül is megteszi. Nem szükséges *elvenni* a lélekből ahhoz, hogy valaki más is kaphasson belőle. Hogyan lehet az, hogy aki megkapta a lelket, az egyszer tud prófétálni, máskor nem? Ebben a szakaszban csak az utolsó mondat jelent nekem valamit.

Erről jut eszembe

Ma is vannak olyan emberek, akik a Lélek hatására szólalnak meg. Ma, egy túlságosan racionális világban, túl racionális gondolkodásban szükséges volna egy ilyen nem racionális esemény a sok ezoterikus ostobaság helyett. Ha Isten Lelke volna bennünk, az kiszűrné a valódi célt és valódi értéket a sok hiábavaló cél és vélt érték közül.

Pünkösöd 2. napja

Zsolt 51,12–15

Igehirdetési előkészítő

Nyár elejébe, tanév legvégébe csúszó idejű pünkösöd. Előző napi konfirmáció, fennmaradt (?) piros oltárterítő. Hosszú hétvégét kihasználó, elmaradozó gyülekezeti tagok. Távolról sem a karácsony másnapi, de még csak nem is a húsvéthétfői gyülekezethez szólunk. Egy (értsük jól) átlagos ünnepnap igehirdetésére készülhetünk – bár hadd hozzam ide két személyes élményemet pünkösdhétfővel kapcsolatban: jónéhány éve egyik keresztfiamat kereszteltük ezen a napon, illetve máig egyetlen magyarországi gyülekezeti lelkészi szolgálatomban ezen a napon tartottunk egy többgenerációs konfirmációs emléknapot fantasztikus áldással! Most is mögöttünk lehet sokféle élmény a munkaév zárásához közeledve. Pluszban akár előző heti Kirchentag-émlékek, nyaralási tervek, hiszen már csak csütörtökig tart az iskola.

És erre kapunk egy bűnbánati zsoltárt. Az egyik legklasszikusabbat. Az 51.-et. Amelyről talán hittanosaink is

tudják, hogy milyen élethelyzetben írta Dávid. Sőt talán az ifjúsági éneket is eléneklik a textus szinte szó szerinti szövegével. Mindenképpen felidézhető rövidebben-hosszabban a Betsabé-történet, rámutatva azokra a pontokra, ahol a szembenézés helyetti megfutamodás példáit látjuk a nagy királynál. Talán az egész igehirdetés ezt a vonalat vállalhatja fel, hogy eljussunk a „*Te vagy az az ember!*” felkiáltásig, majd onnan a tisztító zokogáson át a Lélek újjáteremtő munkájáig.

Pünkösöd a sínai szövetség ünnepe volt a zsidóknál Krisztus korában. Akkor a szélzúgás és a tűz volt a jel, Isten jelenlétének, a kegyelem kiadásának jele. Ma mit jelent nekünk? Számunkra hogyan árad a Lélek?

Agendánk „A Szentlélek a Krisztusban való hitet teremti!” felkiáltással indít bennünket, és az ünnep lekcói is arról szólnak, hogy Isten kegyelme nagyobb büntetni akarásánál (Jn 3), illetve hogy a Lélek ott is árad, ahol nem is gondolnánk (ApCsel 10).

A szöveg magyarázata

12. vers: „*Tiszta szívet teremts bennem, Istenem, és az erős lelket újítsd meg bennem!*” Az első sor szavai arra figyelmeztetnek bennünket, hogy nem emberi erőfeszítés eredménye az új szív, hanem a teremtő Isten munkája. Teremteni csak ő tud, az itt is szereplő *bara* igét csak Istennel kapcsolatban használja a Szentírás. Ő nemcsak az eget és a földet teremtette, hanem az ember szívét is képes újjáteremteni (lásd még Jer 24,7; 31,33, Ez 36,26–27). A szívbe írt törvényről szól több ige is, amely mindenkiben megvan. A kérdés az, hogy kiből tud így felszakadni ez az imádság, hogyan látjuk meg azt, hogy nem mi leszünk egyre jobbak, hiszen saját jó szándékunk és minden igyekezetünk is kevés ahhoz, hogy megváltozzunk: Isten cselekszi ezt velünk.

13. vers: „*Ne vess el orcád elől, szent lelkedet ne vedd el tőlem!*” Az előző vers erős, szilárd lelkére azért van szükség, hogy az ember vissza ne essék bűneibe. Akkor ugyanis nem maradhatna meg Isten közelében: elvetné őt színe elől az Úr (vö. Zsolt 27,9; 71,9). A szilárdsághoz éppen az Úr Lelkére, szent Lelke folyamatos segítségére van szüksége Dávidnak.

Ugyan az Ószövetség gondolkodása szerint Isten arcát élő ember egyébként sem láthatja, de hogy Dávid egyáltalán a közelében maradjon a kapott megbízatással, ahhoz is szükség van Lelkének támogatására. Hiszen ne felejtjük el, Dávid azért lett király, mert Isten kiválasztotta őt, és Lelke nyugodott meg rajta. Ha ez nincs meg, akkor a nép szemében még lehet, hogy király, de az Úr szemében már nem – gondoljunk csak Saulra.

14. vers: „*Vidámíts meg újra szabadításoddal, támogass, hogy lelkem szükséges legyen...*” Ez a vers a panaszénekekből ismert kérést tartalmazza. A „szabadítás öröme” együtt

jár a hálaadó istentiszteleten való részvétellel. Sőt továbbra is „készleges lelket” ad az Úr: segíti híveit abban, hogy az ő parancsolatait megtartsák.

A vers második felében találunk egy érdekes kettősséget: milyen is ez az erős, készleges lélek? A נְדִיבָה, *nedibah* 'szabad' jelentéssel is fordítható, ugyanis a héberben az előkelőségeket szólítják így: נְדִיבִים, *nedibim*. Néhány kommentátor szerint ezért Dávid itt királyi (royal) lélekről beszél, amit aztán a Septuaginta is meghagyott: γέμουσιν. Ez Dávid gondolkodásába beleférne, hiszen neki heroikus bátorságra volt szüksége ahhoz, hogy ellássa feladatát. Mégis itt talán a tágabb jelentésnek lehet értelme, miszerint a fájdalmas lelkiismeret-furdalás és bűntudat miatt a király szabadító, erős, megtartó, áradó (lásd Jn 4,14; 7,38 – buzgó, ömlő) lélekért imádkozik. Azt akarja, hogy ez a lélek tartsa meg, és ne legyen többé szolgálja a bűnös kívánságoknak.

A szabadítás mint kulcsszó az idei évben egészen sokszor előkerülhet a gyülekezetekben a reformáció és szabadság tematikus éve kapcsán. Fontos itt is látni, hogy az őszinte bűnbánat utáni szabadítás érzése adhat igazi vidámságot! Nem egyszerűen a *keep smiling*-érzést, hanem az igazi belső derút. Folyamatosan a lélek megújulásáról szól, most éppen a nyitottságot kéri. A befogadásra való hajlamot.

15. vers: „...*hogyan taníthassam utaidra a hűtlenedet, és a vétkesek megtérjenek hozzád.*” Itt arra tesz fogadalmat a zsoltárfő, hogy másokat is Istenhez akar vezetni. Sőt nem is csak a híveket akarja az Úr „újtára” tanítani, hanem a hűtlenedet, a vétkeket is. Saját példáját szem előtt tartva van reménye arra, hogy hitelesen tudja képviselni a bűnbocsánat hirdetését a hozzá hasonlóan elesők között.

Az igehirdetés felé

Pünkösöd 2. napján sem szólhat másról az igehirdetés, csakis a mindent megújítani képes Szentlélekről, és a zsoltár alapján arra mutathatunk rá, hogy ez a munkálkodó Lélek és a bűnei mélységéből Istenhez kiáltó ember mennyire közel van egymáshoz.

Gerőfiné Brebovszky Éva idézi Luthert az *Evangelikus Élet* néhány évvel ezelőtti pünkösdi számában (2005/20), aki a *Kis káté* harmadik hitágazatának magyarázatában így ír: „Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem őhozzá eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem az evangélium által, ő világosított meg ajándékaival.” A Szentlélek munkája már akkor elkezdődik az emberben, amikor még nem is keresi Istent, amikor még nem döbbsen rá bűnei súlyára, amelyek elválasztják Istentől.

Jó hír szól tehát az önmagával, bűneivel küszködő embernek. Pünkösöd, a Szentlélek kiáradása éppen azt zengi ezer nyelven: van bocsánat, Isten képes tiszta szívet terem-

teni, új kezdetet adni még akkor is, amikor az emberek már rég lemondtak valakiról, vagy elkönyvelték valamilyen: „Kutyából nem lesz szalonna!” Lehet, hogy az idei ünnep örömhíre valójában ez: de igen!

Hiszen ki ne tudná elmondani: vétkeztem – gondolatlan, szóval, cselekedettel? A katolikusok még azt is hozzátesszik: mulasztással. Kire ne vonatkozna ez? Még ha mi nem is küldtünk senkit a frontvonalba harcolni, és kértük a többieket, hogy húzódjanak vissza (!) mellőle? Még ha mi nem is érezzük, hogy kutyák lennénk?

Margot Kässmann német püspök asszony mondta ki: kényszerített lemondásakor majd' másfél éve, hogy Isten kezénél mélyebbre senki nem eshet... Dávid sem esett. A püspök asszony sem esett. Az ígélet pedig a pünkösöd másnapján templomba érkező gyülekezeti tagoknak is szól: ők sem fognak.

Mindig jó szembesülni azzal, hogy valaki (jelen esetben Dávid) mindenképpen bizalommal tekint Istenére. Azzal a bizonyossággal kér tőle tiszta szívet, erős lelket, szabadítást, hogy tudja, az Úr még neki is meg tud bocsátani, és még ezek után is meg tudja tisztítani az életét. Bizony, ez az ember ott a mélységben is tudja, hová forduljon, kire tekintsen, mit kérjen: az Isten Szentlelkét.

Emberi kapcsolatainkban sokszor kételkedve fogadjuk, ha valaki arról beszél, hogy megváltozott, s most már másként lesz minden, és nem követi el ugyanazokat a hibákat. Sokszor kételkedünk benne. Sokszor jogosan. Feleségem pszichológusként többször találkozik olyan kliensekkel, akik folyamatosan bizonygatják, hogy „megígérte a férjem, hogy legközelebb nem fog megverni...” Ordítani tudnék! Aztán veszek egy nagy levegőt, elolvasom, hogy néhány sorral feljebb azt írtam, hogy kutyából is lehet szalonna... és imádkozom. A Lélekért. A pünkösdi Lélekért. Mert hiszem, hogy Isten előtt, az ő Lelkére támaszkodva igenis lehet újat kezdeni. Lehet tiszta lappal indulni. Lehet rádöbbsenni arra, hogy ő képes megbocsátani mindent, és ad egy új esélyt. Tiszta szívet teremt. Nem a régit foltozza meg, nem a régit teszi úgy-ahogy használhatóvá, hanem egészen újat teremt. Elveszi a régit, kidobja a szennyest, s új szívet ad, és ezzel egy új, egy másfajta élet veheti kezdetét. Ez az esélyünk.

Ebből indulhat ki esetleges vázlatunk:

1. Isten Lelke bűnvallásra indít: ajándék, ha nem próbáljuk meg foltoztatni, szépíteni a szennyest, hanem őszintén letérdelünk.

2. Isten Lelke tevékenyen munkálkodik: megszólítja az emberi szívet, és gyökeresen átalakítja az emberi életet.

3. Isten Lelke mentőövet nyújt: nemcsak szembesít a rosszal, hanem megmutatja, hogy van kiút a mélységből, van, aki tiszta szívet tud adni annak, aki őszintén kéri.

Így a Lélek megújító erejéért imádkozva érthetjük meg a pünkösdi perikópa bűnbánati zsoltárát.

MESTERHÁZY BALÁZS

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a *textus*, illetve a 9–11. versek 2005-ben pünkösd másnapján és 2010-ben Szentháromság ünnepe után 6. vasárnap alapige volt, és a *Lelkipásztor* 2005/5. számának 190–191. és 2010/6. számának 280. oldalán már olvasható tallózó, az e helyeken megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„...nem emberi erőfeszítés eredménye az új szív, hanem a teremtő Isten munkája. Teremteni csak ő tud (...). Ő nemcsak az eget és a földet teremtette, hanem az ember szívét is újjáteremti (...). Az erős, szilárd lélekre azért van szükség, hogy az ember vissza ne essék bűneibe.” (Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)

„...ha Isten megbocsát neki, akkor tanítani fogja a vétkeket Isten útjaira (vagyis arra, hogy Isten hogyan bánik a megtérő bűnösökkel). Ahhoz, hogy Dávid ilyesmit taníthasson, előbb természetesen saját magának kell bűnbocsánatot nyernie.” (A Biblia ismerete kommentársorozat. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Alexander MacLaren (...): »Az isteni szeretet alkímia a bűnbánatból édes illatokat tud kivonni, a bűn szennyéből pedig dicséretet.« Erre látunk példát (...). A gondolkozásom beszennyeződött. Addig dédelgettem gonosz gondolatokat, míg végül elkövettem a bűnt. Most azt kérem, teremts bennem tiszta gondolkozást. Tudom, hogy ha a forrás tiszta, a belőle folyó víz is tiszta lesz. (...) Abban a korban, amelyben élek, megvonod Szent Szellemet azoktól az emberektől, akik engedetlenségben járnak. Megtetted Saullal (...), és a hideg kilel, ha a következményekre gondolkodom. (...) Bűnbocsánatom egyik következménye az lesz, hogy merészen fogok bizonyosságot tenni más törvényszegőknek, és a te utaidról fogok nekik beszélni, amelyen bocsánatot és békességet adsz. Ha hallják, hogy mit tettél velem, vissza akarnak majd térni hozzád.” (William MacDonald: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„A bűnvallás mélysége és azáltal a felismerés által, hogy egyedül Isten segíthet a bűnös nyomorúságos helyzetén, a zsoltár nagyon közel áll az Újszövetséghez, különösen Pál apostol gondolkodásához. (...) Az a felismerés, hogy csak Isten adhat *tiszta szívet és erős lelket* (12. v.), egyedülálló a zsoltárokból, és a hasonló prófétai várakozásokra emlékeztet.” (Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„Olyan ember lelkébe enged betekintést, aki bár szereti Istent, súlyos bűnbe esik. Isten szemével látja önmagát, és szíve összetörik.” (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése*. Evangéliumi Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„A végső tisztaság képes szemlélni a tisztát is, a tisztátalan is. A tisztátalan se az egyiket, se a másikat: az elsőtől fél, a másik magába szippantja... A tisztaság a mocskok szemlélésének képessége.”

Simone Weil (1909–1943) francia aktivista, filozófus és misztikus

„A lét egy koszfolt az űr végtelenjében, és minden létezés tisztátalan... A tisztaság nem attribútum, amivel vagy rendelkezünk, vagy nem. A tisztaság nem abszolút, a tisztaság nem tiszta. A tisztaság egy bizonyos módja annak, hogy ne lássunk rosszat ott, ahol valójában nincs. A tisztátalan mindenütt a rosszat látja és élvezi. A tiszta sehol sem a rosszat látja, vagy inkább csak ott látja, ahol ott is van, ahol szenved tőle: az önzésben, a kegyetlenségben és a gonoszságban.”

André Comte-Sponville (1952–) francia filozófus

(*Vidámíts meg újra szabadításoddal!*)

„Nem tornyosult felém lopva osonó alakjuk, nem voltak fenyegetések és hitegetések, nem részegedtek meg elfojthatatlan félelmem szagától. Fegyvereimet nem adtam bambán a kezükbe... Nem jöttek el, ma éjjel sem voltak itt. Lehet, hogy soha nem is fognak? Akkor feleslegesen virrasztottam megannyi éjszakán? Aludhattam volna! De ha ezt merem tenni, a nyakamat teszem rá, hogy meglátogatnak...”

Adrian Plass (1948–) brit író:
Káposztát a királynak (részlet)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A bibliai szakaszról való gondolkodásnak elsődleges feltevése, hogy elolvassuk az egész zsoltárt és a zsoltár feliratát, amelyből kiderül, hogy miért szólal meg a zsoltárban a bűnbánat szava. Dávid és Betsabé kapcsolata miatt kiált Dávid az Istenhez. A házasságtörés által az emberi élet mélységeit járja meg Dávid. Emberi közösséget (házasság) dűl szét, és ezáltal szétdőljön Isten és ember kapcsolatát, szövetségét is. Megszakad a kapcsolata Istennel. Dávid, a király egyedül marad! Magányos.

Hogyan tovább? Hogy lehet a teljes elszigeteltségből kitörni? Hogy lehet jóvátenni azt, ami eltörött, megrepedt? A választ a zsoltáríró és Dávid is Istennél keresi. A válasz Istennél van. A zsoltáríró a teremtésben, az újjáteremtésben találja meg: „*Tiszta szívet teremts bennem, Istenem, és az erős lelket újítsd meg bennem.*” A teremtés, a megújítás mindig radikális változást hoz. Megszünteti, felülírja a régit, az őt, de ez egyedül Isten privilégiuma. A teremtés Isten szuverén joga.

Pünkösd második napján a Lélek kitöltetésére emlékez-

ve ez az új Lélek áramlik ki a szintén bűnben lévő és Istentől eltávolodó emberre. A pünkösdi Lélek szintén új teremtés, az új szó, az új lélegzet, az új küldetés ünnepe. Dávid király (is) átélte Isten bűnbocsátó kegyelmét, pünkösöd ma is esély arra, hogy mi is átéljük ezt a megújító erőt.

Ma a tisztaság és az erő nem szinonimái egymásnak. Ma e kettő kizárja egymást, a tiszta szív egyenlő a kedves naitivitással, az erős lélek pedig a kitartással, céltudatossággal. Hogy lehet mégis szinkronba hozni e kettőt? Hogy fér meg egymás mellett az erő és a tisztaság? Mit mond ma nekünk e két szó? Válasz lehet ma Isten. Benne az erő és a tisztaság teljességben megvan, megtalálható. A pünkösdi lélekben pedig még inkább kézzelfoghatóvá vált, mert előbb Isten a Lelkével megtisztít, majd erőt, feladatot, megbízatást ad.

Egy szórványgyülekezetben a vigasztalás lehetőségét adja, hogy Isten nem veti el az erőtlent, a kicsit, a bűnöst, hanem felhasználhatja a kicsinységet, erejével töltheti meg, megújíthatja azt, ami elveszettnek látszik. Szórványhelyzetben vigasztalást jelent ez az ige, mert a reménység hangja szólal meg benne.

Szentháromság ünnepe

Ef 3,8–12

Igehirdetési előkészítő

Szentháromság?

Olvassuk el *Az ember tragédiája* II. színében elhangzó híres részletet, amikor a tiltott gyümölcs felé pislogó Éva a Teremtő bölcsessége és az ember morális felelőssége közti esetleges feszültséget firtatja. Erre a tanácsstalanságot is eláruló teológiai fejtegetésére Lucifer – hallva Évát, amint éppen a születendő saját és az összes ember bűnét a teremtés számlájára akarná írni – ezt mondja válaszként:

„Lám, megjelent az első bölcselő!
Nagy sok jövendő utánad, szép hugom,
mely millió úton ezt vitatja újra;
A tébolydába téved sok közülök,
Sok visszaretten, révbe egy se ér.
Hát hagyjatok fel az okoskodással,
Minden dolognak oly sok színe van,
Hogy aki mindazt végigésszeli,
Kevesbet tud, mint első pillanatra,
S határozatra jőni rá nem ér.
A tett halála az okoskodás.”

Az is igaz, e luciferi szellemeskedő tanács után szakít Éva a dráma szerint a tiltott gyümölcsből. S ezzel megkezdődik az ember igazi tragédiája.

A Szentháromság titkát is kényszeres okoskodás nélkül kell megközelítenünk, de alázattal leborulva a legszenbebb titok előtt, amikor áhítattal kimondjuk, hogy „Szentháromság egy igaz Isten.” A Szentháromság tantételének megfogalmazásához több évszázadra volt szükség, de a tétel részben az Ószövetségben is fellelhető, az Újszövetségben azonban már teljességgel egyértelmű, tetten érhető kijelentés. A viták során sem az volt a kérdés, hogy van-e Szentháromság, hanem az, hogy milyen módon kell értelmezni az Atya, Fiú, Szentlélek összetartozását. A híres *filioque*-vita eldőlt már Niceában, és Kalkhedónban mindent megerősítettek őseink (451). Ettől kezdve újra és újra kísérletet tettek nagy teológusok ennek a valóságos titoknak az újrafogalmazására, mert ez generációnként kötelességünk. Talán az utóbbi idők egyik legnépszerűbb újrafogalmazása olvasható *A viskó* című fantáziaregényben William P. Young tollából, amelynek értékelésére most nem térünk ki.

Mi, kései utódok, saját generációnk felelősei igyekszünk újra és újra bizonyosságot tenni arról, hogy istentiszteleteinket a Szentháromság egy igaz Isten, az Atya, Fiú, Szentlélek nevében kezdjük, és igyekszünk is így befejezni. A kérdőjel törlendő: Szentháromság! Azaz felkiáltójel!

Felelősek vagyunk azért, hogy kortársaink intellektuálisához közelebb vigyük ezt a titkot, még ha most nem is ez a téma korunk legégetőbb teológiai kérdése. Tegyük ezt aggodalmaskodás nélkül, mert az igazi munkát maga a Szentháromság egy igaz Isten végzi.

Szentháromság vasárnapjának igeszakasza

Ef 3,8–12 parafrázisa: Pál apostol lelkesen említi, megkapta azt a kegyelmet, hogy zsidó (és az apostolok között a legkisebb) létére pogányoknak hirdetheti „*Krisztus mérhetetlen gazdagságát*”. Minden erejét megfeszíti annak érdekében, hogy Krisztus titkát világossá és érthetővé tegye olvasói és hallgatói számára. Krisztus titka Istennél elrejtett volt, de eljött az ideje, hogy ez ismertté legyen minden ember számára „*az egyház által*”. Még a mennyei fejedelemségek is, a földi hatalmasságok előtt is az egyház által lesz ismertté ez a nagy, korábban elrejtett, de most már kinyilatkoztatott krisztusi titok. S ez ránk óriási hatással van. Ha Krisztusban élünk, megjön a bátorságunk hit által, és a szabadság útján jó irányba haladunk. Ezt a tartalmat kell igehirdetésé alakítanunk a Szentlélek Isten segítségével.

Kulcsszavak

A 8. versben található χάρις, 'kegyelem' szó határozza meg Pál teljes szolgálatát, amelyet nem magának szerzett, hanem ajándékba kapott. δωθείσης (a διδῶμι igéből) = 'adatott', vagyis kapta Istentől ezt a szolgálatot. Bátran tudatosítsuk, hogy mi is kaptuk a szolgálatun-

kat, nem magunktól van, nem a mi döntésünk a fontos, hanem Istené.

Még mindig a 8. versben fontos szó: εὐαγγελίσασθαι = evangélizáció! Krisztus mérhetetlen gazdagságáról nem lehet semlegesen beszélni, mert lelkesítő örömhír. Pál az igehirdetését az örömhír hirdetéseként fogalmazza meg. Nem postások vagyunk, hanem örömhírmondók!

A 9. versben található φωτίσαι, „világossá tenni” kötelez bennünket a világos, érthető beszédre. A 10. vers az igazi gnózisra tereli a figyelmünket: γνωρισθῆναι = ismertté lesz Isten titka a Krisztus által.

Krisztus Istenben rejtett titka διὰ τῆς ἐκκλησίας, azaz „az egyház által” lesz ismertté a világban, ez a mi felelősségünk. Elfogadva az ajándékot (elhívást) kapjuk meg a παρρησίαν-t, vagyis a szólás bátorságát a 12. vers szerint. S nem egyszerűen csak szabad utunk lesz, hanem προσαγωγήν = „hozzá vezető utunk” van, a benne való hit bizodalma által. Életutunk hozzá vezet.

Meditáció az igehirdetésre nézve

A Szentháromságot úgy érjük tetten, hogy a nagy és szent történés egyik része Krisztus földi életszférájában realizálódik: Krisztus az ő gazdag újszövetségi valóságában. Ez az egyik, általunk megközelíthető dimenzió. A történeti Jézus és a megváltó Krisztus!

A második dimenzió az, hogy ami Krisztus életében történt, az az Isten akarata és terve volt öröktől fogva, vagyis a mennyei Atya az elgondolója ennek az egész krisztusi történetnek, amelyet Isten fia maradéktalanul teljesít. Tehát látjuk a krisztusi történetet, és alázattal sejtjük mögötte a láthatatlan Istent az előre elhatározott (predesztinált) tervével és akaratával.

S a harmadik dimenzió a Szentlélek teremtette egyház, mert a Krisztus történetének el kell jutnia az üdvösségre meghívott emberekhez. Korábban Isten rejtett ügye volt ez, de Isten akaratából történetté vált. A feltámadást követő mennybemenettel nem fejeződött be a Krisztus-történet, hanem eljött az ideje, hogy mindez ismertté legyen az egyház által. Az egyház születésnapja pedig pünkösöd ünnepe, a Szentlélek kiáradása.

Szubjektív hangvétel

Elemezheted az éltető napsugár összetételét egy hermetikusan zárt laboratóriumban, s vagy megtudsz róla valamit, vagy nem. Ennél sokkal fontosabb az, hogy elemi szükséglet a napfény. Élettani fontossága van. A növényvilág szomjúhozza a napfényt, nélküle nem tudna tavasszal a természet élénk zöld ruhát öltetni magára. De még a mi lelkünk hangulata is egészen más egy kedves, nap-

fényes tavaszi napon, mint a zord és borongós, esős téli időszakban.

Elemezheted a víz összetételét, még könnyebben is, mint a napfényt, de nem mindegy az, hogy a szomjas ember tudományosan bonyolult tanulmányt olvas-e a víz összetételéről, vagy egyszerűen a kezébe veszi a poharat, és jóleső érzéssel oltja a szomját, és még azt is alázattal tudhatja, hogy emberi létezésünk legfontosabb eleme a víz. A tanulmányok okoskodhatnak, a víz a szomjunkat oltja.

Elemezheted a levegő összetételét kémcsövek és laboratóriumi technikai csodák segítségével, és lehet róla cikket írni folyóiratban, kutatási eredményekkel dicsekedő vasikos könyvekben, de sokkal fontosabb a percenként többszöri levegővétel, akár ismerjük az összetételét, akár nem. A levegő hiánya nem ad nekünk hosszú esélyt a túlélésre, kapkodunk utána rögtön, mert életfeltétel, és a légszomj igencsak nehezen viselhető.

Így vagyok a Szentháromság valóságával – olvashatok róla vastag dogmatikai köteteket, és még csak nem is haszontalanok más okos emberek fejtegetései. Egészen más, amikor átélem Isten napsugár (teremtő és újjáteremtő) valóságát. Amikor megsimogatja hervadó életemet, és átélem a feltámadás kilátását; és egészen más, amikor szomjazó lelkem átéli az élő víz szomjat oltó valóságát. Megtapasztalom, hogy elmúlik a kínzó szomjúság, a vad és egyre fáradó keresés, mert az élő víz forrásából (Krisztustól) kaptam inni bőséggel. Az egyik legszebb, legérzékletesebb istenszimbólum a láthatatlan levegő, amelynek „belátható” láthatatlansága utal Isten valóságának igazi láthatatlanságára, de a légszomj utal a nélkülözhetetlenségére is. Az ember is akkor cselekszik bölcsen, ha Isten valóságából is sokszor jó mélyeket belelegez az életébe. S hol történjek ez a lelki belelegzés és lelki táplálkozás, szomjat oltás?

Az egyházban! Ott, ahol hangzik az ige, és a szentségeket helyesen (Jézus szava szerint) ünneplik. Ezért van az iszenteszetelet (egyház) légköre a szentségekkel együtt. Belső igényünk a belélegzés, a táplálkozás; Isten léte is belső igényünk, különben nem ötlőnk ki magunk számára anynyi botor és primitív bálványt. S újszövetségi módon olvassuk a Tízparancsolat első utasítását: ne legyen más istened, csak az Atya, Fiú és Szentlélek Isten!

RIBÁR JÁNOS

Tallózó

„...mennél többnek tartja magát valaki, annál kevésbé hatékony, amit mond vagy tesz, mert így méltatlanul kevésnek minősíti azt, ami rábízott. Aki viszont megalázza magát, az fölismeri a helyes arányokat és eredményesebb is lesz abban, amit el kell végeznie.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Pál véleménye saját magáról egy olyan ember vélemé-

nye, aki valóban szembenézett Istennel, és ezután megkapta az elhívását Jézus Krisztustól.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„Isten titka tehát nem talány, hanem misztérium. Csak a hamis ígéretek kikutathatóak. Isten misztériuma nemcsak irracionális, hanem túlesik az emberi értelem felfoghatóságának, kapacitásának mértékén. Mert amit értelmünkkel felfogunk Istenből, az bálvány, illetve surrogatum, Isten misztériuma egyszerre kikutathatatlan és mégis megismerhető, de *csak kinyilatkoztatás révén hit által*. (...) *Nagy ügyet csak szerényen képviselhetünk*. (...) A keresztyén ember »növekedése« ebben az alázatban való mélyülés függvénye.” (Balikó Zoltán: *Az efezusi levél*. Evangélikus Sajtóosztály)

„Veszi a felsőfokú mellékevet (...), és olyan műveletet hajt végre, ami nyelvilleg lehetetlen, teológiailag viszont lehetséges: ezt még középfokba teszi (...) Nem képmutatásból mondja ezt, vagy azért, mert örömet leli önmaga ostromozásában. Valóban így gondolja. (...) Hogy szerénysége nem volt képmutató vagy beteges, abból is látszik, hogy nem hártotta el az apostolsággal járó felelősséget. (...) A 3. fejezet első felének legfontosabb tanulsága az egyház központi szerepe a Bibliában. (...) Biztonsággal állíthatjuk, hogy Isten nem mondott le egyházáról, bármennyire elégedetlen is vele. (...) Ez az a »titok«, amely öröktől fogva el volt rejtve, de most kinyilvánított.

Vajon ezt tükrözi történelemfelfogásunk? (...) mi a történelem értelme? (...) A Biblia lineárisan értelmezi az időt, és azt mondja, hogy Isten örök-történelmi tervének középpontja Jézus Krisztus és a megváltott, megbékélt népe.” (John Stott: *Az efezusi levél*. Harmat Kiadó)

Illusztrációk

DALSZÖVEG

Eltakarják a napot,
Eltakarják a napot,
Eltakarják előlem,
Mert egy fejjel kisebb vagyok.

Voga János (1952–) zenész, dalszerző, rádiós műsorvezető

GONDOLAT

„Egy ember, aki egy szép házban lakik, sokkal többet tud róla, mint egy másik, aki oda még soha nem lépett be, de mégis sokat szeretne mesélni róla.”

Eckhart mester (1260–1327) domonkos szerzetes, prédikátor, misztikus

TÖRTÉNET

A törvény kapuja előtt áll egy őr. Ehhez az őrhöz odamegy egy vidékről jött ember, és engedélyt kér, hogy beléphessen

a kapun. Az őr azonban azt mondja neki, hogy most nem engedélyezheti a belépést. Az ember töpreng, majd megkérdezi, hogy tehát akkor később léphet majd be?

– Meglehet – mondja az őr –, most azonban nem.

Minthogy azonban a törvény kapuja, mint mindig, nyitva áll, és az őr arrébb megy, az ember előrehajol, hogy beléshessen a kapun. Amikor az őr ezt észreveszi, nevet, és így szól:

– Ha ennyire csábít, hát kísérelj meg, és menj be tilalmam ellenére. De jegyezd meg: hatalmas vagyok. Pedig a legutolsó vagyok az őrök sorában. Teremről teremre őrök állnak, egyik hatalmasabb, mint a másik.

Ilyen nehézségekre nem gondolt a vidékről jött ember, hiszen a törvénynek mindig mindenki számára elérhetőnek kell lennie... Az őr ad neki egy zsámolyt, és megengedi, hogy oldalt, a kapu közelében leülhessen. Ott ül napokig, évekig. Többször is megpróbál bejutni, és zaklatja az őr kérdéseivel... Halála előtt az egész itt töltött idő minden tapasztalata egyetlen kérdéssé sűrűsödik össze a fejében:

– De hát mindenki a törvény felé igyekszik, hogyan lehetséges, hogy ennyi év alatt rajtam kívül senki sem kért bebocsátást?

Az őr látja, hogy az ember már a végét járja, s hogy halálát elmúlóban még utolérje, ráordít:

– Itt rajtad kívül senki be nem léphetett volna. Ezt a bejáratot csak a te számodra jelölték ki. Most megyek és bezárom.

Franz Kafka (1883–1924) német nyelvű író,
elbeszélő: *A per* (részlet, parafrázis)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Mit jelent a „*minden szent között a legkisebb*”? Bátorságra vall, hogy Pál önmagát a szentek közé sorolja. Mit jelent ma a szent?

Amikor valakire azt mondjuk, hogy szent, akkor általában azt értjük alatta, hogy sérthetetlen: mindenki és mindenek felett áll. Pál apostol mindenek felett áll? Érdekes, hogy ebben a levélben a szentek közé sorolja magát, más-hol pedig ezt mondja önmagáról: a bűnösök között az első én vagyok. Pál számára a kettő nem szembenálló kijelentés, mert tudja, hogy a szent fogalma az Istenhez köthető.

Az egyház a szentek közössége. Betölti-e a feladatát? Küldetésének megfelelően él-e? Miért nem valósul meg maradéktalanul az, amiről Pál ezt írja: „*az egyház által legyen ismertté Isten sokféle bölcsessége*”?

Pál a pogányok között végzi a munkáját. Könnyebb azokhoz szólni, akik teljesen kívülállók. Kevesebb az elvárás, az előítélet. Ugyanakkor meg kell keresni azokat a szavakat, meg kell találni azt a nyelvet, amelyet a kívülállók is értenek. Ma sokszor olyan nyelven beszél az egyház, amit nem értenek az emberek. Jó a veretes, szép beszéd, de mit

ér, ha elmegy az emberek élete mellett? Pál kegyelemnek nevezi, hogy a pogányoknak hirdetheti a Krisztus gazdagságát. Ezt a látást kell a gyülekezetnek is képviselnie, amikor keresi a kapcsolódási pontot kortársaival.

Szenháromság ünnepe titokzatos. Pál is beszél titokról, de úgy, hogy az az, amit világossá kell tenni minden nép között. A titok Jézus személyére vonatkozik, akiben a két nemzetség eggyé lesz. A legnagyobb titok az, hogy Isten szeretetéből senki sincs kizárva, nem számít a háttér, nem számít a múlt, bárki Isten megszólítottja lehet, mert Jézusban mindenkinek békességet hirdetett.

Nagyon biztató, hogy Isten akarata az, hogy nekünk legyen utunk hozzá. Nem olyan szekér után futunk, amely nem akar felvenni. Attól kérünk segítséget, attól várunk minden jót, aki nem egyszerűen meg tudja, hanem meg is akarja adni.

Szenháromság ünnepe után 1. vasárnap Ézs 42,18–21.23

Igehirdetési előkészítő

Exegetikai észrevételek

Textusunk egy nagyobb egység első fele. A szakasz a 18. verssel kezdődik, és a következő fejezet 7. versével zárul. Két különböző hangvételű részből áll (42,18–25 és 43,1–7), amelyek egy gondolati egységet alkotnak. Az első szakasz egyfajta vádbeszédnek mondható, a második viszont egy üdvígéretet fogalmaz meg. Ez a két különböző tónusú üzenet kiegészíti egymást. Először a határozott, erős kritika szólal meg, és ehhez kapcsolódik a vigasztaló és megerősítő üdvígéret.

A nagyobb egység és ezen belül az alapigénk is meglehetősen sokrétű, a szöveg „érdesnek” mondható, „mozaikdarabokból” álló kompozíció. Versről versre változik mind a beszélő, mind a megszólított személye. A szövegen belül is különböző értelemben használt képek és fogalmak kavalkádjában könnyen el lehet tévedni. A textusunk megértését az is nehezíti, hogy ebben a pár versnyi szakaszban két betoldással is találkozunk (19b; 21). Első hallásra nehezen értelmezhető a szöveg, ezt mindenképpen figyelembe kell vennünk a készülés során.

A perikópa, bár meglehetősen összetett, stílusa és műfaja egységesnek mondható. Ezeket a sorokat olvasva egy vádbeszéd bontakozik ki előttünk. A szöveg kemény bírálatot fogalmaz meg a „szolgával” („megbízottal”, „követel”) szemben. Az exegeták között nincs egyértelmű konszenzus, hogy kire, kikre utalnak ezek a megnevezések. A 42. fejezet elején, sőt a Deutero-Ézsaiáshoz köthető szöve-

gekben több helyen is olvashatunk az „Úr szolgájáról”, de ez hol egy messiási alakra, hol a prófétára, hol pedig Izrael népére vonatkozik. Számomra az az álláspont tűnik leginkább elfogadhatónak, hogy itt a választott néppel, Izraellel szemben fogalmazódik meg markáns kritika.

Meglehetősen provokatív hang szólal meg, amikor az „Úr szolgáját” süketnek és vaknak írja le a szöveg. Ez nem csupán arra utal, hogy nem látják meg, nem hallják meg, nem értik meg Isten tetteit és üzenetét, hanem ennél többet is jelent. Aki vak vagy süket volt, vagy más fogyatékossgal rendelkezett, azt alkalmatlannak tartották bármilyen (kultuszi) szolgálatra: ez a megfogalmazás azt a problémát veti föl, hogy a „szolga” így alkalmatlanná válik feladata betöltésére. Ahhoz, hogy jól lássuk ezt a kérdést, rögtön hozzá kell fűzni, hogy az itt megjelenő kemény bírálat mellett a nagyobb egységen belül megjelenik egy másik hangszín is, amely (mindezek ellenére vagy éppen ezekkel együtt) az Isten megmentő és szabadító tétéről beszél (43,1kk).

Megfigyelhető a szövegen belül a gondolatritmus motívuma is, amely egyértelműen kihangsúlyozza azt a feszültséget, amelyet a vak és süket szolga képe magában hordoz. Szintén ezt a feszültséget fokozzák a perikópa költői kérdései is. Láthatjuk, ez a téma áll a szöveg középpontjában.

A kommentárok többsége a 21. versre teszi a hangsúlyt. „Igazsága érdekében akart az Úr nagy és felséges tanítást adni.” Ebben a versben két lényeges teológiai fogalom koncentráltan van jelen. Az egyik a תּוֹרָה, amely komplex értelemben a Törvény, Isten törvénye, amely magában foglal minden Istentől jövő iránymutatást, tanítást. A másik a דִּינָא, az igazság fogalma, amely Isten igazságát, megigazítását és Isten üdvösséget hozó, megváltó igazságát is jelenti. Ez a vers feltételezhetően egy későbbi értelmező betoldás, amely rávilágít arra, hogy Isten gondoskodni kíván népéről. Ez a mondat hidat képez a nagyobb szövegegység (42,18–3,7) két különböző hangvételű szakasza között. Fontosnak tartom, hogy ennek a versnek a fényében, Isten „félő gondviselésének” nézőpontjából szemléljük a textusunkat.

A Babilóniában lévő nép próbálta értelmezni, megmagyarázni saját helyzetét, azt, hogy miért került fogságba. Elhagyta az Úr? A Mindenható nem látja, mi történik velük? Textusunk határozottan aláhúzza, hogy nem az Úr az, aki vak és süket, mert ő nem feledkezik meg népéről, látja helyzetét, hallja kiáltását, sőt meg is szólítja „szolgáját”. A nép az, aki vak és süket, mivel nem figyel az Istentől jövő iránymutatásra. Ebben a deutero-ézsaiási szakaszban olvasható bírálatnak a célja a figyelmeztetés, nem pedig az elutasítás bejelentése. A nagyobb szakasz második része (43,1–7) egyértelműen rávilágít arra, hogy az Úr nem veti el népét, hanem megváltja, megmenti és gondoskodik róla.

Szentháromság ünnepe összefoglalja és lezárja az egyházi esztendő azon szakaszát, amely élénk tárja az adventtől pünkösdig tartó időszakban a kinyilatkoztatás eseményeit. Az utána következő vasárnapok kibontják azt, ami az üdvösségtörténetből és a Szentháromság misztériumából következik az egyes keresztény ember és az egyház egésze számára. A Szentháromság ünnepe utáni első vasárnapkal kapcsolatosan az *Agendában* a következő két rövid mondat írja le a vasárnap jellegét: „Isten hív minket” (ezt olvashatjuk az első öt vasárnapnál), és „Figyelj a hívó szóra!”, a lekción pedig a gazdag és Lázár története.

Úgy vélem, a látás és hallás kérdése a kapcsolódási pont, amely összeköti a deuteró-észaiási ígét az evangéliumi történettel és a vasárnap jellegével. Lázár meghallotta és meglátta azt, amit a („süket és vak”) gazdag nem. Akár itt is olvashatnánk: „Sokat láttál, de nem ügyeltél rá, nyitva volt a füled, mégsem hallottál”, és Lukács sorait is olvashatnánk a deuteró-észaiási szövegben: „Van Mózesük és vannak prófétáik, hallgassanak azokra!” A lukácsi és az észaiási textusnak is az a célja, hogy felrázza a hallgatót, az olvasót. Az erős képek és provokatív mondatok arra szolgálnak, hogy időben észrevegyük vakságunkat, süketségünket, és felfigyeljünk a hívó szóra. „Ki ügyel erre közületek, ki hallgatja figyelmesen a jövő érdekében?” Mert ha nem vesszük észre időben, hogy (lelki) látásunkkal és (lelki) hallásunkkal baj van, akkor a „gyötrelem helyére” juthatunk.

Idősebb Pieter Bruegel *Vak vezet világtalant* című festménye jut eszembe, amelyen a flamand festő groteszk módon azt ábrázolja zavaró részletességgel, hogy az egymásba kapaszkodó hat vak férfi miként rántja be egymást a folyóba. Úgy gondolom, mindkét ige lényegileg ugyanezt a képet vetíti elénk; ez vár ránk akkor, ha nem döbbenünk rá, hogy bajok vannak a (lelki) látásunkkal.

Olyan világban élünk, ahol az audiovizualitásra hatalmas hangsúly helyeződik. A mindennapi kommunikációnk látáson, halláson és beszéden alapul. Perikópánk provokatív felütése minden bizonnyal meg tudja ragadni a hallgatót, ha tudatosítjuk, az ott szereplő kérdés („Van-e olyan vak, mint az én szolgám, és olyan süket, mint követem, akit küldök?”) nem csupán a fogságban lévő népre, hanem személy szerint mindannyiunkra is vonatkozik. A vakság és a süketség veszélye több fronton is fenyeget bennünket. Nem vesszük észre a másik embert. Nem figyelünk a felebarátunkra. Nem hallgatjuk meg egymást. Nem foglalkozunk a másikkal. Közönyösek és intoleránsak vagyunk. Elég csak felszállni a 7-es buszra, sorban állni a boltban vagy a postán, illetve belenézni a tükörbe, és rögtön találunk vakságra és süketségre utaló tüneteket (az epistola, 1Jn 4,16b–21 erre a vakságra is rávilágít). Ezek mind összefüggnek azzal, hogy az Istent nem vesszük észre, és az ő szavát nem halljuk meg. Úgy vélem, fontos ezt meglátni

és megláttatni, de lássuk meg a textusban rejlő örömezetet is. Az Isten meg akarja nyitni vak szemünket és süket füleinket, és ő ezért cselekszik, szól, üzen.

„Akarsz-e meggyógyulni?” – teszi föl Jézus a kérdést a 38 éve beteg embernek a Betesda tavánál. Véleményem szerint ugyanazt a szerepet tölti be a textusunk (és a lekción) is, mint ez a jézusi kérdés János evangéliumában. Arra készítem, hogy gondolkozzunk el saját helyzetünkön, döbbenjünk rá a valóságra, és ezután lássuk meg a kiutat, amelyet felkínál. Halljuk ki a prófétai szövegből Isten „félő gondviselesének” a hangszínét. Ebben segít, ha hozzáolvassunk a 43. fejezet első versét is („De most így szól az Úr, a te teremted, Jákób, a te formálód, Izrael: Ne félj, mert megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy!”). A fejezetbeosztás ne tévesszen meg bennünket, bár új fejezet kezdődik, de itt nem török meg a szöveg szerkezete, ez a vers vezet át a nagyobb egység üdvígéretet tartalmazó második részébe.

A látás és a hallás áll a perikópa középpontjában. Lássuk meg és halljuk meg a figyelmeztetést is és az örömezetet is!

Felhasznált irodalom

ELLIGER, Karl 1978. *Deuterójesaja*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.

FOHRER, Georg 1986. *Jesaja 40–66*. Theologischer Verlag, Zürich.

WESTERMANN, CLAUS 1968. *Das Buch Jesaja. Kapitel 40–66*. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin.

KOVÁCS ÁRON

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2005-ben Szentháromság ünnepe után 1. vasárnap alapige volt, és a *Lelkipásztor 2005/5. számának* 196. oldalán már olvasható tallózó, az e helyen megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„A fejezet vége a próféta fájdalmit tükrözi: még mindig nem érti meg a nép, mi történt vele, hanem zúgolódik, perlekedik Istennel (...). Nem perlekedni kell, hanem megalázkodni, elfogadni az igazságos ítéletet!” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A 19. versben többé nem a Messiás a szolga, hanem Izrael, amely süket és vak az Úr szavaira és tetteire.” (William MacDonald: *Ószövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Jahve perbe szólítja Izraelt (...). A per háttere Izrael panasza, hogy Jahve elhagyta népét Jeruzsálem lerombolása és az azt követő fogság során. (...) a vakság miatt Izrael képtelen elfogadni a korábbi ítéletprófeciákat és felismerni Isten tervét a fogságban.” (*Jeromos-bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Az izraeliták a fogságban Isten szemére vetették, hogy nem hallotta meg panaszait, és nem látta meg kétségbeesítő helyzetüket (40,27). Isten ezt visszautasítja, és azt

üzeni nekik, hogy ők a *süketek és vakok*. (...) pillanatnyi helyzete magatartásának elmaradhatatlan következménye, de nem ez az Isten utolsó szava. A 21. v. (...) azt fejezi ki, hogy a nép sorsa Isten *igazságát* tanúsítja, hogy tudniillik *tanításának* megvetése nem maradhat büntetés nélkül.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„A válasz egyrészt közvetlenül Istentől, másrészt a próféta személyes vallomásán át érkezik.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Babilon bukásának megjövendölése mellett új téma kezd kibontakozni: Isten azt tervezi, felnyitja az egész világ szemét, és megváltásban részesíti az emberiséget. Először pillanattól kezdve ezt a szerepet szánta Izraelnek.” (Pat és David Alexander [szerk.]: *Kézikönyv a Bibliához*. Scolar Kiadó)

„Jézus azt mondta nekik, hogy »igaza volt Ézsaiásnak, mert szemetekkel nem láttok, fületekkel nem hallotok.« Nem ismerték fel a Messiást.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„A *szolgám* kifejezés, amely nem sokkal ezelőtt az Úr tökéletes Szolgájáról szólt elismerően (1), most az Úr népére vonatkozik, mely súlyos elmarasztalásban részesül (19). Mennyire különbözik az Úr népe attól a Szolgától! És milyen zuhanás ez az előző ének dicséretéhez képest, amely már a mennyországot idézte! Isten népe távol van attól, hogy őt dicsérje!” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLAT

„A probléma nem oldható meg kollektív rohammal. Egyvalakinek kell felpattantania a zárat, valami új észjárással, a bevett gondolkodási sémák helyett; erre csak egyvalaki képes, vagy senki.”

Stanisław Lem (1921–2006) lengyel science fiction-író: *Az Úr hangja* (részlet)

TÖRTÉNET

„A kísérleti alanyok belépnek a terembe. A kísérletvezető egy egyenes vonalat mutat mindenkinek. Ugyanakkor összehasonlítás végett három másik (A, B, C) vonalat is mutat, melyek csökkenő hosszúságúak. A feladat az, hogy meg kell határozni, az összehasonlítás céljából mutatott másik három vonal közül melyik az, amelyiknek a hossza a leginkább megegyezik az elsőnek mutatott vonaléval. A feladat először egyszerűsége miatt lepi meg az alanyokat. Világos ugyanis, hogy a viszonyításként felvázolt

három vonal (A, B, C) közül a középső (B) a helyes válasz. Csakhogy még nem ők kerülnek sorra. Az illető, aki először következik, gondosan megvizsgálja a vonalakat, majd azt mondja: Az „A” vonal. A kísérleti alanyoknak táva marad a szájuk, és kétkedve néznek rá, hogy hiheti, hogy az „A” vonal az, amikor a vak is látja, hogy a „B” az?! Ez az ember vagy vak, vagy örült. Ekkor a második személy jön. Ő is az „A” vonalat választja. Hogy lehetséges ez? Hát mindketten vakok, vagy örültek? Aztán jön a harmadik, és az is az „A” vonalat választja... A tizenkétszer ismétlődő észlelési feladat során mindannyiszor szembekerülve a többség egyhangúlag hibás ítéletével, a kísérleti személyek 35%-a adott konform módon legalább egyszer téves választ.”

Elliot Aronson: *A társas lény* című műve nyomán (Solomon Asch kísérletsorozatáról)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

„Izrael nem értette Istenét” – olvasható a szövegrész címeként. Valóban sok olyan történetet olvasunk az Ószövetségben, amelyek a nép hűtlenségéről szólnak. Ezek egyrészt elszomorítóak, mint amikor gyermeket nevelünk, igyekszünk mindent megtenni azért, hogy a lehetőségekhez mérten mindent megadjunk számára, de olykor azt látjuk, hogy hiába tesszük, mert ő nem tud vagy nem akar élni a lehetőségekkel. Ezek a történetek másrészt példák – a negatív példa is példa. A Szentírás mindenkor olvasói, az ige mindenkor hallgatói a megszólítottak. Látjuk a sok negatív példát: ezek arra intenek, hogy mi másként éljünk.

Nem látjuk a fától az erdőt: Isten mindent megtett és megtesz az ember üdvösségéért. Egykor Izrael életén keresztül mutatta meg hatalmát, de Jézus Krisztus eljövele, halála és feltámadása, valamint a Szentlélek kitöltése óta nincsen jelentősége a származásnak – sem negatív, sem pozitív értelemben. A kérdés csak az, hogy süketek és vakok vagyunk-e, vagy hallók és látók, akik igazán nyitottak tudnak lenni az isteni szó meghallására és befogadására.

Nem az a kérdés, hogy működnek-e az érzékszerveink, hanem az, hogy van-e kommunikáció az érzékszerveink és a gondolkodásmódunk között: tényleg információ számunkra, amit hallunk és látunk? Az életvitelünk sokszor azt mutatja, hogy nem: nem élünk Isten szerint, és nem az a legfontosabb számunkra, hogy a hívását meghallva igazán szeretni tudjuk egymást. Ha nemcsak a hallásunk és a látásunk működik, hanem a gondolkodásmódunk is „ügyel” arra, amit információként kaptunk, akkor mindig tudni fogjuk egy-egy döntési helyzetben, hogy melyik utat kell választanunk.

Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap

Ézs 5,20–24

Igehirdetési előkészítő

Írásmagyarázati szempontok

Textusunk az ötödik fejezet 8. versével kezdődő jajmondások sorába illeszkedik, ami a kutatók többsége szerint eredetileg a 10. fejezet első versével kiegészülve alkotott egy hét mondásból álló sorozatot. A jajmondások műfaja általában jellemző a prófétai tradícióra – szinte valamennyi prófétánál felbukkan –, de ilyen katalógusszerű formában ezen kívül az Ószövetségben csak Habakuk prófétánál találkozhatunk vele (Hab 2,6–19). E két igehely minden bizonnyal mintául szolgálhatott Jézus jajmondásai számára (Mt 23,14–39; Lk 6,24–26; 11,42–52).

A mondások „címzettjeit” nehéz egyetlen, jól körülhatárolható társadalmi réteggel azonosítani. A szöveg egy része a vagyontulajdonosokat gyarapító, jómódú izraeli polgárokra utal, másutt a közigazgatás hivatalnokait, illetve a vallási, közösségi életben mérvadó szellemi elit tagjait sejtethetjük a prófétai kritika keresztútjában. Ha tekintetbe vesszük, hogy e csoportok közt valószínűsíthető a többszörös átfedés, akkor lényegében a korabeli izraeli elitről van szó. A honfoglalás és a bírák korára jellemző törzsi, kis földtulajdonosokból álló – szemléletében alapvetően egalitárius – társadalmat a Kr. e. 9–8. század folyamán fokozatosan felváltja a földbirtokosi rendszer, amely a kedvező helyzetben lévőknek gyors felemelkedést, a kevésbé szerencsés többség számára elszegényedést eredményezett. Mindezzel párhuzamosan a királyi adminisztráció létrehozta a tisztviselők, hivatalnokok rétegét, amelynek tagjai minden bizonnyal az anyagilag megerősödött kisebbségből, illetve azok leszármazottai közül kerültek ki. Ez a folyamat Izrael népét viszonylag rövid idő alatt erősen rétegzett társadalommá tette, amelyben a saját körein belül szolidáris elit fokozatosan eltávolodott és elszigetelődött Izrael népének elszegényedett többségétől.

A prófétai hagyományra általában jellemző az egykori, kevésbé hierarchizált törzsi viszonyok iránti nosztalgia és a plebejus szemlélet. A próféták szemében a szegények és általában a kiszolgáltatott helyzetben lévők Jahve különleges figyelmét és védelmét élvezik. Nem egy próféta hangsúlyozza, hogy nem az elitből, az *establishment*ből származik. Ebből a szempontból Ézsaiás alakja rendkívül érdekes, hiszen ő minden valószínűség szerint a kiváltságos, előkelő rétegből való, tehát belülről, a közeget jól ismerve válik az elit kíméletlen kritikuskává. (Szembetűnő a párhuzam Jézus alakjával, aki valószínűleg farizeusi közegben szocializálódott.)

A kutatók többsége feltételezi, hogy ebben az időben virágzott Jeruzsálemben egy bizonyos *bölcsességiskola*,

amelynek képviselői a legkülönbözőbb vallási, politikai, jogi kérdésekben mérvadó szellemi tekintélynek számítottak. Minden bizonnyal rájuk utal a perikópa első verse (5,20), amelyben az első fogalompár (rossz/jó) fogalmazza meg a lényegét, s a további kettő (sötétség/világosság; keserű/édes) a nyilvánvaló túlzás retorikai eszközével érzékelteti, hogy nem tévedésről, esetenkénti hamis ítéletalkotásról, hanem a valóság tudatos és rutinszerű, felelőtlen, bűnös eltorzításáról van szó. A következő vers némileg árnyalja az előző vádjait, illetve elképzelhető, hogy mások a címzettjei. Itt már nem szándékos félrevezetésről, hanem inkább hamis önértékelésről van szó. A szellemi elit nemcsak azzal véthet, hogy önös érdekből visszaél tekintélyével, hanem úgy is, hogy bölcsnek képzelet magát, s így magabiztossága és fölényessége által elhiti a környezetével, hogy ítéletei, tanácsai megbízhatóak. Ez Ézsaiás kontextusában egyaránt vonatkozhat a közélet, a vallás, az erkölcs mindennapi kérdéseiben való nyilvános állásfoglalásokra és az udvar nagypolitikai döntéseit befolyásoló helyzetelemzésekre, tanácsokra. A harmadik „jaj” egyértelműen az igazságszolgáltatás korrumpált tisztviselőit illeti. Ők azok, akiktől a kisember közvetlenül szenved, amikor jogos igazát a dőzsölő élet biztosítására elfogadott kenőpénz ösztökélésére elvitatják, amikor peres ügyében cserbenhagyják. Ebbe a gondolatmenetbe valóban tökéletesen illeszkedik a 10. fejezet első két verse, a feltételezett hetedik jajmondás.

A kilátásba helyezett büntetés – a tarlóút képe – nem individuális bűnhődést, hanem kataklizmaszerű véget sejtet, amely Ézsaiás szemében nyilvánvalóan az előbb-utóbb elkerülhetetlenné váló asszír hódításban fog testet ölteni.

Érdeemes figyelni még arra, hogy a vasárnap lekiója, a *vacsorameghívás* példázata (Lk 14,15–24) némileg összecseng Ézsaiás próféciájával. Azok, akik előkelő helyzetükben, hivataluknál fogva hivatalosak lennének a vacsorára, viselkedésükkel, reakciójukkal semmibe veszik a meghívást és a meghívót, s ezzel magukat zárják ki az ünnepből.

Az aktualizálás problémája – homiletikai dilemma

Nemegyszer az okozza számunkra a gondot, hogy egy-egy ígét és annak háttérét nehéz összefüggésbe hozni jelenünkkel. Ezzel a textussal kapcsolatban azonban éppen az jelenti számomra az egyik nehézséget, hogy túlságosan is könnyű párhuzamot felfedezni az Ézsaiás próféciája nyomán kibontakozó helyzetkép és napjaink magyar valósága közt. A tömegek elszegényedése, a kiváltságos kisebbség elszigetelődése, az ebben az elszigetelődésben születő politikai döntések, a tisztviselők korrupciója stb. csupa olyan kortünet, amely bizonyos mértékig ugyan minden történelmi korszakban és minden kultúrában tetten érhető, de ma nálunk állandósult tapasztalat, napi rendes beszédtema.

Ám épp ez utóbbi okozza a problémát az igehirdető számára. Míg az eredeti helyzetben nem sok szószólója lehetett a kiszolgáltatott nincsteléneknek, ma mindenki a visszaélésekről beszél, és aligha akad, aki ne ítélné el azokat. Míg Ézsaiás nyilvánvalóan kockázatot vállalt kiállásával, ezt ma bárki megteheti, legfeljebb minden megy ugyanúgy tovább. Verbális szempontból ma szabadság van. Ha az igehirdető is beáll a sorba, ráadásul egy olyan közegben megszólalva, ahol korrupt köztisztviselők, a lakásmaffia tagjai, politikai döntéshozók stb. viszonylag kevesen fordulhatnak elő (vagy ha igen, akkor is a „jobbfélék”), nem hiszem, hogy a hivatását teljesítené. A hallgatóság újra csak megerősödne abban, hogy ő maga mennyivel különb, mint a kívül lévő, elvetemült és pusztulásra ítélt világ. A prédikátor azzal a meglepedettséggel jöhetne le a szószékről, hogy már megint milyen bátran megmondta az igazságot, a címzettek pedig – ha egyáltalán eljut hozzájuk az üzenet – aligha vennék szívükre a hallottakat, különösen egy olyan vallás képviselőinek a szájából, amelynek saját története sem szűkölködik korrupcióban vagy éppen a kisembertől való elszigetelődés jelenségében. Ha az igehirdetés célja *üdvös változást előmozdítani*, akkor itt lényegében semmi sem történt.

Megtehetjük, hogy figyelmen kívül hagyjuk az eredeti összefüggést, a próféta szándékát, és az egyházi közegben, tehát valláserkölcsei, hitbéli kérdésekben hamisan tanítókat vesszük célba. Ez hasonlóan hálás feladat lehet, de némileg ingoványosabb talajon. Az, hogy akár csak egyetlen ilyen jellegű kérdést alaposan (tehát becsületesen) körüljárjunk, jócskán szétfeszíti egy igehirdetés kereteit. Ha pedig a rövidség kedvéért a gondolatmenetet rövidre zárjuk, és valódi érvek nélkül következtetünk, akkor könnyen mi magunk kerülünk az ige ítéletének hatálya alá. (Végül is Ézsaiás nem azt mondja, hogy „Jaj azoknak, akik nincsenek az igehirdetővel egy véleményen”.) Ráadásul ebben az esetben még el kell számolnunk a „megvesztegetésért igaznak mondják a bűnöst” túlságosan is konkrét képével.

A fentiek fényében nem hiszem, hogy az igehirdetésben átvehetnénk a prófécia hangvételét, a jajszavak vehemenciáját. Lehet, hogy mondanivalónk ezzel némileg veszít személyességéből, de ebben az esetben éppen így lesz a szó igazi értelmében *prófétikus*. A prófécia, szemben például az apokaliptikával, nem az elkerülhetetlen vég megjövendölése, hanem a megtérés esélyének meghirdetése. Ez akkor is így van, ha ebben a perikópában nem találunk erre utaló jeleket. Valamennyiünkkel előfordul, hogy érdekből vagy tájékozatlanságból félrevezetünk másokat, hogy a környezetünkönél bölcsebbnek tartjuk magunkat, hogy visszaélünk tekintélyünkkel, helyzetünkkel. Röviden, hogy *miattunk jaj másoknak*. A prófécia erre a felelősségünkre emlékeztet, hogy megóvja őket, s megóvjon bennünket.

Felhasznált irodalom

Jeromos bibliakommentár. 1. köt. *Az Ószövetség könyveinek magyarázata*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2002.

CSERHÁTI SÁNDOR (IFJ.)

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2005-ben Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap alapige volt, és a Lelkipásztor 2005/5. számának 198. oldalán már olvasható tallózó, az e helyen megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Isten azonban maga örködik azon, hogy az érvényesüljön, ami »jó, világos és édes«, ami Isten akarata szerint való és Izrael javát szolgálja. (...) A próféta korában a gabonának csak a kalászát vágják le, a szalmát pedig meggyújtották. A próféta bizonyosan maga is látott ilyet, végignézte, hogy a szalma hogyan »roskad össze« a tűzben. Ezt a jól ismert dolgot Isten ítéletéhez hasonlítja: így ítéli meg Isten azokat, akik tóróját, tanítását megvetik.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Fel akarják építeni a hazugság sátáni világát, amely az Isten világának merő ellentéte: a gonoszt jónak mondják (...). Most rámutat mindeme *bűnök forrására*. Az én imádat ez. El vannak telve magukkal. Hősök az örömkertésben, a haszonlesésben, tobzódók és kizsákmányolók, mert nincs urok. Én vagyok a te Urad, Istened – rajtam kívül más istened ne legyen! Ezeknek önmaguk az istenük, rajta kívül más istenük nincs. (...) Mivel itt az Isten szuverenitása forog szóban: *Izrael elmarasztaltatik fel-ségárusulásban*.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„A rossz és jó a héber gondolkodásban elsősorban nem etikai fogalmak, inkább a boldogulásról és veszedelemről, boldogságról és szerencsétlenségről van szó. Ézsaiás mindenkiel szembefordul, aki tagadja a fenyegető veszedelmet (...). A kritika a beképzelt *bölcsék* ellen irányul, akik úgy vélik, hogy Isten tanácsa és útmutatása nélkül is meg lehet menekülni.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„E »jaj« összefügg a próféta nehezen elviselhető küldetésével: »Tedd kövérré a nép szívét...« (6,10).” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Egy olyan korban élünk, ahol a jót rossznak, a rosszat jónak hívják. Ha egyesek a jó mellett állnak ki, akkor a média bolondnak tünteti fel őket.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„Egy új, vagyonos elit réteg emelkedett föl, melyet anyagiassága és élvezethajhászása egyre korruptabbá és elnyomóbbá tett. (...) Ez a szakasz a nagy leleplezés szakasza, de a nagy pátoszé is, hiszen a jajkiáltás mindkettő kifejezésére alkalmas.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat Kiadó)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Amikor Kennedy-hívók társaságában néztem a vitát (az 1960-as elnökválasztási kampányról van szó), azt mondták: »Jól kikészítette Nixont.« Ha aztán átmegyek egy másik lakásba, ahol Nixon-rajongók tartózkodnak, azt fogom hallani: »Hogy kítőmte Kennedyt, mi?« Így aztán rájöttem arra, hogy mindegyik csoport annyira imádja a jelöltjét, hogy elég lenne, ha a pasas egyszerűen csak odaállna a kamera elé és bekiabálná: »Ide figyeljenek, én egy tolvaj vagyok, egy gazember, én vagyok a lehető legrosszabb, akit elnöknek választhatnak!« A hívei még erre is azt mondanák: »Na itt van végre egy igazi, becsületes ember, látszik, hogy nagy ember, ha még ezt is bevallja. Pont ilyen menő fej kell nekünk elnöknek.«

Lenny Bruce (1925–1966) zsidó-amerikai humorista, társadalomkritikus: *How to Talk Dirty and Influence People* (részlet)

TÖRTÉNET

„1970-ben a Kenti Állami Egyetemen az Ohio-i Nemzeti Gárda tagjai rálóttak a vietnami háború ellen tüntető diákokra, és négyet közülük megöltek. A tragédia után egy helyi tanárnő kijelentette, hogy a meggyilkolt diákok megérdemelték, hogy meghaljanak. Ehhez a véleményéhez annak ellenére ragaszkodott, hogy nagyon jól tudta: az áldozatok közül bizonyíthatóan legalább kettő nem is vett részt a tüntetésben, hanem éppen csak arra sétált a lövöldözés időpontjában. Még azt is hozzátette: aki egy ilyen városban, mint Kent, hosszú hajjal, piszkos ruhában vagy mezítláb járkal, meg is érdemli, hogy lelőjék.»

James Michener (1907–1997) amerikai író: *Kent állam: Mi történt és miért?* (részlet)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Legelőször, nem csak a tréfa kedvéért, a Hebraica szövegét tettem a „hallgatók” elé. Elkerekedett szemmel néztek rám: mit kezdjenek ők ezzel? Majd az első, mai magyar fordítás után is csak ennyi maradt meg bennük:

- Sötétség – világosság
- A bölcsek ne tartsák magukat annak
- Az édes keserű

Vagyis igen kevés ragadta meg őket. Majd a másodszo-ri elolvasás után is egyértelmű volt: *nagyon szükségesnek tartják az igemagyarázatot! Ez a textus különösen is nehezen érthetőnek bizonyult.*

A további együtt gondolkodás során az alábbi mondatok hangzottak el:

Megdöbbenett, mennyire időszerű – nekünk szól! Mi is így rohanunk a vesztünkbe. Amikor óva int: „*Jaj annak, aki...*” – párhuzam jutott eszembe azzal, amikor Keresztelő János így szólította meg a farizeusokat: „*Viperák fajzata!*”

Nekem pedig az a sok „Jaj”-jal kezdődő felkiáltása Jézusnak jutott eszembe (Mt 23).

Nem változtunk semmit több ezer éve.

Szükség van az igehirdetésre! – az alábbi négy témát érintették a hallgatók.

Az érthetőségről

Fiatalon kevésbé foglalkoztatott, ám idősebb koromra kíváncsivá lettem a nehezebb versek és szövegek iránt.

Nehéz odafigyelni. Könnyen elterelődik a figyelmem, eltévednek a gondolataim egy bonyolultabb kifejezés hallatán.

A képzett lelkésztől kaphatok érthető magyarázatot.

A szavahihetőségről

„*Az igenünk legyen igen, a nem pedig nem*” – mi sokszor az érdekeink szerint cselekszünk, élünk.

Honnan tudom, hogy kinek van igaza? Mi győz meg arról, hogy az igehirdetőtől elfogadjam, amit mond?

Isten akaratáról

Honnan tudom, hogy a Jóisten mit akar?

Igen, én is szeretném tudni: mi a szándéka? De lehet, hogy ez nekem csak azért kérdés, mert nem vagyok jártas a vallás dolgában. Könnyebb lehet annak, aki sok éve vallásos.

Szeretnék megfelelni Isten elvárásának – de mi az ő elvárása?

A meggyőzésről

A jehovisták erőszakos kilincselésükkel, térítésükkel sokakat behálózna – még időseket is.